

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Kateřina Heroutová

Páni ze Šumburka

Historie rodu v Království českém

(od poloviny 13. st. do 1. poloviny 15. st.)

The Lords of Schönburg. History of their House in Czech Kingdom

(from half of the 13th century to the first half of the 15th century)

Praha 2009

vedoucí práce:

Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování:

Můj vřelý dík za odborné a metodické vedení, za cenné rady patří Prof. PhDr. Lence Bobkové CSc.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 31. 7. 2009

.....

RESUMÉ

Páni ze Šumburka byli říšským ministeriálským rodem pocházejícím ze saského Plíseňska. Do prvních prameny doložených kontaktů s území Českého království se dostali v době vlády Přemyslovců. Tato práce sleduje jejich první kroky na našem území, jejich životy za vlády Lucemburků až do doby vlády českého krále Václava IV. Za jakéhosi praotce v Čechách usazených pánů ze Šumburka lze pokládat Fridricha ze Šumburka – Glauchau, který se stal spojencem českého krále Václava I. Ten hledal oporu u cizích šlechticů proti nově vznikající pozemkové šlechtě v Čechách. Jeho potomci se pak v Čechách trvale usadili.

Páni ze Šumburka se stali leníky českých králů. Nejprve králi Václavovi III. vzdali jako léno své panství Glauchau v Plíseňsku. Teprve za vlády Karla IV. pak získali léna v Čechách – Hasištejn, Perštejn, Egerberk a Ervěnice. Zde si vybudovali svá panství, jež však neměla dlouhého trvání, protože je záhy postupně prodeji, postoupeními a konfiskacemi zase ztratili.

Šumburkové se jak v době Přemyslovců, tak v době Lucemburků pohybovali v okolí panovníka. Jejich jména se tak objevují v panovníckých listinách a jejich erb byl vytesán na hradě Lauflu v audienčním sále, který nám poskytuje možnost pohledu na členy českého královského dvora, kam páni ze Šumburka bezesporu patřili. Jejich působení na panovníkově dvoře však nebylo svázáno s dlouhodobým či dědičným zastáváním nějakého úřadu. Najdeme je pouze přechodně v úřadu kadaňského župana, Fridrich ze Šumburka pak krátce vykonával úřad královského podkomoří. Arnošt a Albrecht pak působili na soudu zemském a Arnošt i na dvorském.

Páni ze Šumburka se etablovali mezi českou šlechtu. Přestože si vybudovali hrad Nový Šumburk, nevytvořili si zde stabilní panství. Statky v severozápadních Čechách ztratili. Následně je nacházíme v Trutnově, kde působili jako hejtmané tamního kraje. Zde pak v polovině 16. století příslušníci české rodové větve vymírají.

The Lords of Schönburg, the ministerial House of Holy Roman Empire, come from Saxon Pleissenland. As sources show, their first contact with the Czech Kingdom dates back to Přemyslid period. This thesis observes their first steps in our country; their lives during the rule of the Luxemburgs up to the time of the rule of the Czech king Wenzeslaw IV. Fridrich of Schönburg – Glauchau may be considered as a certain ancestor of the Lords of Schönburg settled in Bohemia. He became an ally of the Czech king Wenzeslaw I., who was seeking for support between the foreign nobility against new rising landed nobility in Bohemia. His descendants settled down in the Czech Kingdom.

The Lords of Schönburg became vassals of the Czech kings. At first they took vows of loyalty to Wenzeslaw III., and gave up Glauchau estate in Pleissenland for benefit of the king. As late as the rule of Charles IV., they gained feuds in Bohemia - Hasištejn, Perštejn, Egerberk and Ervěnice. Here they built up their domains, which didn't exist for a long time because of their losses by demises, sales and confiscations.

Both during the rule of the Přemyslids and the Luxemburgs, the Lords of Schönburg appeared in surroundings of the kings. Their names are mentioned in the documents of the Czech sovereigns and their coat of arms was carved in an audience chamber of Lauf castle, which provides us the picture of the court members of the Czech kings. However they didn't hold an office long or hereditary. Temporarily they held an office of a district administrator of Kadaň. Only for a short time Fridrich of Schönburg was the vice-chamberlain of the Czech king. Arnošt and Albrecht performed in land court and Arnošt also in King's court.

The Lords of Schönburg implanted ourselves in the structure of Czech nobility. In spite of erection of the New Schönburg castle, they didn't create their own domain. They lost their domain in northwest Bohemia. Then they appeared in Trutnov, where they were marshals. In the half of the 16th century the Czech line of the House of Schönburg died off here.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK

ÚVOD	9
1. TÉMA A JEHO REFLEXE V HISTORIOGRAFII	11
1.1 Šlechta doby přemyslovské a lucemburské.....	11
1.2 Říšská šlechta v Českém království v době přemyslovské a lucemburské...11	
1.3 Páni ze Šumburka – prameny a literatura.....	12
2. PŮVOD PÁNŮ ZE ŠUMBURKA.....	15
2.1 Plíseňsko v ohnisku zájmu českých králů.....	15
2.2 Wettinské Míšeňsko.....	18
2.2.1 Zisk markraběcího titulu a úsilí o územní celistvost	18
2.2.2 Kontakty s Čechami.....	19
2.3 První písemné zmínky o pánech ze Šumburka na území Svaté říše římské...22	
2.3.1 Ulrich ze Šumburka a jeho synové (tzv. durynská rodová větev).....	23
2.3.2 Heřman ze Šumburka a jeho potomci (tzv. míšeňská rodová větev).....	24
2.3.2.1 Kolonizace a budování panství.....	24
2.3.2.2 Heřman I. ze Šumburka.....	25
2.3.2.3 Heřman II. ze Šumburka.....	26
2.3.2.4 Potomci Heřmana II. ze Šumburka.....	27
2.4 Páni ze Šumburka na území Horní Lužice.....	28
3. PRVNÍ KONTAKTY S ČESKÝM ÚZEMÍM.....	32
3.1 Fridrich ze Šumburka – Glauchau.....	32
3.1.1 Ve službách Přemyslovců.....	33
3.1.2 Děčín.....	36
3.2 Příchod cizí šlechty do Čech a navazování lenních pout.....	37
4. PRVNÍ GENERACE PÁNŮ ZE ŠUMBURKA V Čechách.....	40
4.1 Páni ze Šumburka a páni z Rýzmburka	40
4.2 Fridrich ze Šumburka a jeho spor s olomouckým biskupem	41
4.3 Důsledky Fridrichova poručnictví.....	44
4.4 Agáta ze Šumburka.....	44
4.5 Ve službách krále Jana Lucemburského.....	45
4.5.1 Kadaňský kraj a volba Jana Lucemburského českým králem.....	45

4.5.2	Fridrich ze Šumberka královským podkomořím.....	48
4.5.3	Horní Lužice.....	50
4.6	Ve stínu Fridricha ze Šumberka.....	52
4.7	Jindřich ze Šumberka.....	53
5.	DRŽAVY PÁNŮ ZE ŠUMBURKA V ČECHÁCH.....	58
5.1	Páni ze Šumberka na hradě Hasištejn.....	58
5.1.1	Založení hradu Hasištejn.....	58
5.1.2	Působení pánů ze Šumberka na Hasištejně.....	59
5.1.2.1	Maiestas Carolina.....	59
5.1.3	Fridrich ze Šumberka, pán na Hasištejně.....	60
5.1.3.1	Erbovní sál na hradě Lauфу.....	63
5.1.3.1.1	Páni ze Šumberka.....	64
5.1.3.1.2	Páni z Bergova.....	65
5.1.3.1.3	Páni z Koldic.....	66
5.1.4	Bernard ze Šumberka, pán na Hasištejně, a Heřman ze Šumberka, pán na Crimmitschau.....	68
5.1.5	Hrad Hasištejn v moci pánů z Plavna.....	71
5.2	Hrady Perštejn a Egerberk.....	72
5.2.1	Dělení perštejnsko-egerberského panství.....	73
5.2.2	Dětřich ze Šumberka, pán na Egerberku.....	74
5.2.3	Fridrich ze Šumberka, pán na Perštejně.....	75
5.2.4	Arnošt ze Šumberka.....	76
5.2.4.1	Majetek v Praze.....	78
5.2.4.2	V nemilosti krále.....	79
5.2.5	Aleš ze Šumberka.....	80
6.	ROZSAH PERŠTEJNSKÉHO A HASIŠTEJNSKÉHO PANSTVÍ.....	82
7.	STAVEBNÍ AKTIVITA.....	83
8.	EPILOG (Další osudy pánů ze Šumberka a jejich panství).....	84
	ZÁVĚR.....	91
	PRAMENY, EDICE PRAMENŮ A LITERATURA.....	94
	PŘÍLOHY.....	101

SEZNAM ZKRATEK

AUP	Acta Universitatis Purkynianae
AČ	Archiv český čili staré písemné památky české i moravské
AČK	Archiv České koruny
ed.	edidit, vydal
edd.	ediderunt, vydali
ČČH	Český časopis historický
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
DD	Desky dvorské království Českého
GL	Guberniální listiny
LC	Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim
MGH	Monumenta Germaniae Historica
MittGAVLeisnig	Mitteilungen des Geschichts- und Altertumsvereins zu Leisnig
NL	Numismatické listy
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
SAP	Sborník archivních prací
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

ÚVOD

Ne každému šlechtickému rodu věnuje historiografie stejnou pozornost. Jedním z těch, který byl dosud českými historiky opomíjen je rod pánů ze Šumburka. I proto, že jeho původ je třeba hledat mimo území Čech, a to na historickém území Svaté říše římské. Podobně je tomu ale např. i s pány z Koldic či s pány z Bergova. I oni pocházeli z východních oblastí Říše, z Míšeňska a z Vogtlandu, a taktéž přišli do Čech ve službách českého krále.

Tato práce nepostihuje celou historii rodu pánů ze Šumburka. Klade si za cíl přiblížit osudy prvních generací od jejich příchodu na území Českého království do doby vlády českého krále Václava IV. Zaměřuje se tudíž na dobu panování dvou významných panovnických rodů – Přemyslovců a Lucemburků. Nešlo se však vyhnout určitým časovým i prostorovým přesahům, které mají napomoci komplexnějšímu porozumění tématu a jeho zařazení do širších souvislostí. První kapitola je věnována původu pánů ze Šumburka, a proto bylo nezbytné zmínit se o říšském Plíseňsku, kde si vybudovali svá panství a odkud někteří členové rodu přišli do Čech. S tímto územím a zdejší rodovou větví pak udržovali kontakty i v následujícím období. Plíseňsko a sousední Vogtland byly pro svou polohu důležité jak pro české panovníky, tak pro míšeňské Wettiny, jimž je proto věnována samostatná podkapitola. Do práce byla zařazena vzhledem k tomu, že především za vlády Lucemburků se několikrát o toto území vedla jednání mezi Lucemburky a Wettiny, a proto bylo třeba vysvětlit tamní poměry i vztahy míšeňských markrabat k českým panovníkům i k samotným Šumburkům.

Poté již následuje stručný exkurz o prvních pánech ze Šumburka na území Svaté říše římské, který není vyčerpávajícím výkladem a v žádném případě nepostihuje jejich celou historii. Má pouze posloužit k nastínění poměrů a situace rodu v době, kdy přichází do prvních přímých kontaktů s Čechami. V této fázi se ocitáme i na půdě Horní Lužice, kde drželi Šumburkové v jistých časových etapách též některé statky, takže i následně je toto území několikrát připomenuto.

Zvláštní pozornost je soustředěna na Fridricha ze Šumburka – Glauchau, který přišel do Čech ve službách českého krále Václava I., a na jeho potomky. Vzhledem k tomu, že Fridrichovi dva synové byli shodně pojmenováni po otci, je v některých případech nemožné rozhodnout, o kterého z nich se jedná. Proto chci na tomto místě upozornit na skutečnost, že nám osudy těchto dvou bratrů splynuly. Není to však vážnou překážkou pro hodnocení významu rodu v dané době.

Následují kapitoly týkající se jednotlivých lenních statků, tj. hradu Hasištejn a hradů Perštejn a Egerberk, a osudů pánů ze Šumburka na těchto panstvích. Novodobější historii šumburských statků i samotných pánů ze Šumburka naznačuje epilog, který má být pobídkou k dalšímu bádání.

Vzhledem k tématu práce jsem se kromě klasických genealogických postupů snažila využít modernější metody, zvláště ty, které nabízí historická antropologie, především pak prosopografie.

Práce si klade za cíl postihnout význam a postavení tohoto rodu v Českém království. Všímá si otázky, jak rychle a jakým způsobem se páni z Šumburka etablovali mezi českou šlechtu. Pozornost je zaměřena nejen na rodinné vztahy a budování panství, ale také na kariéry jednotlivých členů rodu, vztahy k panovníkovi i k ostatní šlechtě.

1. TÉMA A JEHO REFLEXE V HISTORIOGRAFII

1.1 Šlechta doby přemyslovské a lucemburské

Šlechta a její dějiny vždy lákaly historiky a toto téma se nikdy zcela nevytratilo ze sféry jejich zájmu. Jedná se však o natolik rozsáhlou oblast, že ji snad ani nelze celou pojmut, a proto se tu vždy najde prostor pro nová bádání. Historiků, kteří se věnovali a věnují ve svých pracích různým aspektům šlechty doby vlády posledních Přemyslovců a vlády Lucemburků, je vzhledem k objemnosti tématu bezpočet. Jmenujme proto alespoň ty nejvýznamnější, jejichž díla se stala klasickým fondem sekundární literatury pro toto téma a období. Pro dějiny Českého království přemyslovské a lucemburské doby mezi ně patří např. Josef Šusta. Ze současných historiků nepochybně Josef Žemlička svými cennými studii o přemyslovských Čechách. František Kavka, Jiří Spěváček a Lenka Bobková pak tvoří trio, jenž se nesmazatelně zapsalo do dějin české medievalistiky svými pracemi, které věnovali době lucemburské. V neposlední řadě je třeba uvést neméně významné historiky Františka Šmahela a Petra Čorneje, kteří se zaměřili především na dobu husitskou.

Dějiny jednotlivých šlechtických rodů zaznamenávají v současné době zvýšený zájem. Kromě solitérních prací o šlechtických rodech, vycházejí také publikace na toto téma v rámci dvou edičních řad. Jedná se o Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska nakladatelství Lidové noviny, v rámci které vyšly práce o Hradišcích, Lichtenburcích, pánech z Kunštátu, z Kravař, ze Sovince. Druhou edicí je pak Šlechta zemí České koruny, kterou vydává Vedita, kde byly zpracovány dějiny rodu Kinských, Bavorů, pánů z Holštejna, pánů z Dobrušky a z Opočna, pánů z Rožmitálu.

1.2 Říšská šlechta v Českém království v době přemyslovské a lucemburské

V jakémsi pozadí zájmu českých historiků zůstává „cizí“ šlechta, která přišla do Čech z Říše, ať už se tu trvale etablovala, nebo zde působila pouze přechodně. Toto téma je velmi zajímavé a bez jeho probádání nebude možné přesně popsat dvory českých přemyslovských a lucemburských panovníků ani českou šlechtickou obec. Přes tento určitý nezájem vzniklo i na tomto poli několik kvalitních studií. Hlavní zásluha patří Lence Bobkové, jenž je autorkou

článku *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*,¹ studie *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*² a řady dalších prací, ve kterých se zabývala říšskými oblastmi v souvislosti s Českým královstvím. Obdobně práce Františka Kavky se dotýkají tohoto tématu. Jeho články *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*³ a *Královská doména Karla IV. v Čechách a její osudy*⁴ pojednávají o budování lenního panství, v jehož rámci získávala v Českém království také cizí šlechta hrady jako léna do svého držení. Pouze nepřímo tuto problematiku reflektuje řada dalších děl. Ať již se jedná o studie či články, které se věnují určité šlechtické osobě, šlechtickému rodu či říšským územím.⁵ Tyto příspěvky by se v budoucnu mohly stát podkladem pro monografii zabývající se touto problematikou širěji.

1.3 Páni ze Šumberka – prameny a literatura

Ačkoliv jsou páni ze Šumberka s Českým královstvím spjati již od 13. století, dosud jim nebyla v českém prostředí dopřána samostatná monografie, která by se hlouběji a intenzivněji zabývala tímto rodem. Současný stav poznatků je omezen na jednotlivé rozsahem větší či menší zmínky v literatuře. S jejich jmény se setkáváme v různých encyklopediích a naučných slovnících jako např. v *Ottově slovníku naučném*, v *Lexikonu české šlechty* či v *Encyklopedii knížecích rodů zemí Koruny české*.⁶ Údaje v nich obsažené však nelze přebírat bez výhrad, protože leckde došlo k chybám. Stejně tak byly jejich osudy zpracovány v literatuře

---

¹ BOBKOVÁ LENKA, *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*, in: *Život na šlechtickém sídle v 16. - 18. století: sborník příspěvků z konference na pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem 30.-31. října 1991*, ed. Bobková Lenka, AUP, Philosophica et historica I., Opera historica 1, Ústí nad Labem 1992, s. 99-113.

² BOBKOVÁ LENKA, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, AUP, Philosophica et historica I., Studia historica – Monographiae 1, Ústí nad Labem 1993.

³ KAVKA FRANTIŠEK, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*, in: *ČČH*, ročník 88, číslo 3, Praha 1990, s. 225-249.

⁴ KAVKA FRANTIŠEK, *Královská doména Karla IV. v Čechách a její osudy*, in: *Numismatické listy* 33, Praha 1978, s. 129-150.

⁵ Jako příklad uved'me: BOBKOVÁ LENKA, *České državy ve Vogtlandu a v Pliseňsku za vlády prvních Lucemburků*, in: *Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická*, Praha 1985, s. 5-36; DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ DANA, *Biskup Bernard z Kamence, zakladatel, kancléř, rádce a diplomat*, in: *Dvory a rezidence ve středověku, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18. března 2005 v Historické ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK*, edd. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, p. 107; TERŠLOVÁ HELENA, *Páni z Ilburka. Česká středověká šlechta 15.-16. st. diplomová práce FF UK*, Praha 2002.

⁶ OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ, *Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, díl 24, Praha 1906; HALADA JAN, *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti a zajímavosti*, díl 3, Praha 1994; ŽUPANIČ JAN, FIALA MILAN, STELLNER FRANTIŠEK, *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001.

pojednávající o stavebních památkách.⁷ Dosud největší pozornosti v českém prostředí se pánům ze Šumburka dostalo od Augusta Sedláčka v jeho *Hradech, zámcích a tvrzích Království českého*,⁸ který je uvádí především v souvislosti s hrady Hasištejn, Perštejn a Nový Šumburk. Podstatným nedostatkem tohoto díla je však nedostatečný poznámkový aparát. Vzhledem k jejich příbuznosti s pány z Rýzmburka pak mnohé informace najdeme u Tomáše Velímského v jeho díle *Hrabišici, páni z Rýzmburka*.⁹ Osobou Jindřicha ze Šumburka se v souvislosti s jeho sporem s pražským biskupem zabýval Václav Chaloupecký, jehož studii Jan IV. z Dražic, poslední biskup pražský¹⁰ však překonala Zdeňka Hledíková.¹¹

Vzhledem k tomu, že Šumburkové byli svým původem říšským rodem, existuje o nich také literatura z pera německých historiků. Ti se však samozřejmě zaměřili především na dějiny rodu v Plíseňsku. Pokud se věnují českým osudům pánů ze Šumburka, nejsou jejich závěry vždy přesné. Mám na mysli především Conrada Müllera a jeho dílo *Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation*,¹² které je sice dosti podrobné, nicméně nelze vždy z něho bez výhrad přejímat některé informace. Kvalitnější je o něco mladší práce *Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland*¹³ od Waltera Schlesingera. Českému království však autor věnoval pouze jednu kapitolu.

Zajisté by bylo velmi zajímavé porovnat osudy pánů ze Šumburka s vývojem rodů pánů z Koldic a pánů z Bergova. Všechny tyto tři rody totiž přišly z Říše do Českého království ve službách krále. Staly se jeho leníky a působily na jeho dvoře. V případě pánů z Koldic pak lze mluvit o velmi úspěšné kariéře. Bohužel však jejich historie na českém území nebyla zatím podrobně zpracována. Můžeme pouze čerpat z knihy *Die Herren von Colditz und ihre Herrschaft*¹⁴ od Kurta Truöla, která však jen v omezené míře reflektuje působení Koldiců v Českém království.

V práci jsou použity vedle sekundární literatury samozřejmě také prameny. Vzhledem k tomu, že jejich značná část již byla vydána v edicích, je tu z archivní základy využito pouze *fondy Guberniálních listin* z 1. oddělení Národního archivu v Praze. Dále již pracuji s

---

⁷ BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, Česká Lípa 1893; DURDÍK TOMÁŠ, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 2000; MENCLOVÁ DOBROSLAVA, České hrady I., II., Praha 1972; MENCLOVÁ DOBROSLAVA, Hasištejn. Přehled dějin hradu, Chomutov 1969.

⁸ SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, Praha 1998.

⁹ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabišici, páni z Rýzmburka, Praha 2002.

¹⁰ CHALOUPECKÝ VÁCLAV, Jan IV. z Dražic. Poslední biskup pražský, Praha 1908.

¹¹ HLEDÍKOVÁ ZDEŇKA, Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343), Praha 1991.

¹² MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, Leipzig 1931.

¹³ SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland. Münster/Köln 1954.

¹⁴ TRUÖL KURT, Die Herren von Colditz und ihre Herrschaft, in: MittGAVLeisnig, svazek 15, Leisnig 1927, s. 1-136.

prameny vydanými v edicích - *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, *Fontes rerum Bohemicarum*, *Monumenta Germaniae historica*, *Archiv České koruny (edice faksimilií)*, *Archivum Coronae regni Bohemiae*, *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*, *Desky dvorské království, Českého Pozůstatky desk zemských království Českého roku 1541 pohořelých*, *Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480* a *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*.

2. PŮVOD PÁNŮ ZE ŠUMBURKA

Páni ze Šumburka,¹⁵ resp. páni ze Schönburgu, nepocházeli, jak napovídá jejich rodové jméno, z území Čech. První stopy tohoto rodu je třeba hledat v saském Plíseňsku, tj. na historickém území Svaté říše římské, které dostalo své pojmenování podle řeky Pleisse. V této oblasti, jehož správním centrem se stalo město Altenburg, kde sídlil i nejvyšší zemský úředník, zemský soudce, vybudovali ministeriálové¹⁶ ve službách římských králů četná panství. Ovšem od druhé poloviny 13. století, po vymření rodu Štaufů, v důsledku oslabení moci římských králů a s tím spojeného rozpadu říšské ministeriality se Plíseňsko tvořící spojnicí mezi Chebskem a Lužicí a spolu s Vogtlandem¹⁷ sahající až k Durynsku, stalo místem, kde se začaly výrazněji střetávat mocenské zájmy sousedů – českého krále, durynských lantkrabat a míšeňských markrabat a norimberských purkrabí. Zbytky říšského území se postupně dostávaly do jejich moci, stejně tak panství zde usedlých rodů, jako např. pánů ze Šumburka, kteří byli nejen leníky českého krále, ale i leníky durynských lantkrabí a míšeňských markrabí.¹⁸

2.1 Plíseňsko v ohnisku zájmu českých králů

První kontakty s Plíseňskem byly prokazatelně navázány českým králem Václavem I. V době jeho vlády se objevily některé v Říši usazené rody v Čechách, a to ve službách panovníka, jak se o tom následně přesvědčíme i v případě rodu pánů ze Šumburka, kterému byla svěřena výstavba hradu Děčín. Král Václav využil též služeb šlechty pocházející z Míšeňska, Vogtlandu a Plíseňska, mezi kterou najdeme např. Erkenberta ze Starkenbergu,

---

¹⁵ Jména pánů ze Šumburka uvádím v českém způsobu psaní. V případě ostatních cizích jmen či místních názvů však zpravidla používám jejich původní formu psaní, pokud se ovšem nejedná o natolik známá jména osob, či názvy míst, které mají již v češtině své obvyklé pojmenování, např. Ota IV., páni z Koldic apod. Německá křestní jména, která mají české ekvivalenty, uvádím v české formě.

¹⁶ Ministeriálové (*ministeriales*, *servientes*, *Dienstleute*) byli služebníky feudálů, kteří plnili různé správní, hospodářské a hlavně vojenské funkce. Ministeriály se stávali jak šlechtici, tak i nesvobodní lidé. Za své služby mohli ministeriálové dostat služební léna, která se po právní stránce odlišovala od běžných lén, ale v praxi mezi nimi v podstatě nebyl žádný rozdíl. Služební léna se záhy stávala také dědičnými. Své ministeriály si vytvářeli nejen králové a knížata, ale i hrabata a církevní vrchnost. KUBŮ FRANTIŠEK, Štaufská ministerialita na Chebsku, s. 15-19; KOSTLÁN ANTONÍN, MORAVCOVÁ DAGMAR, VANÍČEK VRATISLAV, Encyklopedie dějin Německa, s. 267; zde královští ministeriálové, kteří mají za úkol kolonizovat východní části Říše.

¹⁷ Historické území Říše na západ od Plíseňska v oblasti horního a středního toku řeky Sály. BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 110.

¹⁸ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 110-111; BOBKOVÁ LENKA, Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně, AUP, Philosophica et historica I., Ústí nad Labem 1993, s. 24; GROß REINER, Geschichte Sachsens, s. 21; BOBKOVÁ LENKA, České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků, in: Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická, Praha 1985, p. 5-6.

Oldřicha z Koldic, fojty Jindřicha z Plavna a Jindřicha z Gery a další, při střetu se svým odbojným synem Přemyslem Otakarem v letech 1248 – 1249.

Nepřímým dokladem zájmu českého panovníka o oblast Plíseňska je pakt o vojenské pomoci z roku 1254, který uzavřeli Jindřich Míšeňský z rodu Wettinů s fojty z Weidy, Gery a Plavna. Dohodou, která obsahovala závazek fojtů o podpoře Wettinů ohledně Českého království a která byla namířena především proti českému králi, se Wettini snažili zajistit si Plíseňsko, které jako věno zapsal císař Fridrich II. své dceři Markétě, snoubence míšeňského markraběte Albrechta, syna Jindřicha Míšeňského. Fojtové si chtěli zabezpečit ochranu před případným vpádem českého krále nejen do Vogtlandu, ale i do Chebska. Že jejich obava byla opodstatněná, o tom svědčí ovládnutí Chebska Přemyslem Otakarem II.

I český král Václav II. projevil zájem o Plíseňsko. Roku 1298 získal Chebsko a rýsovala se před ním též možnost proniknout právě do Plíseňska. Ačkoliv ze zástavy měst Altenburg, Zwickau a Chemnitz sešlo, vystupoval Václav II. v Plíseňsku jako říšský vikář. Úspěchy v této oblasti sice po jeho smrti nepokračovaly, jeho syn se musel zříci správy tohoto území, nicméně nelze opomenout fakt, že zde Přemyslovci navázaly první užší kontakty se zdejším šlechtickým rodem s pány ze Šumburka, kteří snad někdy kolem roku 1305 složili lenní slib ke zboží Glauchau.

Rod Wettinů prozatím zásadněji nezasahoval do dění v Plíseňsku, protože na konci 13. století procházel vnitřní krizí. Rodinné boje, ve kterých si nejlehkovážněji počínal lantkrabě Albrecht, ohrožovaly vybudovanou mocenskou rodovou doménu. Říšští králové využili rodinné krize a zpochybnili nároky Albrechtových synů Fridricha I. Pokousaného a Diezmanna na Míšeňsko a Durynsko. Fridrich musel radikálně zasáhnout, jinak by rod Wettinů upadl v zapomnění. Když se římský král Albrecht I. Habsburský pokusil vojenskou silou zvětšit své královské zboží v Durynsku a Míšeňsku, zachránil Fridrich svého otce obklíčeného na hradě Wartburgu. Donutil ho však odstoupit ze své mocenské pozice. Albrechtova abdikace, Fridrichovo vítězství v bitvě u Luckau rozkládající se jižně od Lipska v roce 1307 a následná smrt římského krále Albrechta I. Habsburského znamenaly první kroky k vymanění se z vnitřní krize. Právě Fridrich se chopil iniciativy k pozvednutí rodu. Ve svůj prospěch se snažil využít neklidné poměry v Čechách, které nastaly po vymření dynastie Přemyslovců. Nejprve podporoval Jindřicha Korutanského. Pak však přestoupil na lucemburskou stranu. Musel se sice smířit se ztrátou naděje na českou korunu, avšak mu byly smlouvou uzavřenou v Praze roku 1309 uznány nároky na Durynsko, Míšeňsko, vikariát nad Plíseňskem a třemi zdejšími říšskými městy na dobu deseti let.

Ani český král Jan Lucemburský nerezignoval na možnost proniknutí za Krušné Hory. Za svou podporu Ludvíka Bavora byl po bitvě u Mühldorfu odměněn v podobě zástavy Chebska a měst Altenburg, Zwickau a Chemnitz. Jan však tato města nezískal nadlouho. Sešlo totiž ze sňatku mezi Janovou dcerou Jitkou a synem Fridricha I. Pokousaného Fridrichem II., který se nakonec oženil s dcerou Ludvíka Bavora. Ten dovolil snoubencům vykoupit z rukou českého krále zmíněná zastavená říšská města. Tím bylo dáno jasně najevo, že se Lucemburkové nemohou ve své snaze o získání Plíseňska spoléhat na pomoc římského krále, a proto zaměřili svou pozornost na v Plíseňsku usazené rody.

Počáteční léta vlády českého krále Karla IV. byla ve znamení snah o získání území Vogtlandu. V 60. letech se pak Karel IV. zaměřil na Dolní Lužice a Braniborska, což s sebou přineslo i zájem o oblasti na západ od severozápadních hranic Českého království. Kromě držav směrem k Durynsku, tj. Saalfeld, Rudolstadt, Leutenberg, Könitz a Stein usiloval i o území směrem k Dolní Lužici, tj. v Plíseňsku. Roku 1359 získal Karel IV. od bratrů ze Salešína jako léno Burghardtsdorf nacházející se severozápadně od Stollbergu. Roku 1361 mu vzdali jako léno páni ze Šumburka panství Meerane, roku 1367 Jan st. z Waldenburgu postoupil českému králi hrad Waldenburg a také páni z Šumburka prodali se svolením císaře Karla IV. hrad a město Stollberg českému králi Václavovi IV. Karel IV. pak udělil svému synovi toto zboží jako léno. Téhož roku Václav IV. získal také jako léno panství Colditz ležící na pomezí Plíseňska a Míšeňska, které se stalo nejvzdálenějším opěrným bodem v rukách českého krále směrem k Dolní Lužici.

Zatímco Karel IV. rozšířil české državy v Plíseňsku i Vogtlandu, doba vlády jeho syna Václava však již nezaznamenala další územní zvětšení. Husitství pak s sebou přineslo jejich postupnou ztrátu. Zikmund Lucemburský totiž těmito državami vykupoval spojenectví Wettinů. Za vlády Jiřího z Poděbrad pak došlo roku 1459 k uzavření dohod v Chebu. Tehdy sasští vévodové uznali českou lenní svrchovanost nad šedesáti panstvími v jejich zemích, mezi nimiž byla uvedena panství Colditz a Stollberg. Byla taktéž obnovena česká lenní svrchovanost nad pěti rody, mezi nimž byli jmenováni páni ze Šumburka se zbožím Glauchau, Meerane a Waldenburg.

Lucemburkové nikdy nevytvořili v Plíseňsku pevný a jednotný území celek, jako to bylo v případě české Horní Falce. Byť v jistém ohledu projevovali o toto území zájem, ve středu jejich pozornosti zůstávala jiná území. Spokojili se zde pouze s opěrnými body, které omezovaly sílící moc Wettinů a které jim umožňovaly přístup na další jejich území. V tomto prostoru se logicky opřeli o panství pánů ze Šumburka. Navázali tak na kontakty, které s tímto rodem vytvořili již Přemyslovci. Jejich spolupráce však samozřejmě vycházela především ze

vzájemných vztahů, které se vytvořily na území Českého království, kde již dříve byly uzavřeny s tímto rodem vazby a lenní svazky.¹⁹

2.2 Wettinské Míšeňsko

Jak jsme se v předcházející kapitole přesvědčili, nepřehlédnutelný podíl na dění v Plíseňsku, ale i v České království měli Wettini, s nimiž přicházeli do styku i samotní páni ze Šumburka. Ti se častokrát vyskytli v jejich listinách jako svědci a Fridrich ze Šumburka – Hasištejna se stal i jejich leníkem. Pro lepší pochopení následujícího textu, dříve než přikročíme k samotnému líčení osudů pánů ze Šumburka, nebude od věci se zmínit o míšeňských markrabatech, o jejich postavení v Říši, o jejich mocenské základně v Míšeňsku, jejich vztazích k České koruně a mocenských ambicích.

2.2.1 Zisk markraběcího titulu a úsilí o územní celistvost

Wettini získali markraběcí titul v Míšeňsku již v 10. století, což jim umožnilo mocenský vzestup. Jejich snaha o trvalé držení tohoto titulu a tedy míšeňského markrabství vedla k oslabení přímé císařské moci v této oblasti. Do cesty se jim však stavěli mocní a ambiciózní konkurenti, kteří mařili jejich úsilí o trvalou hegemonii v této oblasti. Takovým protivníkem byl například Wiprecht z Grojče, který se spojil s císařem Jindřichem IV. S pomocí českého knížete Vratislava II. se snažili obsadit Míšeňsko. Císař sice toto území prohlásil za uvolněné léno a udělil jej Wiprechtovi, Wettini však nehodlali tento zásah akceptovat a Wiprechtovi zabránili, aby se Míšeňsko zmocnil. Jeho následná smrt a změna na říšském trůně umožnila návrat Wettinů do markrabství. Ani další panovníci se však nesmířili s jejich mocenským postavením a rozšiřovali a upevňovali své teritorium ve východních oblastech říše pomocí ministeriality. Mezi říšské ministeriály, kteří si zde vybudovali panství, patřili fojtové z Gery, Weidy a Plavna, páni z Koldic či právě páni ze Šumburka. Jako protiváha wettinské moci tu působila také některá říšská purkrabství, z nichž se

---

¹⁹ BOBKOVÁ LENKA, České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků, in: Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická, Praha 1985, s. 5-36; BOBKOVÁ LENKA, Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně, AUP, Philosophica et historica I., Ústí nad Labem 1993, s. 24-28, 92-102; BOBKOVÁ LENKA, Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století, in: Život na šlechtickém sídle v XVI. . XVIII. století, AUP, Philosophica et historica I., Opera historica 1, Ústí nad Labem 1992, s. 99-101; VESELÝ JIŘÍ, Obnova zahraničních lén české koruny za Jiříka z Poděbrad, in: Právněhistorické studie 8, Praha 1962, s. 261-264; KROLL FRANK-LOTHAR, Die Herrscher Sachsens. Markgrafen, Kurfürsten, Könige 1089-1918, s. 24, 29-30; GROß REINER, Geschichte Sachsens, s. 24.

nejvýznamnějšími stali purkrabí z Donína. Míšeňská markrabata pochopitelně usilovala o likvidaci jejich panství, neboť ta často dělila jejich državy a bránila ve vytvoření celistvého územního celku. Jako si císař vytvářel na své osobě závislé ministeriály, leníky a purkrabí, podobně jednala i markrabata, jak můžeme vidět na příkladu Fridricha ze Šumburka – Hasištejna.²⁰

2.2.2 Kontakty s Čechami

Při vpádu do Míšeňska, jak jsme již zmínili, pomáhal císaři český kníže Vratislav II., který odměnou za poskytnutou pomoc dostal jako léno Východní saskou marku (pozdější Horní Lužici). Toto území roku 1084 dal věnem své dceři Jitce, která byla provdána právě za Wiprechta z Grojče. Vzájemná podpora Jindřicha IV. a Vratislava II. nepramenila ze vztahu lenní pán – vazal. Ostatně Vratislav nikdy nesložil lenní hold. Avšak k vzájemné spolupráci je nutily okolnosti. V létě 1189 došlo na rozkaz římského krále Jindřicha VI. k opětovnému vpádu do Míšeňska, které bylo vypleněno. Český zásah tu přispěl k urovnání poměrů. Roku 1194 pak vpadl na toto území český kníže Jindřich Břetislav. Opět se tak dělo na císařský rozkaz, který Jindřich Břetislav ochotně vyplnil, protože míšeňský markrabě Albrecht byl švagrem Přemysla Otakara, kterému patrně poskytl útočiště.²¹ O Míšeňsko dále projevil zájem i český král Václav II., jemuž římský král Albrecht Habsburský postoupil roku 1297 správu v Míšeňsku, v Pliseňsku a některých dalších oblastech. Jeho syn Václav III. se však musel těchto území vzdát. Wettinům, respektive Fridrichu I. Pokousanému se podařilo na počátku 14. století překonat rodovou krizi, konsolidovat panství a upevnit si své postavení a moc. O Fridrichovi jsme však již mluvili v předcházející kapitole, zaměříme se proto nyní na jeho syna Fridricha II. Vážného, který dosáhl v roce 1321, když ranila jeho otce mrtvice, teprve jedenáctého roku. Poručnictví nad nezletilým synem a správy majetku se ujala jeho matka Eliška a hrabě Jindřich XVI. ze Schwarzburgu, který spravoval též wettinské statky v Durynsku. Hrabě však již roku 1324 zemřel a na jeho místo zásahem římského krále²² nastoupil fojt Jindřich II. ml. Reuss z Plavna. Zrušením zasnub s dcerou Jana Lucemburského Jitkou a zasnoubením Fridricha II. s Mechthildou, dcerou římského krále Ludvíka Bavorského, se Wettini rozhodli opustit tábor

²⁰ ŘEZNÍK MILOŠ, Sasko, s. 24 – 38.

²¹ Albrecht měl za ženu Přemyslovu neteř Zofii. Přemysl se oženil s Albrechtovou sestrou Adlétou. Tu však po mnoha letech manželství zapudil a oženil se s mladou a krásnou sestrou uherského krále Konstancií, což vedlo k nepřátelství, jenž trvalo několik let.

²² Římský král Ludvík Bavor bděle sledoval všechny kroky Wettinů a snažil se zmenšovat jejich mocenské ambice v Říši. To je patrné i například z prosazení fojta Jindřicha II. ml. Reusse z Plavna jako jednoho z poručníků nezletilého Fridricha II. Vážného.

Lucemburků a postavit se na stranu Wittelsbachů. K novému sbližování s Lucemburky pak došlo ve 40. letech 14. století. Král Jan se snažil využít roztržky mezi Wettiny a Ludvíkem Bávorem a pustil se do vyjednávání sňatku své vnučky s Fridrichem II. Ze sňatku i tentokrát, jak o tom bude řeč později, sešlo. Po jeho smrti došlo k opětovnému sblížení Wettinů s Wittelsbachy, které však vydrželo jen do smrti Ludvíka Bavora.

Jak jsme již naznačili, míšeňským markrabatům se nelíbilo, že Karel IV. zasahoval do jejich zájmových oblastí. Český král si je však potřeboval získat na svou stranu, aby nedošlo k uzavření nebezpečného spojení s Wittelsbachy. S Fridrichem II. a jeho syny Fridrichem III., Baltazarem, Vilémem a Ludvíkem proto zpečetil v Drážďanech v roce 1348 spojenecké smlouvy a následně, jak ještě blíže uvedeme, v roce 1350 v Budyšině. Tehdy však již jen s Fridrichem III. a jeho bratry, protože jejich otec předešlého roku zemřel. Obě vogtlandské války v 50. letech 14. století pak ukázaly vzájemné vymezování mocenských zájmů Wettinů a Lucemburků. Ani jedna strana nehodlala vyklidit své pozice z Vogtlandu. Musela být proto nalezena určitá rovnováha, ve které však nebylo již místo pro samostatnost fojtů. Jejich državy musely nutně přejít buď pod svrchovanost Wettinů, nebo Lucemburků. Dobu Karlovy vlády lze tudíž charakterizovat v tomto ohledu jako dobu respektování zájmů Wettinů ve Vogtlandu a Lucemburků v Míšeňsku a Durynsku a taktéž ve Vogtlandu. Na počátku 70. let se však opět ozvala nespokojenost Wettinů s rozpínavostí lucemburské strany. Roztržka byla sice zažehnána, ale v době vlády Karlova syna Václava vzaly poměrně bezkonfliktní vztahy za své.

Tehdy v čele míšeňského markrabství stanul Vilém I., který se snažil využít nesnadného Václavova postavení ve svůj prospěch. Zasahoval nejen do dění v Braniborsku a Dolní Lužici, ale usiloval také o likvidaci českých držav v Míšeňsku a Durynsku a o proniknutí na území Českého království. Česko-míšeňská hranice se tak stala místem boje o vymezení mocenských sfér mezi Lucemburky a Wettiny, ve kterém hrála důležitou roli i zde usazená šlechta jako např. purkrabí z Donína, páni z Vartembergu, páni z Dubé či páni ze Šumburka. Snaha o likvidaci českých držav v Míšeňsku je patrná nejen z napadení českého léna Eilenburgu, či z pokusu o získání české državy hradu a města Mühlberg, ale také z dohod uzavřených mezi Vilémem a Janem Zhořeckým roku 1393, ze kterých sice po uzdravení těžce nemocného Václava sešlo, ale které zřetelně ukazovaly, jaké požadavky a nároky Vilém klade a co je jeho cílem. Dohody se týkaly dluhů, které měli Lucemburkové u Wettinů. Jan Zhořecký Vilémovi slíbil, že pokud Václav IV. zemře a on se stane novým českým králem, zaplatí dluh ve výši sto tisíc zlatých buď přímo finančními prostředky anebo předáním lén Plavno, Schönburg a Colditz a zastavením Pirny, Mühlbergu, Stollbergu, Mylau, Schönecku, Strehly a dalšího

zboží, které kdysi Karlovi prodala naumburská kapitula. Došlo by tedy k odstoupení téměř všech statků, která Česká koruna držela v Míšeňsku a Vogtlandu.

Vztahy mezi příslušníky lucemburského rodu hrály Vilémovi do karet. Opakovaně se stavěl do role prostředníka mezi nimi, aby tak pro sebe vytěžil, co nejvíce. Na počátku ledna 1397 dosáhl podepsání zasnubní smlouvy mezi Eliškou, dcerou Jana Zhořeleckého a Václavovou neterí, a Vilémovým synovcem Fridrichem. Ke sňatku sice nedošlo, ale v lucembursko-wettinských vztazích měla nabídka ke sňatku důležitý význam. I na jaře téhož roku, kdy byl Vilém přítomen v Praze v souvislosti s oslavou smíření Václava a Jošta, zaznamenal Vilém několik významných úspěchů v podobě nároku na říšská léna Jindřicha z Gery a získání hradu a města Mühlbergu a léna Strehla. Následně ovládl i panství Leisnig a přihlásil se o odškodné plynoucí z nenaplněných zasnubní smlouvy mezi synovcem Fridrichem a Václavovou sestrou Annou, která se stala manželkou anglického krále Richarda II. Odškodné, tj. zástava města Louny a Most, o kterém asi nikdy nebylo uvažováno, že by mohlo být realizováno, se nyní stalo pro Václava IV. obtížným závazkem, kterého se Václava zbavil až za několik let. Kromě těchto dvou měst získal v severozápadních Čechách Vilém i jiné opěrné body. Jak ještě bude uvedeno, v březnu 1396 vstoupil do Vilémových služeb Fridrich ze Šumburka s hradem Hasištejnem. O dva roky později mu pak prodal Boreš z Rýzmburka královská léna hrad Rýzmburk, klášter Osek a město Duchcov s tím, že bylo zaručeno českému králi právo na zpětný výkup zboží.

Vilémův vztah ke králi Václavovi byl proměnlivý, zlom však nastal po sesazení Václava z římského trůnu, kdy se Vilém postavil proti Lucemburkům. Ztráta římské koruny znamenala ztrátu roztroušených českých držav v Míšeňsku a Horní Falci. Vilém se však nespokojil jen s tímto úspěchem, ale zahájil boj o posunutí hranic až k Děčínu. Strhl se tak boj o hrad a město Donín, které drželi jako české léno purkrabí z Donína. Nezůstalo však jen při tom. Vilém se odvážil vtrhnout i do Čech a táhnout na Prahu. Tažení skončilo podepsáním dohody s Joštem Lucemburským a českými pány o neuzavření míru, dokud král Václav nepřistoupí na jejich požadavky. Vilémovo vojsko pak odtáhlo z Prahy a opět se pustilo do boje o Donín. Následně zaútočilo i proti Pirně a hradu Střekov, který padl do Vilémových rukou. Roku 1404 se uskutečnilo setkání s Václavem IV. ve Vratislavi, kde Václav udělil Vilémovi hejtmanství v Chebu. Později mu také zastavil Pirnu a léno hrad Wehlen. Vilém obsadil též přemyslovské hrady Lilienstein a Königstein. Boje skončily v podstatě vítězstvím míšeňského markraběte, který ovládl donínské statky v Míšeňsku. Držitelé pohraničních statků se mu zavázali službou

s výjimkou boje proti českému králi a hranice byla posunuta směrem do Čech přibližně do míst, kudy prochází dnes.²³

Opusťme však míšeňská markrabata a jejich mocenské ambice. Pro naše účely tento stručný, avšak nezbytný, exkurz stačí. Přikročme nyní již k našemu tématu a započneme líčení osudů pánů ze Šumburka. Nelze však opomenout jejich původ, a proto nejprve uvedeme pár slov o jejich prvních krocích na území Říše, abychom se posléze detailněji zaměřili na jejich působení na území Českého království.

2.3 První písemné zmínky o pánech ze Šumburka na území Svaté říše římské

První písemné zmínky o pánech ze Šumburka pocházejí z oblasti saského Plíseňska, kde se u města Naumburgu nachází dnes již ruiny hradu Schönburgu. Výstavba tohoto hradu se připisuje durynskému lantkrabímu Ludvíkovi Skokanovi (der Springer). Po jeho smrti roku 1123 se hrad dostal do rukou jeho syna Uda, který působil v letech 1125 - 1148 jako biskup v Naumburgu. Listina z roku 1166 pak jednoznačně dokazuje, že hrad byl majetkem naumburského kapituly. Otázkou zůstává, jakým způsobem a kdy poprvé přišli páni ze Šumburka do přímého kontaktu s tímto hradem u řeky Sály. Již ve 12. století se v této oblasti jistě vyskytovali. Nicméně nemáme důkaz pro to, že by drželi hrad Schönburg. Naopak k dispozici je již výše zmíněná listina svědčící o držbě hradu naumburským biskupem. Nejasnou záležitostí také zůstává pojmenování hradu, resp. pánů ze Šumburka. Conrad Müller se domnívá, že jejich pravlastí nebyla oblast Plíseňska, ale že přišli do této oblasti v souvislosti s kolonizací východních oblastí německé říše. Ze své pravlasti, kterou však nelokalizoval, si údajně přinesli své jméno, které pak přenesli na hrad. Tuto svoji domněnku pak zdůvodňuje tvrzením, že již ve 12. století se rod Šumburků rozdělil do několika větví a že i příslušníci jiných rodových linií, kteří se nedostali do přímého kontaktu s tímto hradem, se nazývali páni ze Šumburka. Dieter Rübsamen je však toho názoru, že rod mohl převzít své jméno podle tohoto hradu.²⁴

---

²³ BOBKOVÁ LENKA, Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století aneb Donínská válka, in: Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardovi Maurovi, s. 258- 270; BOBKOVÁ LENKA, Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně, AUP, Philosophica et historica I., Ústí nad Labem 1993, s. 27-28, 92-96; KROLL FRANK-LOTHAR, Die Herrscher Sachsens. Markgrafen, Kurfürsten, Könige 1089-1918, s. 31; GROß REINER, Die Wettiner, s. 68-69; ŘEZNÍK MILOŠ, Sasko, s. 27-29, 43-44; ŽEMLIČKA JOSEF, Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století, s. 185; ŽEMLIČKA JOSEF, Přemysl Otakar I. Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu, s. 58, 60, 65, 94-95; ŽEMLIČKA JOSEF, Čechy v době knížectví (1034-1198), s. 105-106.

²⁴ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 75-76; SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in

2.3.1 Ulrich ze Šumberka a jeho synové (tzv. durynská rodová větev)

Nejstarším, listinou doloženým příslušníkem rodu Šumberků byl Ulrich ze Šumberka. Jeho jméno se objevuje roku 1130 v zakládací listině hraběnky Helinburgy z Gleichen pro cisterciácký klášter Voltenrode. Následně je Ulrich ještě uveden ve dvou dalších listinách naumburského biskupa Bertolda, a to z roku 1157 a 1161. V listině z roku 1161 se vyskytuje jako svědek mezi šlechtici – laiky. Je jmenován mezi urozeným panem Reinhartem de Bobluz a jeho synem Fridrichem. Za nimi pak následuje Sigfried ze Šumberka (Sigifridus de Sconenberc). Podle Conrada Müllera dokládá zmíněná svědečná řada to, že Sigisfridus byl synem Ulricha. V listině jsou údajně nejprve jmenováni otcové a za nimi následují jejich synové ve stejném pořadí jako otcové. Naposledy je Ulrich jmenován 10. března 1166 opět v listině naumburského biskupa, tentokrát jménem Udo. Opět se tu vyskytuje pod označením „*Laici nobiles et liberi*“, v tomto případě spolu se svým synem Bertoldem I. Podle Waltera Schlesingera je tento dokument a v něm obsažená formule *nobiles et liberi* důkazem toho, že Ulrich i jeho syn Berthold I. byli svobodnými šlechtici. V téže listině se pak ještě mezi říšskými ministeriály nachází i jakýsi Volcmarus ze Šumberka (de Sconeberc).

Syn Ulricha Bertold I. se objevuje v roce 1171 opět v listině naumburského biskupa, následně dvakrát v roce 1182 a pak roku 1184, 1185, 1191, 1197, 1199 a naposledy ještě 28. srpna 1215 v listině opět vydané v Naumburgu. V této poslední písemnosti je jmenován spolu se svým synem Bertoldem II. I Bertold II. byl jako jeho otec a děd svobodným šlechticem. To potvrzuje listina z 26. září 1222 biskupa Engelharda z Naumburgu, kde je jmenován jako svědek ve svědečné řadě označené jako *laici nobiles*. V této listině bezprostředně za Bertoldem II. následuje Heřman I. ze Šumberka. Stejně tak v listině z 3. července 1238, kde Bertold II. je označen jako *nobilis*, se objevuje tentokrát Heřman II. Ani v jednom případě však není osvětlen příbuzenský vztah mezi těmito muži. Lze se domnívat, že Heřman I. ze Šumberka byl příbuzným, možná bratrancem či synovcem, Bertolda II. Stejně tak to mohlo být v případě Heřmana II. V žádném případě však nešlo o bratry, protože tato skutečnost by byla jistě zmíněna. Oba tedy pravděpodobně patřili k jiné rodové větvi. Ulrich ze Šumberka se svými potomky vytvořili tzv. durynskou větev rodu Šumberků, Heřman I. a jeho potomci pak patřili k tzv. míšeňské rodové větvi. Tuto teorii však relativizuje Dieter Rübsamen, který si ve své studii klade otázku, zda vůbec byli tito Šumberkové příbuzní. Uvažuje, že mohlo dojít ke stejnému

---

Deutschland, s. 34-35, RÜBSAMEN DIETER, Kleine Herrschaftsträger im Pleissenland. Studien zur Geschichte des mitteldeutschen Adels im 13. Jahrhundert, s. 64.

pojmenování podle hradu Schönburg dvou rozdílných rodin, a podotýká, že jistě překvapuje fakt, že se nedochovaly žádné zprávy o bližších kontaktech těchto údajných příbuzných.²⁵

2.3.2 Heřman ze Šumburka a jeho potomci (tzv. míšeňská rodová větev)

2.3.2.1 Kolonizace a budování panství

Na rozdíl od svých údajných příbuzných Ulricha, Bertolda I. a jeho syna Bertolda II. ze Šumburka, kteří patřili mezi svobodné šlechtice, si Heřman budoval svoji kariéru jako říšský ministeriál, jak to dokazuje listina z 20. března 1212, o které bude řeč později. Mohl mít vzor ve svém otci, kterého Walter Schlesinger ztotožňuje s jakýmsi pánem ze Šumburka, který působil jako ministeriál ještě před Heřmanem. Kromě nich byl, jak uvádí Conrad Müller, říšským ministeriálem také již výše zmíněný Volcmarus ze Šumburka.

Říšští ministeriálové, jak již bylo uvedeno, sloužili jako nástroj politiky římských králů. Ve východní oblastech Říše jim byla svěřena kolonizace neosídleného území a následně jeho správa. Záhy zde tudíž začaly vznikat nové hrady a nové vesnice a začala se zakládat nová města. Právě území Plíseňska, Vogtlandu a Chebska bylo strategicky důležitým pro další postup na východ. Právě kolonizace otevřela pánům ze Šumburka v Plíseňsku cestu k mocenskému vzestupu. V rámci ní si vybudovali své panství Glauchau a Lichtenstein. Posléze se dostala do jejich rukou i panství Waldenburg a hrabství Hartenstein,²⁶ která byla založena stejně jako šumburská panství tzv. „na zelené louce“ říšskými ministeriály z Waldenburgu a purkrabími z Míšeň. Pro vznik panství Glauchau a Lichtenstein však nemáme přímé zprávy. Panství Glauchau je poprvé zmíněno teprve v roce 1240, Lichtenstein pak ještě později, a to v jedné listině faráře Jana z Lichtensteinu z roku 1261, kde se jako svědek objevuje jakýsi Fridrich ze Šumburka. V té době bylo panství majetkem pánů ze Šumburka. Pro panství Glauchau je to prokazatelné až pro rok 1256, kdy listina z tohoto roku nám prozrazuje přítomnost téhož výše jmenovaného Fridricha ze Šumburka na hradě Glauchau. Oba hrady byly založeny nepochybně mnohem dříve. Walter Schlesinger ve své studii Die

---

²⁵ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 11-13; SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 28-29; RÜBSAMEN DIETER, Kleine Herrschaftsträger im Pleissenland. Studien zur Geschichte des mitteldeutschen Adels im 13. Jahrhundert, s. 65.

²⁶ Panství Glauchau se nacházelo severně od Zwickau, ještě dále na sever leželo panství Waldenburg a přibližně mezi Zwickau, Glauchau a Stollbergem se rozkládala panství Lichtenstein a Hartenstein. MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, tafel 28.

Landesherrschaft der Herren von Schönburg uvádí, že v roce 1212 již stály hrady Crimmitschau a Drachenfels.²⁷ Z tohoto roku pochází listina vydaná 20. března u Frankfurtu nad Mohanem,²⁸ ve které císař Ota IV. Brunšvický a míšeňský markrabě Dětrich slíbili, že si vzájemně budou pomáhat proti papeži Innocencovi III. a českému králi Přemyslovi Otakarovi I. Zároveň císař udělil Čechy v léno Přemyslovi prvorozenému synovi Vratislavovi. V listině jsou mimo jinými jmenováni i tito říšští ministeriálové v následujícím pořadí Jindřich z Drakenfelsu, Jindřich z Crimmitschau a za nimi následuje Heřman ze Šumburka. Z toho Walter Schlesinger vyvozuje, že je velmi pravděpodobné, že v této době již hrady Glauchau a Lichtenstein existovaly a byly v držení jmenovaného Heřmana I. ze Šumburka. Jejich založení a budování šumburského panství dokonce na základě paralely se založením hradu Waldenburg²⁹ posouvá až do doby kolem roku 1170. Ve stejné době se Šumburkové usadili i v Geringswalde. Zde Heřman II. založil roku 1233 benediktinský klášter, a to podle poslední vůle svého stejnojmenného otce, který údajně zemřel po roce 1224.³⁰

2.3.2.2 Heřman I. ze Šumburka

Vraťme se ale ještě na chvíli k osobě Heřmana I., který patří spolu se svým stejnojmenným synem k prvním členům rodu Šumburků, jejichž životní dráha se nám vykresluje v jistějších obrysech. Někteří badatelé považují za otce Heřmana I. jednotlivé náhodně se ve 12. století objevující Šumburky, jejichž vztah k ostatním členům rodu lze jen těžko doložit a objasnit. Je to například případ již výše zmíněného Sigfrieda ze Šumburka, či jakéhosi Heřmana, kterého uvádí listina datovaná rokem 1174. Heřman I. se poprvé, jak již bylo výše uvedeno, objevuje ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1212. Tehdy byl stoupencem císaře Oty IV. Brunšvického, který sváděl boj o trůn nejprve se Štaufem Filipem Švábským. V boji nabýval Filip Švábský

---

²⁷ Hrad Crimmitschau se rozkládal na východ od Glauchau a Drachenfels severovýchodně od Glauchau u Penig. MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, tafel 8; SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 24.

²⁸ RBM I., s. 245-246, č. 528.

²⁹ Podle jakési školské básně altenburského scholastika nebo klášterního žáka pocházející ze 14. století byl hrad Waldenburg vystavěn současně s Marienkloster na hoře u Altenburgu, tj. před roku 1172, královským zemským soudcem (*iudex terrae Plisnensis*) Hugem z Warthy a maršálem Rudolfem z Brand. Waldenburg se poté nacházel v držení říšských ministeriálů z Waldenburgu, za jejichž praotce byl pokládán právě Hugo z Warthy. SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 20, 25-26; MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 164-165.

³⁰ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 12; SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 20, 23-29, 34-35.

stále větší převahy, avšak jeho plány zhatila náhlá smrt rukou úkladného vraha v červnu roku 1208. Ani poté však Ota IV. neměl jednoduchou situaci a musel se postavit mladému Fridrichovi II., který roku 1212 přišel do Svaté říše římské, aby se ujal otcovského štaufského dědictví. Záhy se Fridrichovi II. podařilo získat vliv a všeobecné uznání své královské hodnosti. Ota IV. byl nakonec v roce 1214 poražen spolu s Angličany u Bouvines Filipem II. Augustem. Heřman I. jako stoupenec Oty IV. se musel rozhodnout co dál. Aby si usmířil Štaufy, vstoupil do služeb Fridricha II. Štaufové velmi rádi podporovali říšské ministeriály a přijímali je pod svá křídla, protože si tak zajišťovali podporu. Heřman si ale musel také usmířit církev, neboť jako straník Oty IV. se veřejně postavil proti papežovi Innocencovi III. Ve svém následujícím životě projevil velkou horlivost týkající se církevních záležitostí. Již v roce 1215, zřejmě na podnět císaře, ponechal za 182 hřiven stříbra kostelu Sv. Oty u Pegau vesnici Gödisa (Gotisowe) nacházející se u Altenburgu. V letech 1220 – 1224 se pak objevovalo jeho jméno v listinách durynského lantkrabího Ludvíka IV., míšeňského markrabího Dětricha, biskupů z Míšeň, Naumburgu a Hildesheimu. Nutno podotknout, že téměř všechny listiny se týkaly církevních záležitostí. V tomto období vystupoval Heřman I. i na postu soudce. Tuto skutečnost dokazuje listina z 2. května 1224. Tehdy lantkrabí Ludvík IV. odevzdal klášteru Altzelle³¹ sedm lánů, které dostal od Volrada z Landsbergu a jeho syna. I následně máme doklady o jeho působení jako soudce. Z toho lze vyvozovat, že Heřman I. v této době požíval velké vážnosti. Jinak by ho roku 1224 opět lantkrabí Ludvík nepovolal jako smírčího soudce ve sporu mezi klášterem Altzelle a rodem z Nossen. Po roce 1224 o něm již prameny mlčí. Až téměř o deset let později, roku 1233, je opět připomínán, a to v souvislosti s benediktinským klášterem Geringswalde. Založení kláštera se totiž uskutečnilo na základě jeho závěti a odkazu. Tento počín svěřil svému synovi Heřmanovi II. a ustanovil tři zvláštní tzv. *tutores*, kteří měli dbát na to, aby jeho závěť byla naplněna.³²

2.3.2.3 Heřman II. ze Šumburka

Na rozdíl od svého otce vedl, alespoň podle pramenů, které se zachovaly, Heřman II. o něco poklidnější život. Nejdůležitějším jeho počinem bylo již zmíněné založení kláštera Geringswalde. Když byl pak roku 1237 v bule papeže Řehoř IX. chválen „*nobilis vir*

³¹ Míšeňský cisterciácký klášter. MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 98.

³² MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 19, 21-24; SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 27-29.

Hermannus de Sconeburgh“ pro svou hojnou štedrost, patřila chvála především jeho již nežijícímu otci. Heřman II. se pak následně objevuje v již výše zmíněné listině z 3. července 1238 vedle svého příbuzného Bertolda II. Toto je i poslední zmínka o něm. Snad záhy po tomto roce zemřel, snad se v jeho životě již nic významného, hodného vyhotovení listiny nestalo, nebo se nám jen zkrátka nedochovaly prameny, ve kterých by se nám opět připomněl.³³

2.3.2.4 Potomci Heřmana II. ze Šumburka

Rod pánů ze Šumburka se i nadále větvil a rozvíjel. Tak například z manželství Heřmana II. se šlechtičnou z rodu pánů z Vesty-Kamenze³⁴ uzavřeného kolem roku 1220 vzešlo pět dětí – tři synové a dvě dcery. Synové Jan a Heřman III. vstoupili do služeb řádu německých rytířů. Nejstarší Fridrich a jeho dvě sestry jsou pak známy z prodeje, který byl uskutečněn 20. března 1247. Tehdy Fridrich prodal za 130 hřiven klášteru Geringswalde se souhlasem svých spoludědiců a sester Berty a Agáty šest lánů u Oztrowe (Ostrau u Leisnig) a také dva lány u Geringswalde. Ještě téhož dne pak probošt Wigand dále prodal zmíněných šest lánů u Oztrowe klášteru Altzelle, a to se souhlasem všech tří sourozenců. Prodej byl zpečetěn, při čemž Berta a Agáta, protože neměly své vlastní pečeti (*„quia sigillis non utimur propriis“*), použily pečete svých manželů, kteří díky tomu a díky ještě dalším dvou písemnostem z roku 1251 a 1258 jsou známi. Berta byla provdána za Otu z Gerhardsdorfu (Gersdorfu) a její mladší sestra Agáta za Günthera z Crimmitschau. Oba sňatky měly za cíl připoutat k sobě územní sousedy. Ota z Gerhardsdorfu (Gersdorfu) držel statky nedaleko Geringswalde, v oblasti Gerhardsdorfu a Harty, kde se koncentrovalo rozlehlé panství Šumburků. Ačkoliv pocházel z malého rodu, velikost Bertina věna prozrazuje eminentní zájem pánů z Šumburka na uzavření tohoto sňatku. Vzhledem k tomu, že se tento Ota již objevil mezi vazaly v zakládací listině z roku 1233 pro klášter Geringswalde, lze předpokládat kontakty těchto dvou rodů již v dřívější době. Velmi

---

³³ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 23-24; SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 26-27.

³⁴ Conrad Müller uvádí, že její jméno není známo. Dieter Rübsamen identifikuje tuto ženu s Gertrudou z Vesty-Kamenze. MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 26; RÜBSAMEN DIETER, Kleine Herrschaftsträger im Pleissenland. Studien zur Geschichte des mitteldeutschen Adels im 13. Jahrhundert, s. 365; Páni z Vesty byli také říšským ministeriálským rodem, jehož jedna část přesídlila koncem 12. století do Lužice, kde vybudovala město Kamence, podle něhož získala svůj predikát. Významným představitelem tohoto rodu byl Bernard z Kamence - biskup míšeňský, kancléř vratislavský, rádce a diplomat českého krále Václava II. DVOŘÁČKOVÁ – MALÁ DANA, Biskup Bernard z Kamence, zakladatel, kancléř, rádce a diplomat, in: Dvory a rezidence ve středověku, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18. března 2005 v Historické ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK, edd. Dana Dvořáková-Malá, Praha 2006, s. 107.

důležitý byl druhý sňatek, a to s mocným říšským šlechtickým rodem v Plíseňsku, s rodem pánů z Crimmitschau. I zde již existovaly vazby a kontakty z dřívějších, a to v souvislosti s již několikrát zmíněnou frankfurtskou listinou Oty IV. Brunšvického a markrabího Dětricha. V dokumentu je jmenován Jindřich z Crimmitschau, nejstarší známý příslušník tohoto rodu. Jindřich působil jako zemský soudce a založil v Crimmitschau augustiniánský klášter sv. Martina. Zanechal po sobě sedm synů, z nichž třetí byl Günter, který přijal roku 1223, stejně jako jeho otec, od císaře hodnost *judex terrae Plisnensis*, kterou držel do roku 1243, a stal se zetěm Heřmana II.³⁵

Páni ze Šumburka si vybudovali v Plíseňsku rozsáhlé panství a zařadili se tak k vedoucí politické moci v této oblasti. O jejich silném ekonomickém zázemí svědčí nejen mnoho finančních transakcí v podobě různých prodejů a nákupů s vysokým ziskem jako např. zmíněný prodej vsi Gödissa i s 16 lány za 182 hřiven stříbra nebo zisk 6 lánů v Oztrowe (Ostrau) pro rodový klášter Geringswalde za 130 hřiven, ale také jejich državy v Horní Lužici. Pevná pozice v Plíseňsku jim umožnila proniknout také do Čech a na Moravu.³⁶

V hrubých obrysech se tu rýsuje rod pánů ze Šumburka. Není však cílem této práce detailně vypsát historii tohoto rodu od jeho počátků na území Svaté říše římské. Spokojíme se tu tedy jen s uvedením několika význačnějších členů tohoto rodu, a to ještě s časovým omezením přibližně na jedno století, od první poloviny 12. st. do druhé poloviny 13. století (1130 – 1247). Tehdy se páni ze Šumburka začínají objevovat na scéně a začínají si budovat svá panství. Nakonec ať je ještě uveden jakýsi Fridrich ze Šumburka, u kterého se uvažuje, že jeho zásluhou se ocitli Šumburkové na území Horní Lužice. Tato osoba je však poněkud záhadnou, neboť se dosud nepodařilo zjistit její příbuzenský vztah vůči ostatním členům rodu. Není však sama, u níž tápeme. Častokráte je velmi obtížné, ba dokonce nemožné určit vzájemný příbuzenský vztah. Ocítáme se tak na půdě hypotéz a domněnek, které nejsou podloženy prokazatelnými důkazy. V leckterých případech je potenciální příbuzenství naznačeno jen shodným jménem a my se můžeme pouze domnívat, jaký vztah jmenovaní mezi sebou měli.

2.4 Páni ze Šumburka na území Horní Lužice

---

³⁵ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 26-28; RÜBSAMEN DIETER, Kleine Herrschaftsträger im Pleissenland. Studien zur Geschichte des mitteldeutschen Adels im 13. Jahrhundert, s. 205, 365-366.

³⁶ RÜBSAMEN DIETER, Kleine Herrschaftsträger im Pleissenland. Studien zur Geschichte des mitteldeutschen Adels im 13. Jahrhundert, s. 290, 205.

V květnu či červnu roku 1217 císař Fridrich II. v Řezně potvrdil výměnu území mezi klášteřem Waldsassen a hrabaty z Ortenburgu za přítomnosti mnoha duchovních i světských svědků, mezi nimiž se vyskytl i Fridrich ze Šumburka. Existuje domněnka, že tento Fridrich mohl být dalším synem Heřmana I. a bratrem Heřmana II. Tato hypotéza je však vyvrácena faktem, že není zmíněn při příležitosti založení kláštera Geringswalde. V jakém příbuzenském vztahu byl vůči ostatním členům rod, zůstává utajeno. Conrad Müller ale nevylučuje možnost, že prostřednictvím tohoto Fridricha se Šumburkové dostali na území Horní Lužice. Zde se také již před rokem 1228 nacházel jakýsi Zdislav (Zdislaus) ze Šumburka. Slovanské křestní jméno Zdislav svědčí o tom, že jeho předkové byli ovlivněni zdejším prostředím, a proto dali svému potomkovi takovéto jméno. Zdislavovi předci sem velmi pravděpodobně přišli jako říšští ministeriálové v rámci plánu Fridricha Barbarossy pro Horní Lužici, když bylo toto území přechodně opět Říši získáno. Po roce 1198, během urputných bojů mezi Welfy a Štaufy, se ale Horní Lužice dostala pod českou vládu. Držitelé zdejších panství tedy přirozeně přicházeli do kontaktu s Čechami. Zdislav dostal vesnici Bernhardisdorf, tj. nynější Bernstadt a jeho okolí, od míšeňského biskupství jako léno. Toto léno však postoupil biskupovi Brunovi II. (1208-1228). Jako odškodnění za to obdržel důchody z jiných jistých biskupských statků. Ještě před rokem 1245 však musel biskup, tehdy již Jindřich (Heinrich), navrátit Bernstadt i s okolím pánům ze Šumburka. Od této doby totiž shledáváme tento majetek jednak v jejich dědičném držení, jednak v držení s nimi příbuzných pánů z Kamenz. Šumburkům patřilo, jak se zdá, město Bernstadt a vesnice Altbernsdorf, Deutschpaulsdorf, poloviny vesnic Kunnersdorf, Berzdorf a Dittersbach, zatímco pánům z Kamenz patřily druhé poloviny zmíněných tří vesnic i s Schönau, Neundorf, Kiessdorf. V tutéž dobu se usadili páni ze Šumburka také v severní části Horní Lužice, kde vlastnili opět spolu s pány z Kamenz několik vesnic. Dovídáme se to z kupních smluv, podle nichž, jak následně bude zřejmé, všechny tyto statky postupně přešly do vlastnictví kláštera Marienstern.

V druhé polovině 13. století byl majitelem těchto statků Fridrich ze Šumburka a částečně také jeho nevlastní bratři Bartoloměj, Richard a Jindřich z Lybinowe, stejně jako jeho sestry Agáta a Berta. Postupně jsou však jednotlivé statky rozprodávány. Roku 1261 prodal Bartoloměj z Lybinowe s povolením svých již zmíněných bratrů a sester polovinu vesnice Dittersbach za 136 hřiven klášteru Marienstern. Ještě před rokem 1285 pak Fridrich prodal témuž klášteru zbylou polovinu Bernstadtu i s Altbernsdorfem a s lesem za 100 hřiven. První polovina byla spolu s 10 hřivnami ročních poplatků prodána za 300 hřiven Bernhardovi IV. z Kamenz již kolem roku 1274. Později následovaly poloviny vesnic u Klosterwasser za 300

hřiven a konečně ještě obě vesnice Solschwitz a Saalau za 120 hřiven výše jmenovanému klášteru.

Ostatní šumburské državy přešly na jednoho ze synů tohoto Fridricha ze Šumburka, a to na Fridricha ml. (Fritzka), který roku 1312 daroval klášteru Marienstern 18 talentů poplatků v Kunnersdorf. Jeho synové, Fridrich, Heřman a Viecho zanechali roku 1317 témuž klášteru ještě poslední zbytek jejich majetků, totiž 6 hřiven poplatků v Berzdorf i s patronátním právem k tamnímu kostelu. Tím byly všechny šumburské dědičné statky v Horní Lužici přeneseny do držení Mariensternu. V následující době mizí páni ze Šumburka z listin týkajících se Horní Lužice, což naznačuje, že se velmi pravděpodobně v této zemi nadále nezdržovali. Neopustili však tuto zemi nadobro. Asi o 100 let později zde získala česká linie pánů ze Šumburka nové statky. Již kolem roku 1413 tu měl své majetky Fridrich ze Šumburka – Hasištejna. Mezi léty 1442 a 1447 pak Vilém ze Šumburka, pán na Novém Šumburce, koupí získal panství Hoyerswerda od Jindřicha Berky z Dubé. Tento Vilém stál v tehdejších nábožensko-politických bojích v Českém království na straně Jiřího z Poděbrad. Záhy se dostal do sporu se saským kurfiřtem Fridrichem II. Mírným, se kterým uzavřel smír, ve kterém se zavázal kurfiřtovi ke službě proti komukoli vyjma České koruny. Mír však dlouho nevydržel. Vilém tehdy také vedl kvůli dluhu spor se svým sousedem, Bothem z Eilenburgu na Sonnenwalde v Dolní Lužici. Pán z Eilenburgu prosil kurfiřta, aby mu v jeho záležitosti pomohl. A tak roku 1448 přitáhli oba osobně s vojskem před Hoyerswerdu. Přes statečnou obranu místních obyvatelů se jim podařilo obsadit předhradí a donutili posádku hradu ke kapitulaci. Poté, co Bothovi byla vyplacena požadovaná dlužná částka ve výši 300 kop, hrad opustil, a kurfiřt se tak stal jediným držitelem Hoyerswerdy. Vilém ztratil své panství a záhy na to zemřel zanechav po sobě několik synů. Obhájcem jejich práv se stal Jiří z Poděbrad. Několikrát se jako správce Čech pokoušel jednáním s kurfiřtem dosáhnout toho, aby Hoyerswerda připadla synům zemřelého Viléma ze Šumburka. Roku 1454 došlo v této záležitosti k rozhodčímu výroku stanovujícimu, že kurfiřt má toto panství postoupit Jiřímu z Poděbrad. Roku 1461 se pak páni ze Šumburka, a to v osobě Vilémova syna Fridricha, stali opět držiteli Hoyerswerdy. Mezitím byl Jiří zvolen českým králem. Roku 1467 byl však papežem dán jako kacíř do klatby. Horní Lužice mu tehdy vypověděla poslušnost. Téměř jediným jeho oddaným a věrným stoupencem mezi hornolužickou šlechtou zůstal Fridrich. V důsledku toho byla Hoyerswerda obléhána pány z Horní a Dolní Lužice a nakonec byla po zdolání odvážné obrany zničena. Panství bylo prohlášeno za odumřelé léno a přešlo na nového zemského fojta Horní Lužice. Teprve 1493 došlo k tomu, že Fridrichovi synové Vilém, Jan, Václav a Arnošt opět získali zpět otcovské panství. Hoyerswerda zůstala v moci pánů ze Šumburka až do roku 1517, kdy panství

kvůli dluhům prodali poručníci Jana Viléma ze Šumburka Jindřichovi z Maltitz a pro svého svěřence si vyhradili jen část zboží. Roku 1582 ale musel zadlužený Jan Vilém i tyto statky přenechat novému držiteli Hoyerswerdy Seifriedovi, pánu z Promnitz. S ním se vytrácejí páni ze Šumburka podruhé a naposled z Horní Lužice.³⁷

---

³⁷ MÜLLER CONRAD, *Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation*, s. 14, 23, 390-394; SCHLESINGER WALTER, *Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland*, s. 89, 90; KNOTHE HERMANN, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter vom XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, s. 484-487; RÜBSAMEN DIETER, *Kleine Herrschaftsträger im Pleissenland. Studien zur Geschichte des mitteldeutschen Adels im 13. Jahrhundert*, s. 290, 205.

3. PRVNÍ KONTAKTY S ČESKÝM ÚZEMÍM

3.1 Fridrich ze Šumburka – Glauchau

Za praotce pánů ze Šumburka, kteří se usídlili v Čechách natrvalo, je považován Fridrich ze Šumburka – Glauchau. Fridrich se poprvé objevil ve třech kupních listinách z roku 1247, které se týkají kláštera Geringswalde a Altzelle. V jedné z nich je dokonce od geringswaldského probošta Wiganda mylně označen za zakladatele tohoto kláštera. Lze se tedy snad oprávněně domnívat, že tento Fridrich byl synem Heřmana II., a tedy náležel do míšeňské rodové větve Šumburků.

I nadále byl Fridrich v úzkém styku s tímto „rodovým“ klášteřem. Toho je důkazem důležitá listina z roku 1261, která byla vystavená v Glauchau a ve které se Fridrich s povolením tří svých synů Fridricha, Dětricha a Fridricha mladšího zřiká jakéhosi svého významného práva - *iudicium sanguinis* - a také soudní pravomoci, a to na všech statecích patřících ke klášteru („*in omnibus bonis suis, villis sive opidis iuxta opidum Gerungiswalde sitis*“). Mimo Geringswalde věnoval svou přízeň i jiným klášterům – Remse, Altzelle, Eisenberg, Chemnitz, Marienstern. Fridrich se projevoval jako zbožný muž a štědrý dárc. Například roku 1282 se zřekl ve prospěch cisterciáckého konventu v Altzelle vesnic Dittersbach a Nuwendorf. I v pokročilém věku však nezapomněl na klášter Geringswalde. 15. března 1288 se ještě jednou zachoval jako štědrý dárc vůči klášteru Geringswalde, který se měl stát místem jeho posledního odpočinku. Fridrich potvrdil nejen darování z roku 1233, ale k darování připojil ještě větší pole a les, dále vesnice Aschershain a Flemmingen a i soudní pravomoc nad touto oblastí. V listině je označen jako „*Fridericus miles, dominus de Schonenburch*...“. Označení *miles* se objevuje i v jiných listinách (16.11.1271, 3.7.1273, 6.7.1282, 15.1. 1286).³⁸

Fridrich je patrně prvním doloženým pánem ze Šumburka, který byl s územím Čech v přímém kontaktu. Problém nastává, chceme-li vyličit jeho životní příběh. Fridrich totiž po sobě zanechal četné potomstvo - pět synů: Heřmana, Fridricha, Dětricha, Fridricha ml. (Frycka) a Jindřicha, a minimálně dvě dcery: Agátu a Lukardu. Vzhledem k tomu, že jeho dva synové se shodně jmenovali jako on, je svízelné, ba dokonce nemožné v některých případech rozhodnout, o kterého z nich jde.

---

³⁸ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 98-100, 104.

3.1.1 Ve službách Přemyslovců

Během doby mezi červencem 1248 a srpnem 1249 došlo k odboji mladšího syna Přemysla proti jeho otci králi Václavovi I. Hlavní impuls k tomuto konfliktu dal proces přeměny beneficiářů v dědičnou pozemkovou šlechtu. Beneficiáři totiž v této době ztráceli zdroje svých příjmů. Pouze ti úspěšnější jako např. Vítkovci, Markvartici, Ronovci či Hrabšici, kteří si výsluhami, pozemkovými dary a zabíráním majetku upevnili své državy, se dokázali transformovat na pozemkovou šlechtu. Ostatní zůstávali spjati s hradskou organizací a nespokojeně nesli krácení svých pravomocí. Nelibost způsobovala i skutečnost, že se král Václav obklopil skupinou vyvolených, která byla tvořena též cizími šlechtici. Obavy z další existence a snaha získat větší politický vliv přinutily nespokojence jednat. 31. července 1248 prohlásili Přemysla knížetem a králem. Na stranu vzbouřenců se přidal i pražský biskup Mikuláš, který však později přešel do tábora krále Václava. Václav se nehodlal vzdát svého trůnu a ustoupit tak svému synovi. Po počátečním šoku dokázal konsolidovat své síly a odboj nakonec porazil. Nemalý díl na tom měli jeho stoupenci. Podporu našel v severních a severozápadních Čechách, kde se rozkládaly statky Boreše z Rýzmburka z rodu Hrabšiců, Havla z Lemberka z rodu Markvarticů i Ronovců a dalších. Svou pomoc nabídl i olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku. Za cenu vysokých darů využil Václav také služeb cizí šlechty. Městem Ústí nad Labem obdaroval za poskytnutou pomoc Erkenberta ze Starkenbergu, Ojří z Friedbergu získal Bílinu. Finanční odměny se jistě dočkali také Fridrich z Thüningenu, Konrad z Hohenfelsu, Albert z Schüsselbergu, Gunther z Crimmitschau, Oldřich z Koldic, Eberhard z Voigtsbergu, fojt Jindřich z Plavna, Jindřich z Gery a další. Nesmíme zapomenout na Fridricha ze Šumburka. Kromě podpory z Míšeňska, Plíseňska, Vogtlandu a Frank našel Václav své stoupence i v Rakousích, Lužici a Uhrách. Conrad Müller se mylně domníval, že Fridrich ze Šumburka stál na straně Přemysla. Tuto domněnku dokládá tím, že mu Přemysl údajně ihned po smrti svého otce dal jako léno majetek na Perštejně, Wartě,³⁹ v Prunéřově a Mikulovicích.⁴⁰ Toto tvrzení se však nezakládá na pravdě. Fridrich ze Šumburka – Glauchau byl v této době stoupencem krále Václava, který navázal kontakty s oblastí za Krušnými horami. Tam usazená šlechta začala za jeho vlády pronikat do Čech. Samozřejmě se tak dělo

---

³⁹ Stráž nad Ohří.

⁴⁰ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation., s. 100; ŽEMLIČKA JOSEF, Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století., s. 70-71. ŽEMLIČKA JOSEF, Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti, s. 166-185; ŽEMLIČKA JOSEF, České 13. století: „privatizace státu“ in. ČČH 3, Praha 2003, s. 509- 541. Zmíněné oblasti se nacházely u Kadaně. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl III., s. 72, 344-345, 496; díl IV., s. 190.

pod dohledem tohoto panovníka a s ohledem na jeho zájmy. Mezi takto proniknuvší šlechtu patřili i páni ze Šumburka. Jejich pevné ekonomické zázemí v Plíseňsku jim umožnilo rozšířit svůj okruh zájmových oblastí nejen do Lužice, ale také do Čech. Král Václav si hledal své přívržence v zahraniční šlechtě záměrně. Tato šlechta skýtající pro krále možnost získat si věrné a oddané stoupence totiž vytvářela jakýsi protipól k nově vznikající pozemkové šlechtě v Čechách, která se snažila co nejvíce vymanit z vlivu krále. I v následující době čeští panovníci následovali tohoto vzoru a hledali oporu u cizí šlechty, která se usazovala v Čechách v jejich službách. V procesu tzv. privatizace⁴¹ byli totiž panovníci přinuceni nově organizovat oblast svého přímého vlivu, která byla nyní velmi redukována.

Vraťme se však k Fridrichovi ze Šumburka – Glauchau, který se pohyboval, jak to dosvědčuje listina ze 7. března 1249 vydaná v Žatci, v blízkosti českého krále Václava I. Václav tehdy obdaroval, jak již jsme uvedli, věrného Erkenberta ze Starkenbergu městem Ústí nad Labem a vsí Počaply se vším, co k nim náleží i s patronátním právem ke kostelu jmenovaného města.⁴² Je dokonce možné, že tomuto Fridrichovi byla svěřena výstavba hradu Děčín, o kterém bude řeč za chvíli.⁴³

V roce 1271 Přemysl Otakar II. vytáhl do boje proti Uhrám. Na jeho tažení proti uherskému králi Štěpánovi, který rušil dojednané příměří ho doprovázel i jakýsi Fridrich ze Šumburka. Není zcela jisté, zda se jednalo o Fridricha ze Šumburka – Glauchau nebo zda šlo o jeho stejnojmenného syna. Je ale velmi pravděpodobné, že to byl otec, kdo se vydal na tažení proti uherskému nepříteli. I později se Fridrich objevoval na dvoře tohoto panovníka i jeho následovníka, syna Václava II.⁴⁴ Conrad Müller vymezuje jeho přítomnost v blízkosti krále přímo léty 1279 – 1289.⁴⁵ Od něho to pak přebírá i Walter Schlesinger.⁴⁶ Není však jisté, zda listina z 3. července 1279 se týká Fridricha ze Šumburka – Glauchau či jeho syna.⁴⁷ S touto listinou pracuje i Tomáš Velímský,⁴⁸ který je toho názoru, že jde o syna. Jako oporu svého tvrzení uvádí, že Fridrich je tu jmenován hned za svým švagrem Bohuslavem

---

⁴¹ ŽEMLIČKA JOSEF, České 13. století: „privatizace státu“ in. ČČH 3, Praha 2003, s. 509- 541.

⁴² CDB IV., fasciculus I., s. 259-261, č. 158.

⁴³ Conrad Müller však tohoto Fridricha neztotožňuje na rozdíl od Waltera Schlesingera s Fridrichem ze Šumburka – Glauchau. MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 15; SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 89.

⁴⁴ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 100-101.

⁴⁵ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 100-101.

⁴⁶ SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 91.

⁴⁷ RBM IV., s. 735-736, č. 1847.

⁴⁸ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 150.

z Rýzmburka. Avšak i Fridrich ze Šumburka – Glauchau byl logicky příbuzensky provázán v Bohuslavem z Rýzmburka. Byl to jeho tchán.

Pro rok 1289 pak Conrad Müller uvádí listinu z 10. ledna.⁴⁹ Tehdy v Praze krátce pobýval Kazimír Bytomský, který se toho dne poddal českému králi, uznal jeho vrchní vládu a slíbil mu lenní věrnost. Tak byl učiněn první krok k pronikání do Polska. Listina byla podepsána v královském paláci (*in castro et palatio regio*) a vystupuje v ní mezi jinými šlechtici i Fridrich ze Šumburka. Opět však zůstává viset jistý otazník nad tím, o kterého Fridricha se vlastně jedná.

Z těchto zpráv, ať již jde o toho či onoho Fridricha, lze vysledovat pohyb Šumburků v blízkosti krále. Podle mého názoru především Fridrich ze Šumburka – Glauchau patřil mezi tzv. králův větší dvůr (*curia maior*).⁵⁰ Jeho syna Fridricha, jak ještě detailněji rozebereme později, totiž v 80. letech 13. století zastihujeme na Moravě, kde se pod vlivem nestabilních poměrů v zemi pustil do pustošení církevních statků, a tak se dostal do sporu s olomouckým biskupem Děřfichem. Spor měl být rozhodnut za zprostředkovatelství zvolených zástupců. Jedním z nich, jenž zastupoval Fridricha, byl jeho otec, který, jak se zdá, nesouhlasil s jednáním svého syna. Zároveň však, když mělo dojít ke smíru, si ho Fridrich – syn zvolil za jednoho ze svých zástupců a doufal, že se nad ním otec ustrne, využije svého vlivu u krále a bude jednat v jeho zájmu a v jeho prospěch. To, že Fridrich měl v blízkosti panovníka své stoupence a přívržence, mezi které lze zařadit i jeho otce, se projevilo pak především v okamžiku, kdy mu hrozila ztráta hrdla za to, že se nepodvolil královu rozhodnutí ve sporu s olomouckým biskupem a pokračoval v loupežné činnosti.

V září roku 1289 zastihujeme Fridricha ze Šumburka – Glauchau v Erfurtu. Poté již jeho jméno z listinných dokumentů mizí. Conrad Müller předpokládá, že někdy kolem roku 1290 Fridrich zemřel.⁵¹ Existuje tu však jeden háček v podobě listiny z 31. ledna 1310. Tehdy římský král Jindřich potvrdil Fridrichovi a jeho bratrům listiny vydané kdysi římským králem Albrechtem jejich otci na úřad kadaňské župy.⁵² Fridrich ze Šumburka – Glauchau by tedy musel držet tento úřad někdy mezi léty 1298 a 1308, kdy by mu bylo kolem sedmdesáti let. To se však, jak ještě bude zmíněno, zdá málo pravděpodobné. Ať již Fridrich ze Šumburka – Glauchau zemřel kolem roku 1290 či o několik let později, dožil se úctyhodného věku.

---

⁴⁹ RBM II., s. 628-630, č. 1466.

⁵⁰ O panovníckém dvoře ve středověku více viz. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ DANA, Panovnícký dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace, in: Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti. Sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18.-19.10.2007 Historickým ústavem AV ČR ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy a Ústavem českých dějin FF UK, edd. Dana Dvořáková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 11-37.

⁵¹ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 104.

⁵² RBM II., s. 1235, č. 2821.

3.1.2 Děčín

Lze se vcelku oprávněně domnívat, že Fridrichovi ze Šumburka – Glauchau byla českým králem Václavem I. svěřena výstavba hradu Děčín. Avšak v této souvislosti se můžeme v literatuře, kde nepanuje v této otázce ani jednota v letopočtu, setkat i s jmény Jindřich a Heřman. August Sedláček hovoří o roku 1249, kdy měl český král Václav I. odevzdat hradiště Děčín svému oblíbenci Heřmanovi ze Šumburka. Ten měl přestavět děčínské hradiště na hrad po západním způsobu.⁵³ Naproti tomu Václav Vladivoj Tomek uvádí, že český král dal Děčín roku 1248 v zástavu Jindřichovi ze Šumburka, kterému se tak odměnil za služby jemu prokázané v boji proti jeho synovi Přemyslovi Otakarovi podporovaném odbojnou šlechtou.⁵⁴ Conrad Müller pak uvádí rok 1247 a jméno Fridrich.⁵⁵

O následném působení tohoto Šumburka na děčínském hradě a v jeho okolí toho není mnoho známo. Údajně se v celém hradu i v novém podhradí obklopil především svými krajany.⁵⁶ Král Václav I. ho snad i učinil kastelánem děčínské provincie.⁵⁷ Více toho však nevíme. Děčín se pak v roce 1283 nacházel mezi hrady, které měly být zastaveny Otovi Braniborskému jako „odměna“ za jeho péči o českého panovníka a za jeho výchovu. Po návratu Václava II. do Čech navázala česká strana jednání s králem Rudolfem I., který tuto zástavu zrušil. Král Václav III. nakonec kolem roku 1305 hrad a město Děčín s panstvím daroval do dědičného držení Janovi a Vaňkovi z Vartemberka.⁵⁸

Nesmíme zde však opomenout názor J.V. Šimáka,⁵⁹ podle kterého jak August Sedláček, tak Václav Vladivoj Tomek vycházel ze zprávy kronikáře Neplacha, která uvádí, že roku 1310 zemřel Fridrich ze Šumburka, jehož otec založil hrad Děčín: „*A.d. MCCCX obiit Fridricus de Cymburk, cuius pater castrum Dyeczyn primum fundavit, quem rex Wenceslaus tertius propter victoriam habitam contra filium et per suam industriam procuratam in regno suo collocavit et regno tamquam fidelem et strennuum incorporavit.*“⁶⁰ Níže pak ještě kronikář Neplach připsal zprávu: „*Eodem eciam anno Fridricus de Sumburk in Praga interfectus*

⁵³ SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrže Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 80-81.

⁵⁴ TOMEK VÁCLAV VLADIVOJ, Příběhy města a panstwj Děčjnského, Časopis českého Museum, roč.15, sv.1, Praha 1841, s. 144.

⁵⁵ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 15.

⁵⁶ SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrže Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, Praha 1998, s. 80-81.

⁵⁷ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 15.

⁵⁸ CHARVÁTOVÁ KATEŘINA, Václav II. Král český a polský, s. 66-74; SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrže Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 81

⁵⁹ ŠIMÁK J.V., České dějiny. Středověká kolonisace v zemích českých, díl 1, část 5, s. 674

⁶⁰ FRB III., s. 479

est....“⁶¹ Neplachovy zprávy však J.V.Šimák pokládá za nespolehlivé. Poukazuje totiž na to, že ani tzv. Dalimil, ani Petr Žitavský, ani Přibík Pulkava z Radenína se ve svých kronikách o smrti Fridricha ze Šumburka nezmiňují.⁶² Vždyť především Petr Žitavský by snad o této události napsal. Jeho kronika je totiž považována za poměrně spolehlivou, protože události v ní uvedené byly zaznamenány téměř ve stejný čas, kdy se staly. Zdá se tedy, že těmito dvěma zprávám nelze bez výhrad věřit. Přesto však nemůžeme kategoricky odmítnout působení jakéhosi pána ze Šumburka na Děčínsku ve 40. letech 13. století. Dokonce nic nevyvrací hypotézu o tom, že tímto Šumburkem mohl být Fridrich ze Šumburka – Glauchau, který se pohyboval v blízkosti českých přemyslovských panovníků.

3.2 Příchod cizí šlechty do Čech a navazování lenních pout

Přijmeme-li hypotézu, že Fridrichovi ze Šumburka český král Václav I. svěřil zbudování hradu Děčín, je tento Fridrich prvním doloženým Šumburkem, který působil na území Čech. Ve své době však nebylo Fridrichovo působení v Čechách ničím neobvyklým. Právě ve 13. století pronikly ve službách panovníka do oblasti západních a severních Čech některé rody říšského původu, které se zde natrvalo usídlily. Kromě pánů ze Šumburka to byli např. Bibrštejni, kteří se usídlili na hradě Frýdlant, purkrabí z Donína, kteří se usadili v severních Čechách na hradě Grabštejn, páni ze Žeberka, odvozuující svůj původ od hradu Seeberg v Míšeňsku, či o něco později páni z Koldic a páni z Bergova, pocházející z Míšeňska a Vogtlandu. Čeští panovníci tuto tendenci podporovali. Uvědomovali si totiž nespornou výhodu šlechty cizího původu, a to, že nebyla svázána s domácí šlechtou, a proto se nemuseli obávat přílišné stavovské solidarity. Nešlo však o udržitelný stav. I tato šlechta, chtěla-li si zajistit stabilnější postavení v rámci české společnosti a nechtěla-li být ohrožována změnami na královském stolci či ztrátou panovníkovy přízně, se musela dříve či později začlenit do zemských struktur.⁶³

Jedním z prostředků formování tzv. dvorské šlechty se stal lenní institut, kterým si panovník ke své osobě poutal osoby, jenž pak využíval jako opěrné body pro svou teritoriální

---

⁶¹ FRB III., s. 479

⁶² ŠIMÁK J.V., České dějiny. Středověká kolonizace v zemích českých, díl 1, část 5, s. 674; stejné pochybnosti o této zprávě, jenž nám Neplach předkládá, měl i JOSEF ŠUSTA, viz. jeho Dvě knihy českých dějin. Počátky lucemburské (1308-1320), s. 29-30

⁶³ BOBKOVÁ LENKA, Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století, in: Život na šlechtickém sídle v XVI. . XVIII. století, AUP, Philosophica et historica I., Opera historica 1, Ústí nad Labem 1992, s. 99-101; NOVOTNÝ ROBERT, Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách, in: Dvory a rezidence ve středověku, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18. března 2005 v Historické ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK, edd. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 152-153.

politiku. Význam dvorské šlechty tudíž nespočíval pouze ve službě u dvora, která mimo jiné umožňovala vzestup a posílení postavení rodů, ale panovník se obklopil šlechtici, kteří mu slíbili zachovávat lenní věrnost.

Rozvoj lenního panství nastal až za vlády Jana Lucemburského, a to především po uzavření Domažlických dohod. Česká šlechta si uhájila své pozice a král Jan se musel s touto realitou smířit. Uvědomoval si, že nebude moci své stoupence a věrné vyznamenávat a odměňovat úřady, které teď byly definitivně pevně v rukou šlechty. Musel tedy hledat jiné cesty, kterými by si udržoval své stoupence, které měl jak v řadách české šlechty, tak cizí šlechty, tak i mezi slezskými knížaty. Jan začal v Českém království důsledněji a systematictěji prosazovat západoevropský lenní institut. České prostředí sice od 13. století lenní systém znalo, avšak v době vlády posledních Přemyslovců o něm nelze mluvit. Domácí šlechta se této formě vazby k panovníkovi dlouho bránila a nutila panovníka sahat k výsluhám,⁶⁴ které pro ni byly výhodnější. Přemyslovci však začali uzavírat pevnější svazky, jakési zárodečné formy budoucích lenních vazeb, s rody cizího původu (Bibrštejnové, purkrabí z Donína), nebo s rody, které měly úzké kontakty se zahraničím (páni z Michalovic, páni z Vartemberka). Nejednalo se však ještě o lenní vazby v pravém slova smyslu. Přemysl Otakar například prodal roku 1278 svůj hrad Frýdlant v Jizerských horách za 800 hřiven stříbra Rulkovi z Bibrštejna, kterého si však zavázal povinností účasti na vojenských tažení. Roku 1283 pak Jan z Michalovic obdržel od krále Václava II. hrady Velešín a Děvín výměnou za několik vsí a k tomu 800 hřiven stříbra se závazkem oddané a věrné služby králi. Mnozí z původem cizích šlechticů také podřídili jako léna svá rodová panství mimo hranice Českého království. To byl případ například Donínských purkrabí, pánů z Koldic, ale i pánů ze Šumburka, kteří na počátku 14. století složili lenní slib ke zboží Glauchau. Walter Schlesinger se domnívá vycházejí z Neplachovy zprávy z roku 1310, že k postoupení Glauchau muselo dojít za vlády Václava III. v roce 1305 nebo 1306. Neplachova zpráva z roku 1310 o smrti jakéhosi Fridricha ze Šumburka je však nevěrohodná, a proto i Schlesingerovu dataci podstoupení Glauchau je třeba brát s rezervou. Tedy až vláda Jana Lucemburského přinesla vytvoření pevnějších základů západního lenního institutu v Českém království. Není divu, když král Jan pocházel z prostředí, kde lenní zřízení bylo běžnou záležitostí. Nejprve uplatnil lenní praxi u Opavska, které se 3. července 1318 stalo korunním lénem. Avšak ani v této době nebylo prosazování lenního institutu lehkou záležitostí. Během jeho vlády se stalo celkem 18 rodů korunními vazaly, z toho 8 rodů bylo cizího

---

⁶⁴ Právně méně závažná forma vymezující vzájemný vztah mezi panovníkem a českými šlechtici. Na rozdíl od léna nebyly podmíněny časově, ani jinak. KAVKA FRANTIŠEK, Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského, in: ČČH, ročník 88, číslo 3, Praha 1990, s. 227.

původu. Ty se usadily v oblasti Krušných, Lužických a Jizerských hor a pocházely především z Durynska a Míšeňska. Zbylých 10 rodů sice tvořilo pouze sedminu z odhadovaného počtu českých rodů na přelomu 13. a 14. století, bylo ale mezi nimi sedm významných rodů, které držely své statky, s výjimkou Zajíce ze Žebráka a Valdeka, zpravidla v pohraničních oblastech Čech. Šlechta cizího původu viděla v lenním vztahu cestu, jak proniknout ke dvoru a zařadit se mezi dvorskou šlechtu.⁶⁵ Na lenní politiku Jana Lucemburského později navázal jeho syn Karel IV., který pečoval o již uzavřené lenní svazky, a i sám rozšířil lenní panství o dalších 16 lenních svazků. Šumburkové složili lenní slib na zboží v Českém království až za jeho vlády. Jednalo se o královský hrad Hasištejn⁶⁶ a dále o hrady Pernštejn, Egerberk⁶⁷ a o Ervěnice,⁶⁸ které páni ze Šumburka vzdali králi.⁶⁹

Skutečnost, že páni ze Šumburka neuzavřeli lenní vztah s českým králem Janem Lucemburským, mohla pramenit z dění na Litoměřicku, jak o tom ještě bude řeč v souvislosti s Jindřichem ze Šumburka, který se dostal do sporu s pražským biskupem Janem IV. z Dražic o litoměřické proboštství. Páni ze Šumburka se v této oblasti snažili mocensky prosadit a jak nasvědčují lenní listiny z roku 1319, které byly uzavřeny mezi Janem Lucemburským a Jindřichem z Kamýka a Pešíkem ze Střekova, nebyly zde dlouho poměry vyřešeny. Oba se totiž zavázali k povinnosti oznamovat králi vše podezřelé dění spolu s tím, že to uchovají v tajnosti.⁷⁰

4. PRVNÍ GENERACE PÁNŮ ZE ŠUMBURKA V ČECHÁCH

---

⁶⁵ Král mohl osvobodit příslušníky cizí šlechty z pravomoci krajských úředníků a zemského soudu a podřídít je přímo své osobě, nebo soudci jím ustanovenému. I toto vedlo k formování dvorské šlechty. (viz. rok 1334 a páni z Bergova). KAVKA FRANTIŠEK, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*, in: ČČH, ročník 88, číslo 3, Praha 1990, s. 236-237.

⁶⁶ Severozápadně od Kadaně. PROFOUS ANTONÍN, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*, díl I., s. 527-528.

⁶⁷ Západně od Kadaně. PROFOUS ANTONÍN, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*, díl I., s. 465.

⁶⁸ Severovýchodně od Jirkova. PROFOUS ANTONÍN, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*, díl I., s. 471.

⁶⁹ VANÍČEK VRATISLAV, *Velké dějiny zemí Koruny české II. (1197-1250)*, s. 171, BOBKOVÁ LENKA, BARTLOVÁ MILENA, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.b (1310-1402)*, s. 35-36; *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402)*, s. 111, SCHLESINGER WALTER, *Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland*, s. 93; KAVKA FRANTIŠEK, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*, in: ČČH, ročník 88, číslo 3, Praha 1990, s. 225-251; NOVOTNÝ ROBERT, *Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách*, in: *Dvory a residence ve středověku, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18. března 2005 v Historické ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK*, edd. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 153.

⁷⁰ KAVKA FRANTIŠEK, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*, in: ČČH, ročník 88, číslo 3, Praha 1990, s. 225-251; HLEDÍKOVÁ ZDENKA, *Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343)*, s. 96.

13. století lze považovat za počátek působení pánů ze Šumberka na území Čech. První generaci české větve tohoto rodu tvořily děti zmíněného Fridricha ze Šumberka – Glauchau: Fridrich, Dětrich, Fridrich ml. (Frycek), Heřman, Jindřich a jejich sestry Agáta a Lukarda. V Čechách si získali vcelku dobré postavení a postupně se etablovali do české společnosti. Příbuzensky se spřiznili se starobylým českým rodem a zařadili se mezi šlechtice, kteří se pohybovali v blízkosti českého krále. Nebáli se však využít nejistých a neklidných dob pro upevnění a zvětšení svého postavení a své moci.

4.1 Páni ze Šumberka a páni z Rýzmburka

Ve 13. století byly sňatky mezi starobylými českými rody z oblasti Podkrušnohoří a říšskou šlechtou docela běžnou záležitostí. České rody si tímto způsobem posilovaly své pozice a získávaly jakýsi pomyslný lesk říšské aristokracie. A tak to bylo i v případě pánů ze Šumberka, kteří se příbuzensky spřiznili s významným českým rodem Hrabišiců, resp. pánů z Rýzmburka. Již manželkou Boreše (II.) z Rýzmburka († 1278) se údajně stala jakási Richardis,⁷¹ která patrně pocházela z rodu pánů ze Šumberka.⁷² S jistotou pak víme, že za syna Boreše (II.) Bohuslava (II.) byla provdána Agáta, sestra Fridricha ze Šumberka.⁷³

Boreš (II.) z Rýzmburka vybudoval rozsáhlé panství. Lze do něj zahrnout oblasti v severozápadních Čechách (Rýzmburk, Duchcov, Škrle, Kralupy, Klášterec, Bečov nad Teplou, Žlutice a možná i Hasištejn a Perštejn), v jižních Čechách (Trhové Sviny), na česko-moravském pomezí (Moravská Třebová) a na jižní Moravě (Vlčnov). Jeho statky sahaly ale také za hranice Českého království, a to do oblasti říšské strany Krušných hor (Boršenstein a Sayda). Páni z Rýzmburka se tak zařadili mezi největší pozemkové vlastníky v českých zemích. Na výsluní se však dlouho neohráli. Boreš byl ve svých téměř sedmdesáti letech uvězněn na příkaz krále Přemysla Otakara II., který ho tak potrestal za jeho podporu římského krále Rudolfa I. Následovala rozsáhlá konfiskace Borešova majetku. Nezabrané statky se poté dostaly do rukou jeho syna Bohuslava, který však záhy po smrti svého otce zemřel. Poručníkem jeho nezletilých dětí byl určen jeho švagr Fridrich ze Šumberka,⁷⁴ který však

---

⁷¹ Monografie o pánech z Rýzmburka od TOMÁŠE VELÍMSKÉHO sice uvádí jako manželku Boreše z Rýzmburka Richardis, avšak pouze konstatuje, že zřejmě pocházela z německého nebo jazykově a kulturně poněmčeného prostředí, aniž by byl uveden nějaký konkrétní rod. Hrabišici, páni z Rýzmburka, s. 83.

⁷² VANÍČEK VRATISLAV, Velké dějiny zemí Koruny české III. (1250-1310), s. 174.

⁷³ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabišici, páni z Rýzmburka, s. 83.

⁷⁴ Zdá se vzhledem k poručnictví nad nezletilými syny Bohuslava (II.) z Rýzmburka, že se jednalo o Fridricha (st.) ze Šumberka.

svým kořistnickým hospodařením přivedl tento rod do hluboké krize, z níž se další generace vzpamatovávaly jen velmi těžko.⁷⁵

Bohuslav z Rýzmburka se naposledy objevil 3. července 1279 v listině ronovských bratří Hynka, Albrechta a Čeňka z Dubé pro řád německých rytířů. Mezi svědky je tu jmenován také Fridrich ze Šumberka.⁷⁶ V dalších letech se již s Bohuslavem z Rýzmburka nesetkáváme. Předpokládá se, že někdy mezi července 1279 a listopadem 1280, resp. 1282 zemřel. To je patrné z listiny z listopadu 1280, resp. 1282⁷⁷ vydané v Moravské Třebové, ve které je Agáta ze Šumberka označena jako vdova po Bohuslavovi. Fridrich ze Šumberka vydal tuto listinu konventu augustiniánů-poustevníků v Koruně Panny Marie na Moravě, jemuž potvrdil držbu lesíka mezi vesnicemi Zudendorff⁷⁸ a Budicsdorff⁷⁹ a dále hájku mezi vsí Budicsdorff a řekou Zazauiam,⁸⁰ jenž konvent dostal od Konráda de Yeres, Fridrichova klienta (*miles*).⁸¹ K listině pak připojil Fridrich svou pečeť s půleným štítem, v jehož pravém poli jsou hrábě držené zleva jako odkaz na Hrabšický rod.⁸² Následujícího roku pak ještě jednou Konrád de Yeres, purkrabí v Třebové jménem Fridricha ze Šumberka potvrdil držbu hájků mezi vsí Budic a Zazauiam a mezi vesnicemi Zudendorf a Budicsdorf. Mají ho prý vlastnit kvůli škodě jim způsobené a pro spásu a vykoupení duše pana Boreše z Rýzmburka a jeho dědiců.⁸³

4.2 Fridrich ze Šumberka a jeho spor s olomouckým biskupem

V 80. letech 13. století přišel Fridrich ze Šumberka na Moravu, aby se ujal Rýzmburských statků v okolí Moravské Třebové, kde bylo Borešem (II.) vybudováno rozsáhlé dominium, které bylo v zásadě tvořeno nově lokovaným městem Moravská Třebová a hrady

⁷⁵ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 80-81, 146-148.

⁷⁶ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 150; RBM IV., s. 735-736, č. 1847.

⁷⁷ O dataci této listiny nepanuje shoda. RBM II., s. 527, č. 1219 i CDM IV., s. 240-241, č. 177 udávají shodně datum 12. listopadu 1280. Tohoto datování se drží i VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 150. Nicméně JINDŘICH ŠEBÁNEK a SÁŠA DUŠKOVÁ ve své studii Česká listina doby přemyslovské, SAP VI/1, 1956, s. 153 uvádějí 13. listopad 1282. Tuto dataci přejímá i IVAN HLAVÁČEK ve studii Neznámý český klášter doby lucemburské (Duchcovské dominikánky ve světle klášterního nekrologia), in: Sborník archivních prací XXII, Praha 1972, s. 176.

⁷⁸ Podle VELÍMSKÉHO TOMÁŠE se pravděpodobně jednalo o Sejpy. Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 150.

⁷⁹ Krasíkov. VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 150.

⁸⁰ Řeka Sázava. VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 150.

⁸¹ Klientela se formovala již v době raně středověké knížecí družiny, kdy si jednotliví družiníci k sobě začali poutat další muže. V procesu vzniku šlechty pak tato pouta měla podobu lenních závazků.

⁸² VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 151. Páni z Rýzmburka jsou jednou z genealogických větví Hrabšiců. Původní erb Šumberků měl štít se čtyřmi pruhy umístěnými pošíkem. Střídaly se červená a bílá barva. Klenot byl stejně zbarvený. Později však štít erbu a klenot doznaly změn. HALADA JAN, Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti a zajímavosti, díl 3, s. 153-154.

⁸³ RBM II., s. 538, č. 1244.

Radkov a Hoštejn. Jak Borešovy, tak Fridrichovy mocenské snahy se zde ale záhy střetly s expanzí olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku, jenž zde také budoval mocnou doménu,⁸⁴ a jeho následovníka biskupa Dětricha.

Na den sv. Rufa 26. srpna 1278 se odehrála bitva na Moravském poli u Suchých Krut mezi vojsky Přemysla Otakara II. a římského krále Rudolfa I. Habsburského. Pro České království byl výsledek bitvy tragický. Český král Přemysl Otakar II. padl a český trůn zůstal bez dospělého nástupce. Synovi Václavovi bylo tehdy pouhých sedm let. Okamžitě se proto rozhořel boj o vládu v království, který trval celých dlouhých pět let. Čechy se dostaly pod správu Oty Braniborského a Moravu Rudolf I. svěřil olomouckému biskupovi Brunovi a po jeho smrti do rukou svého zetě Albrechta Saského. Správcové si však počínali velmi svévolně, takže jejich působení lze charakterizovat tak, že to byla doba spíše rabování než spravování. Správa Čech a Moravy v rukou cizinců přinesla s sebou neklidné časy. V tu dobu se šlechta uchýlila k loupežení a podnikala zejména útoky proti církevním majetkům.⁸⁵ I Fridrich ze Šumburka se nechal strhnout atmosférou doby.

Jablkem sváru mezi Fridrichem ze Šumburka a olomouckým biskupem Dětrichem z Hradce, který byl zvolen po smrti Bruna ze Schauenburku v roce 1281, se stal hrad či možná spíše tvrz (*munitio*) Boršov, který se nacházel na majetcích biskupa. Není známo, kdo nechal zbudovat tuto tvrz. Mohl to být Boreš z Rýzmburka, který ji odkázal svému synovi Bohuslavovi († 1282) a ten pak svým synům.⁸⁶ Avšak v listině z 29. července 1285 je uvedeno „*pro munitione per nos erecta*“, tj. Fridrichem.⁸⁷

---

⁸⁴ Bruno ze Schauenburku rozvinul v olomouckém biskupství lenní zřízení, které postavil na pevné právní základy. Lenní systém se zde řídil feudálním právem magdeburského arcibiskupství. To zajišťovalo biskupům na Moravě částečnou zemskou svrchovanost. Bruno se pohyboval v blízkosti českých králů. Podílel se na porážce povstání Přemysla Otakara proti svému otci Václavovi I. Po jeho smrti mu však nic nebránilo, aby zaujal jako rádce významné místo na Přemyslově dvoře. Stal se správcem Štýrska. Byl zastáncem politiky Přemysla Otakara II. až do roku 1274, kdy se snažil přimět Přemysla k uznání Rudolfa I. Habsburského jako římského krále. Po porážce na Moravském poli složil Rudolfovi slib věrnosti a až do své smrti působil jako jeden ze správců Moravy. SOVADINA MILOSLAV, Lenní listiny biskupa Bruna, in: SAP 24, 1974, s. 426-429.

⁸⁵ VANÍČEK VRATISLAV, Velké dějiny zemí Koruny české III. (1250-1310), s. 359-414.

⁸⁶ MÜLLER CONRAD, Schönbürg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 102. Conrad Müller se však domnívá, že Boreš a Bohuslav byli bratry. Stejného názoru je i PLAČEK MIROSLAV, Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hradek a tvrzí, s. 110. Fridricha ze Šumburka považuje za poručníka Borešových dětí. Navíc ještě dodává, že i přes absenci písemných pramenů podle archeologického materiálu byl hrad po svém zboření obnoven a ještě ve 14. století byl po nějakou dobu osídlen.

⁸⁷ RBM II., s. 583 – 585, č. 1353.

Fridrich⁸⁸ podnikal výpady proti svým sousedům a činil jim škody. Od svého chování neupustil ani v roce 1283 po návratu Václava do Čech, kdy se situace v Českém království začala postupně konsolidovat.⁸⁹ Jak ale dosvědčuje listina z 29. července 1285 vydaná v Brně, nakonec se obě strany sešly k jednání o míru. Jak Fridrich, tak olomoucký biskup Dětřich slíbili, že se dostaví na den svaté Kunegundy k českému králi, kamkoli bude určeno, a nevrátí se, dokud spor nebude ukončen. Oba si pak pro sebe určili vždy dva prostředníky - biskup Dětřich probošta pražského kostela Ulrika a komořího Wolurama, Fridrich pak, jak již bylo uvedeno, svého otce a pana Perengera z Meldingen. Po slibu, že se podrobí tomu, jak tito čtyři prostředníci záležitost dojednají, se rozešli. Pro případ nedodržení dohody byla stanovena peněžitá pokuta ve výši 2 tisíce hřiven stříbra.⁹⁰

Někdy na konci října či na počátku listopadu roku 1285 se král Václav vydal, a to nejen kvůli Fridrichovi ze Šumburka, na Moravu. Cílem výpravy bylo obnovit pevnou vládu českého krále a upevnit Václavovo postavení v Českém království. Václav demonstroval své postavení v čele vojska, které mělo potlačit zdejší loupeživé skupiny, jejichž řádění se v zemi rozmohlo a nebralo konce.⁹¹ Na počátku roku 1286⁹² zasáhl také do sporu Fridricha a olomouckého biskupa. Fridrichovi přikázal vystavěný hrad Boršov srovnat se zemí. Dokud se tak nestane, nesměl opustit Prahu, ve které tehdy pobýval. Zakázal na tomto místě v budoucnu postavit jakýkoli hrad. Protože Fridrich způsobil škody na církevních majetcích olomouckého biskupa, uložil mu povinnost poskytovat biskupovi v případě potřeby pomoc s padesáti ozbrojenými koňmi (*detrariis falleratis*) vždy po dobu 14 dnů a stanovil, že obě strany mají propustit lidi, kteří byli v době sporu zajati. Biskupovi pak povolil, aby potrestal ty, kteří zradili a přidali se k Fridrichovi.⁹³ Fridrich se však Václavovu rozhodnutí nepoddal. Podle líčení Zbraslavské kroniky tedy král vytáhl k Moravské Třebové, kde prý bylo shromážděno obrovské množství lupičů. Město záhy dobyl a zavázal si narušitele míru Fridricha zárukou, že nebude vystupovat proti královské moci. Fridrich svých slibů nedostál, byl však záhy zajat svými ručiteli a vydán králi. Hrozilo mu potrestáním trestem nejtěžším, ale král, údajně obměkčen mnohými

---

⁸⁸ Fridrich ze Šumburka byl podle Conrada Müllera manželem dcery Gerharda z Obřan (pocházejícího ze slavného rodu pánů z Kunštátu) Anežky či Eufemie. MÜLLER CONRAD, *Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation*, s. 101; stejného názoru je i SCHLESINGER WALTER, *Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland*, s. 91. Avšak podle PLÁČKA MIROSLAVA a FUTÁKA PETERA byl manželem Anežky Jenec ze Šumperka a manželem Eufemie Tas z Lomnice. Nicméně Gerhard z Obřan se jako moravský podkomoří podílel na urovnávání sporu mezi Fridrichem a olomouckým biskupem. viz. Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu, s. 566-567.

⁸⁹ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, *Hrabišici, páni z Rýzmburka*, s. 151.

⁹⁰ RBM II., s. 583-585, č. 1353.

⁹¹ CHARVÁTOVÁ KATEŘINA, *Václav II. Král český a polský*, s. 88 – 90.

⁹² Někdy v této době vydal olomoucký biskup Dětřich listinu, ve které slíbil, že se podvolí královu rozhodnutí v jeho sporu s Fridrichem ze Šumburka. RBM II., s. 1005-1006, č. 2320.

⁹³ RBM II., s. 1006-1007, č. 2321.

prosbami, se nad ním slitoval. Od potrestání na hrdle upustil. Dal mu pouze pro výstrahu uříznou prst na pravé ruce. Fridrich si uvědomil velkorysost milosti udělené králem. Upustil od zpupnosti a stal se přívržencem a, jak praví kronika, přítelem českého krále.⁹⁴ Někteří Fridrichovi společníci se však loupežení nevzdali a pokračovali v ní i nadále. Král tedy musel zakročit. Mezi jím dobytými hrady obsazenými loupeživými šlechtici se nacházely Frejštejn a Hoštejn.⁹⁵

Z vyústění konfliktu mezi Fridrichem a olomouckým biskupem Dětrichem, do kterého musel rozhodným způsobem zasáhnout samotný král, je vidět, že Fridrich patřil mezi ambiciózní šlechtice. V nejistý a neklidných dobách se nebál sáhnout na biskupský majetek. Nehodlal se usmířit s biskupem a ani se nehodlal podvolit rozhodnutí samotného krále. Byl však silou přemožen. Od potrestání trestem nejvyšším ho zřejmě uchránila především přímluva jeho otce u krále Václava II. Svého syna Fridricha tak zachránil před jistou smrtí. Vždyť král Václav se nebál tvrdého zásahu proti narušitelům klidu a míru, jak o tom výmluvně svědčí poprava v Rajhradě.

4.3 Důsledky Fridrichova poručnictví

Fridrich využíval svého poručnictví nad nezletilými syny Bohuslava (II.) z Rýzmburka a své sestry Agáty spíše ke svému profitu než, aby hájil zájmy svých synovců. V důsledku odboje proti králi Václavovi II. v letech 1285 – 1287 ztratili hospodářsky významné panství Moravská Třebová. I krušnohorské dominium Sayda – Boršensštejn rozkládající se na saské straně se dále střídavě nacházelo v rukách míšeňských markrabat a českého krále. Teprve v době druhého interregna v letech 1306 – 1310 se podařilo Borešovi (III.) z Rýzmburka panství opět získat zpět. Nicméně se pak muselo opětně ocitnout v rukách míšeňského markraběte. Roku 1350 totiž míšeňský markrabě Fridrich udělil po smrti Boreše (IV.) z Rýzmburka jeho synům Borešovi (V.) a Slavkovi (V.) v léno majetky Saydu a Boršensštejn a hrad Rechenberg. O dva roky později se pak Rýzmburkové opět vzdali těchto statků, které se tak dostali do moci pánů ze Šumburka.⁹⁶

4.4 Agáta ze Šumburka

---

⁹⁴ FRB IV., s. 30.

⁹⁵ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabišici, páni z Rýzmburka, s. 151-152.

⁹⁶ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabišici, páni z Rýzmburka, s. 164, 170.

Zastavme se ale na chvíli u Agáty ze Šumberka, o níž již víme, že byla sestrou Fridricha a manželkou Bohuslava z Rýzmburku. Do historie se však nezapsala jen pasivní rolí manželky a ploditelky potomků. Vždyť musela ovdovět velmi mladá, když jejím nezletilým dětem byl za poručníka určen jejich strýc Fridrich. Svůj zájem pak soustředila, jak to bylo v té době obvyklé, na duchovní aspekty života. A protože za sebou měla zázemí rodu pánů z Rýzmburka, setkáváme se s ní v souvislosti se založením dvou klášterů dominikánek. Někdy kolem roku 1300 založila se svým synem Borešem (III.) na rýzmburských statcích v Žluticích klášter dominikánek. Žlutický klášter však v nejistých a neklidných letech 1316 – 1318 zanikl. To ale Rýzmburky neodradilo a ve dvacátých letech založili tentokrát v Duchcově klášter dominikánek opět z podnětu a iniciativy Boreše, Agáty a její dcery Žofie. Cenným pramenem pro nás je dochované klášterní nekrologium, kde jsou zaznamenána úmrtí nejen členů kláštera, ale také lidí, jenž lze považovat za dobrodince kláštera. Většina zápisů se samozřejmě týká rodiny zakladatelů. Jsou zde zaznamenána úmrtí Boreše (II.) z Rýzmburka, jeho ženy Richardis a jejich syna Bohuslava (II.) z Rýzmburka a jeho syna Boreše (III.), který je tu označen jako fundátor, dále Adelheidy a Fridricha ze Šumberka – Glauchau, rodičů Agáty, a nejsou zde opominuti ani Agátini bratři Dětrich, Fridrich a Fridrich mladší a sestra Lukarda z Egerberku.⁹⁷ Zvláštní je, že je tu jmenována ještě Žofie jako dcera Bohuslava (II.) z Rýzmburku a tudíž také dcera Agáty. Nicméně tu není zaznamenáno ani Agátino, ani Žofiino úmrtí.⁹⁸

Klášterní nekrologium je velmi cenným pramenem, jenž nás především informuje o existenci ženských příslušnic rodu pánů ze Šumberka, o kterých bychom se jinak neměli šanci dozvědět. Ať se již jedná o matku Agáty Adelheidu, či její sestru Lukardu nebo její dceru Žofii.

4.5 Ve službách krále Jana Lucemburského

4.5.1 Kadaňský kraj a volba Jana Lucemburského českým králem

Pánům ze Šumberka se podařilo během druhé poloviny 13. století a první poloviny 14. století získat zboží Kralupy – Hasištejn a Klášterec – Perštejn.⁹⁹ Ačkoliv to není podloženo prameny, dá se předpokládat, že o tento kraj patrně projevil zájem již Fridrichův otec. Sám

---

⁹⁷ Lukarda byla pravděpodobně provdána za některého z pánů z Egerberku. Za koho přesně není známo. I Ivan Hlaváček konstatuje, že neumí vysvětlit příbuzenský vztah Lukardy k Odolenovi z Egerberku, který je též uveden v klášterním nekrologiu. HLAVÁČEK IVAN, Neznámý český klášter doby lucemburské (Duchcovské dominikánky ve světle klášterního nekrologia), in: Sborník archivních prací XXII, Praha 1972, s. 174.

⁹⁸ HLAVÁČEK IVAN, Neznámý český klášter doby lucemburské (Duchcovské dominikánky ve světle klášterního nekrologia), in: Sborník archivních prací XXII, Praha 1972, s. 163- 181.

⁹⁹ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabišici, páni z Rýzmburka, s. 164.

Fridrich, jak se zdá, je jmenován¹⁰⁰ v listině z roku 1302, ve které kadaňský soudce Mikuláš rozhoduje při o majetky v Holatitz¹⁰¹ mezi klášterem ve Waldsassenu a syny Huga z Remske.¹⁰² Následně je Fridrich zmíněn v listině z 31. ledna 1310.¹⁰³ Tehdy zastihujeme Fridricha ze Šumburka v Norimberku. Není náhodou, že v této době a v tomto městě pobýval římský král Jindřich VII. S Jindřichem VII. se tehdy vedla jednání o možném českém králi. České království se nacházelo v chaosu a slabá vláda Jindřicha Korutanského nebyla schopna stabilizovat poměry. Jednání zahájil již cisterciácký opat Konrád Zbraslavský v srpnu předcházejícího roku a pokračoval v nich také opat téhož řádu Heidenrich Sedlecký před Vánoci téhož roku. V Norimberku se poté sešla s římským králem Jindřichem VII. delegace předních českých šlechticů vedená Jindřichem z Rožmberka, Albrechtem ze Žeberka a Fridrichem ze Šumburka. O průběhu jednání neexistují přesné zprávy. Vzájemné rozhovory s Jindřichem VII. byly tajné a důvěrné. Nicméně podle salcburského arcibiskupa Konráda, informátora rakouských vévodů, se jednalo především o zasnubách Elišky Přemyslovny. Ještě ani v této chvíli nebyl Jindřich rozhodnutý, kdo si Elišku vezme za ženu, zda jeho bratr Walram či jeho syn Jan, a stane se tak českým králem. Jana Lucemburského chtěli za krále jak zmínění cisterciáckí opati Konrád a Heidenrich, tak i čeští šlechtici. Apelovali na Zlatou bulu sicilskou z roku 1212, která zaručovala dědičnost Českého království a právo volby českého krále. Žádali také záruky, že i ostatní stará práva zůstanou neporušena.¹⁰⁴ Dne 31. ledna 1310 vydal římský král Jindřich VII. listinu, ve které slíbil zachovávat všechna práva a svobody Českého království, pokud si Čechové zvolí za krále osobu, kterou jim on sám vybere.¹⁰⁵ Páni však nezapomínali ani na své osobní zájmy, a proto téhož dne byly vydány ještě další dvě listiny. Jindřich VII. potvrdil Albrechtovi ze Žeberka privilegia, která mu byla udělena římským králem Albrechtem a českým králem Rudolfem.¹⁰⁶ Fridrichovi ze Šumburka a jeho bratrům pak potvrdil úřad župy v Kadani.¹⁰⁷

Česká šlechta však nehodlala upustit od svého záměru vymoci si na český trůn mladičského Jana Lucemburského. Na začátku července 1310 byla z Prahy vypravena delegace do Frankfurtu nad Mohanem, kam Jindřich VII. svolal generální říšský sněm. I přes snahu

¹⁰⁰ V listině jako svědek uveden *nobilis vir de Schonenburch*.

¹⁰¹ Snad se jedná o Holetice nacházející se na východ od Kadaně. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl I., s. 590.

¹⁰² RBM II., s. 1207, č. 2762.

¹⁰³ RBM II., s. 1235, č. 2820.

¹⁰⁴ VANÍČEK VRATISLAV, Velké dějiny zemí Koruny české III. (1250-1310), s. 483-514; ŠUSTA JOSEF, Dvě knihy českých dějin. Počátky lucemburské (1308-1320), s. 62-64; SPĚVÁČEK JIŘÍ, Král diplomat, s. 39-45.

¹⁰⁵ RBM II., s. 1235, č. 2820.

¹⁰⁶ RBM II., s. 1234, č. 2819.

¹⁰⁷ RBM II., s. 1235, č. 2821.

římského krále prosadit na český trůn svého bratra Walrama, zástupci české strany, mezi nimiž byli opět opati Konrád a Heidenreich a dále opat Jan z cisterciáckého kláštera v Plasích, a zástupci patriciátu a šlechty, mezi nimiž se již nenacházel ani Jindřich z Rožmberka, ani Albrecht ze Žeberka, ani Fridrich ze Šumburka, ale Jan z Vartemberka, Bohuslav ze Švamberka a z Boru a Viléma Zajíce z Valdeka zastupoval jeho zmocněnec Ota, si nakonec prosadili svou a novým českým panovníkem se stal Jindřichův syn Jan Lucemburský.¹⁰⁸

Někdy se uvádí, že Fridrich ze Šumburka – Glauchau získal od římského krále Albrechta úřad kadaňské župy. Zdá se mi to však nepravděpodobné. Fridrich by musel držet tento úřad, jak již bylo uvedeno, někdy mezi léty 1298 a 1308. V té době však již možná nebyl mezi živými, a i kdyby byl, tak by mu bylo něco kolem sedmdesáti či více lety. Proč by mu tedy římský král Albrecht svěřil tento úřad? Mnohem pravděpodobnější je, že úřad zastával až jeho stejnojmenný syn. V roce 1306 podnikl římský král Albrecht tažení do Čech, jehož cílem bylo získat České království pro svého syna Rudolfa. Albrecht si neváhal zajistit úspěch i pomocí šlechticů. Obrátil se například na Dobeše z Bechyně, Jindřicha z Rožmberka, Albrechta ze Žeberka, pány z Lichtenburka, ale i Jindřicha z Lipé či Hynka Mladšího z Dubé. Za jejich pomoc se jim odměnil. I Fridrich ze Šumburka, který podle Josefa Šusty pomohl zradou Albrechtovi obsadit města Žatec a Kadaň, patřil mezi odměněné.¹⁰⁹ Fridrich se pravděpodobně stal nejen kadaňským županem, ale byl také finančně odměněn. Tedy lépe řečeno byla mu slíbena finanční odměna, které se mu však dostalo až od Albrechtových synů Fridricha a Leopolda v srpnu 1312.¹¹⁰ Fridrich pak spolu se svými bratry Heřmanem a Fridrichem (Fryckem) zastával tento úřad až do roku 1312, kdy se ho v listině z 15. března zřekli.¹¹¹ Tehdy se páni ze Šumburka zřejmě dostali do nemilosti krále Jana Lucemburského. Až příliš totiž prosazovali a zvětšovali svůj vliv na Žatecku a Litoměřicku. Podporovali také svého nevlastního bratra Jindřicha ze Šumburka, který se dostal do konfliktu s pražským biskupem Janem IV. z Dražic o litoměřické probošství. Díky Jindřichovi se jim podařilo odstranit pražského biskupa, nebezpečného konkurenta, který hájil královny zájmy.

Friedrich Bernau však mluví o tom, že Šumburkové poté, co se zřekli úřadu v Kadani, dostali od českého krále Jana Lucemburského nové potvrzení na statky jmenovaného úřadu. Údajně tedy i nadále drželi tento úřad a nebyla prý náhoda, že se v listině z roku 1322 objevil Fridrich ze Šumburka, pán na Crimmitschau, v souvislosti s městem Kadaň a jejím držením.¹¹²

¹⁰⁸ SPĚVÁČEK JIŘÍ, Král diplomat, s. 46-47.

¹⁰⁹ ŠUSTA JOSEF, České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví, s. 729.

¹¹⁰ RBM III., s 42, č. 97.

¹¹¹ AČK II/1, sign. 72.

¹¹² BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 47-48.

Friedrich Bernau však neuvedl zdroj, ze kterého čerpal pro své tvrzení, že Šumburkové i nadále drželi kadaňský úřad. Roku 1322 král Jan, jak již jsme uvedli, dojednal zasnoubení své dcery Jitky s Fridrichem, synem durynského lantkrabího a míšeňského markrabího Fridricha I. Pokousaného. Jan Lucemburský projevoval o uzavření tohoto sňatku eminentní zájem, protože Fridrich se měl stát dědicem otcova majetku, což českého krále velmi lákalo.¹¹³ 22. května 1322 byla v Chomutově vydána listina, ve které se hejtman Českého království slezský vévoda Boleslav zavázal durynskému lantkrabímu a míšeňskému markraběti Fridrichovi, zajistit nevěstě věno ve výši 10 tisíc hřiven pražských grošů. Město Kadaň se všemi statky mělo zatím být jménem lantkraběte spravováno Jindřichem z Lipé, křivoklátským purkrabím Oldřichem Pluhem a urozeným mužem Fridrichem ze Šumburku, pánem na Crimmitschau.¹¹⁴

Jitka se však nestala Fridrichovou ženou. Rozhodující slovo nad jeho dědictvím měla totiž od května 1321 poté, co její muž prodělal záchvat mrtvice, jehož následky mu nedovolovaly ve své zemi vládnout, jeho matka, ambiciózní Eliška z Lobdeburgu. Poté, co byly v květnu 1322 sestaveny zasnubní smlouvy v Chomutově, byla sice ještě princezna poslána na dvůr svého nastávajícího manžela, nicméně ze svatby nakonec sešlo. Markraběnka Eliška pro svého syna našla výhodnější partii, dceru Ludvíka Bavora.¹¹⁵

Jan Lucemburský se i v následující době v polovině 40. let 14. století snažil uzavřít sňatek s míšeňským markrabím. Tehdy se již jednalo o syna míšeňského markrabího Fridricha II. Usiloval tak o navázání wettinsko-lucemburské koalice. Protože však již sám žádnou neprovdanou dceru neměl, muselo se jednat o Karlovu druhorozenou dceru Kateřinu (*1342). Janovu sňatkovou iniciativu prozrazuje jedna listina, jejíž datace není jistá. V ní král český píše míšeňskému markraběti ohledně svatby jejich dětí, že se skrze zprávy od urozených a vznešených pánů, mezi nimiž jmenoval i Fridricha ze Šumburka, dozvěděl o papežem udělené dispensi.¹¹⁶ Papežská dispens byla tehdy vydána pro chystaný sňatek Karlovy dcery Kateřiny se synem Albrechta Habsburského Rudolfem. Otázkou zůstává, zda Jan věděl o Karlových sňatkových plánech či ne. Kateřina však byla nakonec provdána až v dubnu 1353 za již zmíněného rakouského vévodu Rudolfa.¹¹⁷

4.5.2 Fridrich ze Šumburka královským podkomořím

¹¹³ SPĚVÁČEK JIŘÍ, Král diplomat, s. 141.

¹¹⁴ RBM III., s. 317, č. 781; ŽALUD ZDENĚK, Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského, Disertační práce FF UK, s. 90-91.

¹¹⁵ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 77.

¹¹⁶ RBM IV., s. 608-609, č. 1509. Listina je datovaná mezi 2.a 9. březnem 1345.

¹¹⁷ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 194-195, 271.

Počáteční léta Janovy vlády byly ve znamení boje o to, zda Jan a jeho rádci, kteří s ním přišli do Čech, získají a udrží plnou moc v království, aniž by museli ustupovat české šlechtě. Situaci neměli jednoduchou. Čeští šlechtici si totiž v neklidné době po smrti krále Václava III. upevnili své mocenské postavení, kterého se samozřejmě nehodlali vzdát a dali to zřetelně najevo již o Vánocích roku 1310, kdy složili králi hold, zároveň si však vymínili projednávání svých požadavků, které vyústilo, ve formě značně redukované, ve vydání tzv. inauguračních diplomů. Jan se obklopil „cizími“ rádci, z nichž nejznámější je Petr z Aspeltu. K oporám panovnické moci však také náleželi a snad tvořili i její hlavní pilíř ti, kteří nezastávali žádný zemský úřad a jejichž kariéra tudíž byla závislá na jejich vztahu ke králi. Takovou osobou byl například Albrecht ze Žeberka, který královi na konci roku 1310 poskytl pomoc na vlastní náklady.¹¹⁸ V panovnickově blízkosti se tehdy pohyboval i Fridrich ze Šumburka. Nicméně, jak již bylo řečeno, i on se patrně nechal strhnout dobou a posiloval své postavení na úkor českého krále. Tento odklon od krále však netrval dlouho, protože již v roce 1317 zastával důležitý úřad královského podkomořího.

Janova snaha o stabilizaci poměrů v Českém království byla narušována tedy především českou šlechtou. Česká šlechta v této době nebyla jednotná. Existovalo několik uskupení, která sama o sobě nebyla stálá a podle potřeby se různě přeskupovala. Nejsilnějším byl tábor kolem Jindřicha z Lipé, jehož mocenské ambice logicky vyvolávaly odpor u jiných ambiciózních šlechticů. Jindřich z Lipé zasahoval také do vztahu mezi králem a královnou, jejichž vztah nebyl ideálním. Obratně využíval jejich rozporů k posílení svých pozic. Nicméně ne vždy stálo štěstí při něm. Na podzim roku 1315 byl králem Janem, jenž pojal značnou nedůvěru ohledně jeho vykonávání úřadu podkomořího, zbaven úřadu, zajat a uvězněn na hradě Týřově. To velmi potěšilo královnu Elišku Přemyslovnu, která Jindřicha nemohla vystát. Antipatie způsobené mocenským zápolením i osobní žárlivostí byly oboustranné.

Úřad podkomořího získal stoupenec a osobní ochránce královny Vilém Zajíc z Valdeka, který se podílel na Jindřichově sesazení. Spolu s ním se jeho stoupenci snažili obsadit i ostatní důležité úřady. To vyvolalo další bouře jak na straně stoupenců Jindřicha z Lipé, tak i mezi šlechtici, kteří sice nebyli Jindřichovými straníky, svého úřadu se však nechtěli vzdát. Snaha biskupa Jana IV. z Dražic o dohodu mezi oběma šlechtickými skupinami, narazila na neústupnost královny. V té chvíli zasáhl král Jan, jehož královna naléhavě žádala, aby se vrátil do Čech. 11. listopadu 1317 se královský pár setkal na hradě Loket. Jan byl

---

¹¹⁸ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 26-32.

rozhodnutý řešit situaci otevřeným bojem. Obrátil se proto s žádostí o pomoc na římského krále Ludvíka Bavora. Ten se však snažil Jana Lucemburského přimět k ústupkům vůči české šlechtě, která byla v tuto chvíli jednotná a která hrozila, že podpoří Fridricha Sličného a případně mu nabídne i český trůn. 23. dubna 1318 byla na sněmu v Domažlicích podepsána dohoda. Král Jan si sice zachránil český trůn, avšak de facto přistoupil na požadavky české šlechty.¹¹⁹

Po uzavření smíru v Domažlicích ztratil Fridrich ze Šumburka úřad královského podkomořího, který zastával jen krátce, někdy od konce roku 1317.¹²⁰ Král Jan se totiž tehdy od svých rádců dozvěděl, že Vilém Zajíc z Valdeka si počíná velmi svévolně, zabírá a rabuje královské statky. Rozhodl se proto jednat rázně. Viléma sesadil a úřad udělil Fridrichovi. Fridrichovo úřadování však trvalo jen do března, kdy se královským podkomořím stal opět Jindřich z Lipé.¹²¹

4.5.3 Horní Lužice

Po smíru v Domažlicích se Jan Lucemburský zaměřil na Horní Lužici a na vyřešení askánského dědictví. Území Horní Lužice bylo ekonomicky i politicky významné. Rozkládalo se mezi Slezskem a Míšeňskem a procházela jím důležitá obchodní cesta, tzv. Hohe Straße či Via Regia vedoucí z Porýní přes Horní Lužici až do Krakova a Ruska. Při této komunikaci vzniklo pět významných měst: Budyšin, Löbau, Lauban, Zhořelec a Kamenec. Po vymření rodu Askánců v srpnu 1319 se jejich rozsáhlé dědictví čítající markrabství braniborské a Dolní a Horní Lužici dostalo do ohniska zájmu nejen římského krále Ludvíka, který chtěl ovládnout Braniborsko, ale i Wettinů, českého krále Jana Lucemburského a Jindřicha Javorského.¹²² Jindřich Javorský s vojenskou silou vtrhl do Zhořelecka a měl v plánu anektovat i Budyšínsko. V tom mu však zabránil Jan Lucemburský, který měl také o tuto oblast zájem a nehodlal nečinně přihlížet Jindřichově rozpínavosti. S podporou šlechty¹²³ a zdejších měst se mu podařilo ovládnout Budyšínsko. V listině z 31. srpna 1319 vydané v Praze, kam se dostavili

---

¹¹⁹ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 32-55, SPĚVÁČEK JIŘÍ, Král diplomat, s. 96-135.

¹²⁰ FRB IV., s. 243.

¹²¹ SPĚVÁČEK JIŘÍ, Král diplomat, s. 114-115.

¹²² Manžel Anežky, dcery Václava II. a Elišky Rejčky.

¹²³ Pro Budyšínsko byl český král Jan přijatelnější než mnohem méně významný Jindřich Javorský. Někteří v Čechách usazení šlechtici, jako např. Bibrštejn, páni z Dubé, z Bergova a z Koldic, kteří se pohybovali na dvoře krále Jana, měli v Lužici své statky. Ti zde tedy mohli působit v králův prospěch. Ota z Bergova a Těma z Koldic jako jedni z prvních prohlásili, že budou holdovat českému králi jako svému lennímu pánovi. BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 81; SPĚVÁČEK JIŘÍ, Král diplomat, s. 125.

představitelé Budyšínska, aby vzdali českému králi hold, Jan slíbil, že bude zachovávat dosavadní práva a že tuto zemi nikdy nevymění, neprodá, nezastaví, ani neudělí nikomu v léno. Jan si však musel zajistit Budyšínsko také vojenskými prostředky, protože tu stále hrozilo nebezpečí ze strany vévody Jindřicha Javorského. K vojenskému střetu však nakonec nedošlo. Jan se sešel s Jindřichem u hradu blízko Oelsnitz, kde 22. září 1319 přistoupili k dohodě. Jindřichovi zůstalo Zhořelecko, vzdal se však všech práv na Budyšínsko. Javorský vévoda rezignoval i na domnělé nároky na Dolní Lužici, Lubušsko a město Frankfurt nad Odrou a žádal císaře, aby toto zboží bylo uděleno Janovi.¹²⁴ V jedné¹²⁵ ze tří listin vydaných v tento den byli jako svědci jmenováni spolu s míšeňským biskupem, do jehož diecéze země spadala, opavským vévodou Mikulášem II., urozenými pány Petrem z Rožmberku, Vilémem z Landštejna, Hynkem Berkou z Dubé, Těmou z Koldic, Benešem z Michalovic a dalšími i bratři Fridrich, Heřman a Fridrich ml. (Friczko) ze Šumburka. Šumburkové se spolu s předními českými osobně účastnili vojenského tažení do Lužice. Poskytli v tomto podniku králi Janovi podporu. Naskytá se tu otázka, zda v tuto dobu měli Šumburkové v Horní Lužici nějaké statky. Jak jsme již uvedli dříve, páni z Šumburka zanechali roku 1317 poslední kus svých hornolužických držav klášteru Marienstern. Nicméně i poté měli k tomuto území blízký vztah a jistě tu měli kontakty a své zájmy, a proto logicky podporovali krále Jana Lucemburského v jeho snaze o připojení tohoto území k Českému království.

Život Fridricha ze Šumburka, resp. životy Fridrichů, které se až na výjimky nepodařilo od sebe oddělit, byly opravdu pestré a v porovnání s jeho bratry, o kterých se nám nedochovalo tolik zpráv, místy i dobrodružné. Od odbojníka krále Václava II., přes pustošitele rýzmburského dominia, podporovatele římského krále Albrechta, držitele úřadu kadaňské župy, až ke stoupenci nového českého krále Jana Lucemburského, do jehož nemilosti sice upadl záhy po jeho nástupu na trůn, když se na jeho úkor snažil zvětšovat svou moc a vliv, ale poté se stal jeho věrným přívržencem, neboť mu Jan roku 1317 světil významný úřad královského podkomořího. Fridrich pak krále Jana osobně doprovázel spolu s mnohým českými šlechtici na vojenském tažení proti Jindřichovi Javorskému. Kdy Fridrich zemřel, není známo. Jeho úmrtí lze předpokládat během první poloviny 14. století, neboť zpráva z roku 1356 nás informuje mimo jiné o jeho ovdovělé ženě Jitce a jeho synech Fridrichovi a

---

¹²⁴ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 78-82; BOBKOVÁ LENKA, Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně, ACP, Philosophica et historica I., Ústí nad Labem 1993, s. 29-34; SPĚVÁČEK JIŘÍ, Král diplomat, s. 125-126.

¹²⁵ RBM III., s. 218-219, č. 530.

Dětřichovi.¹²⁶ Z lenní listiny z roku 1352 je pak zřejmé, že Fridrich měl ještě jednoho syna jménem Albert.¹²⁷

4.6 Ve stínu Fridricha ze Šumberka

O Dětřichovi ze Šumberka toho na rozdíl od jeho bratra Fridricha mnoho nevíme. První zmínka o něm pochází z roku 1261, kdy jeho otec se s povolením svých tří synů Fridricha, Dětřicha a Fridricha mladšího zřekl jakéhosi svého velmi významného práva - *iudicium sanguinis* - a také soudní pravomoci, a to na všech statcích patřících ke klášteru Geringswalde. Následně o Dětřichovi máme zprávy až ze 7. dubna 1295. Tehdy byli Dětřich a jeho bratr Fridrich majiteli vsi Otvice,¹²⁸ kterou dostali do držení od svých příbuzných pánů z Rýzmburka. Rozhodli se ji ale prodat řádu německých rytířů v Chomutově.¹²⁹ Protože tu však ještě stále existovaly vazby na pány z Rýzmburka a tato ves asi nebyla plným vlastnictvím Šumberků. Vyslovil svůj souhlas s prodejem a zřekl se všech svých práv na tuto ves Boreš z Rýzmburka (III.), synovec zmíněných Šumberků.¹³⁰ V případě Heřmana ze Šumberka nejsou zprávy, které by nás informovaly o jeho životě, také nijak četné. Zpravidla se o Heřmanovi dovídáme jen ve spojitosti s jeho bratry, ať již je to držení úřadu kadaňské župy či jeho účast na tažení krále Jana proti Jindřichovi Javorskému. Heřman se také dostal ho jakéhosi sporu se svým příbuzným Borešem z Rýzmburka. O co ve sporu šlo, není známo.¹³¹ Naposledy se objevil spolu se svým bratrem Fridrichem 22. listopadu 1326. Tehdy vedl spor o jakési pozemky a přesně neurčený finanční obnos s klášterem svaté Kláry ve Znojmě. I v tomto případě není známo, z jakých důvodů ke sporu došlo a jak vlastně skončil.¹³²

Potomci Fridricha ze Šumberka – Glauchau se postupně v českém prostředí etablovali. Ačkoliv se občas dali strhnout atmosférou doby a jednali na úkor panovníka (ale nejen jeho), nakonec si pokaždé k němu našli cestu a stali se jeho přívrženci.

Páni ze Šumberka neztratili kontakty a vztahy s Říší. Zde mám na mysli již zmíněné postoupení Glauchau, ale také rok 1294, kdy český král Václav II. svěřil bratrům Heřmanovi a

---

¹²⁶ LC I/1, s. 43.

¹²⁷ RBM V., s. 649, č. 1376.

¹²⁸ Severovýchodně od Kadaně. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl III., s. 310.

¹²⁹ GL, i.č. 22, sign L II 14.

¹³⁰ GL, i.č. 23, sign. L II 15.

¹³¹ RBM III., s. 270, č. 638, listina z 28. prosince 1320.

¹³² RBM III., s. 484, č. 1241.

Fridrichovi ml. ze Šumberka město a hrad Drážďany, hrad Radeberg a ještě další hrady a města jako léno. Toto území pak mělo v případě smrti míšeňského markraběte Fridricha a jeho nejmladšího syna Jindřicha připadnout českému králi. K tomu však vzhledem k náhlému vymření přemyslovského rodu nedošlo. Listina je nejen zajímavá tím, že Šumberkové tu vystupují jako leníci českého krále, ale je také jediným dokumentem, ve kterém jsou jmenováni všichni čtyři bratři.¹³³ O tři roky později, po své korunovaci pak král Václav II., když byl římským králem Albrechtem jmenován říšským vikářem v Míšeňsku, Osterlandu a Plíseňsku, ustanovil ještě Fridricha ze Šumberka zemským soudcem v Plíseňsku (*iudex provinciae Plisnensis*).¹³⁴

Ačkoliv nemáme zprávy o tom, že by tito páni ze Šumberka obývali nějaký hrad v Českém království, dá se to předpokládat, a to především pro oblast Kadaně. Sice až z poloviny 14. století pocházejí zprávy o tom, že drželi jako léno hrad Hasištejn, Perštejn a Egerberk, nicméně i přestože v případě hradů Hasištejn a Perštejn není jisté, zda je založili či ne, je velmi pravděpodobné, že je mohli po jistou dobu držet jako zástavu, která byla později přeměněna v lenní svazek.

Nezapomeňme však ještě na jednoho Šumberka, a to na Jindřicha, o kterém se obecně soudí, že byl nevlastním synem Fridricha ze Šumberka – Glauchau. Jindřich svůj život zasvětil duchovní kariéře, a tak bychom předpokládali, že se svými nevlastními bratry nepřišel mnoho do styku, jak se ale ukáže, není to zcela pravda.

4.7 Jindřich ze Šumberka

Osobě Jindřicha ze Šumberka se vzhledem k jeho sporu s pražským biskupem Janem IV. z Dražic dostalo velké pozornosti ze strany historiků. Mám na mysli především práci od Václava Chaloupeckého¹³⁵ a monografii od Zdeňky Hledíkové¹³⁶, které se shodně primárně zabývají osobou pražského biskupa Jana IV. z Dražic, nicméně pochopitelně věnují velkou pozornost i Jindřichovi. Chaloupeckého práce však není hodnocena bez výhrad. Již Josef Šusta¹³⁷ ve své knize Počátky lucemburské vyvrátil Chaloupeckého domněnku, že Jindřich ze

---

¹³³ RBM II., s. 713, č. 1662, listina z 4. září 1294.

¹³⁴ SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland, s. 92.

¹³⁵ CHALOUPECKÝ VÁCLAV, Jan IV. z Dražic. Poslední biskup pražský, Praha 1908.

¹³⁶ HLEDÍKOVÁ ZDEŇKA, Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343), Praha 1991.

¹³⁷ ŠUSTA JOSEF, Dvě knihy českých dějin. Počátky lucemburské (1308-1320), s. 262-263.

Šumburka a královský kancléř Jindřich byli tou samou osobou. Následující text tedy vychází především z podrobné monografie od Zdeňky Hledíkové.¹³⁸

Původ Jindřicha ze Šumburka není přesně znám. Obecně se uvádí, že byl nemanželského původu. Svůj život zasvětil duchovní kariéře, kterou započal jako kaplan a familiář krále Václava II. O tom, že tento panovník byl Jindřichovi nakloněn a o tom, že Jindřichův nelegitimní původ nebyl v žádném případě nízký, svědčí fakt, že pro něj Václav počátkem roku 1301 žádal dispens z nelegitimního původu, který mu 14. května 1301 udělil papež Bonifáce VIII. Jindřich tak mohl v budoucnu získat nějaké beneficium a dosáhnout postavení, které by odpovídalo jeho původu. Zdá se tedy, že mohl být synem některého z pánů ze Šumburka, snad Fridricha ze Šumburka – Glauchau. Jak jinak by mohl bez urozeného původu získat vyšehradský kanonikát a jedno z nejvýznamnějších beneficíí v zemi litoměřické proboštní. Právě kolem tohoto proboštní se rozhořela opravdu velká pře, která trvala několik let. V čase, kdy pražský biskup Jan IV. z Dražic pobýval mimo Čechy na Viennském koncilu, byl jmenován novým proboštem litoměřické kapituly právě Jindřich. Avšak po svém návratu biskup Jan ihned Jindřicha bez blíže známých důvodu sesadil za podpory svých příbuzných Alberta z Dubé a jeho syna Alberta, kteří proboštní získali do svých rukou a minimálně do roku 1319 ho drželi. Při správě proboštní si však počínali za tichého souhlasu biskupa velmi svévolně. Velký nesouhlas vyvolalo vyhnání osmnácti kněží a sto padesáti žáků kapitulní školy. Biskupovo jednání vykládá Václav Chaloupecký¹³⁹ tak, že Jindřich získal toto beneficium papežskou provizí. Pražský biskup toto jednání pak považoval za zásadní zásah do svých biskupských pravomocí, a proto přikročil k tomuto nezvyklému kroku. Tato interpretace byla následně v literatuře přejímána. Má však dva, a to podstatné háčky. Jednak se nedochovala papežská provize, jednak zakladatelem litoměřické kapituly byl kníže Svyatopluk, a proto právo určovat její probošty a kanovníky příslušelo králi. Zdeňka Hledíková tedy toto vysvětlení jednoznačně zavrhl a uvádí svou hypotézu, která se zakládá na obecných poměrech, které tehdy vládli v zemi, a předpokládané Jindřichově příbuznosti s rodem pánů ze Šumburka. Šumburkové, jak již bylo uvedeno, drželi v letech 1306 až 1312 úřad kadaňské župy. Oblasti Žatecka a Litoměřicka byly logicky v ohnisku jejich zájmu. K uchvácení proboštní došlo na přelomu let 1311 a 1312, v době nepřítomnosti pražského biskupa, kdy král Jan neměl panovnickou moc pevně ve svých rukách a kdy Šumburkové ještě ovládali celý kraj a nebáli se rozšiřovat svůj vliv. Moc v kraji však roku 1312 ztratili. Biskupův postup proti Jindřichovi lze tedy nahlížet jako snahu po obnově královské moci a jako obranu králových

¹³⁸ HLEDÍKOVÁ ZDEŇKA, Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343), s. 80-85, 92-138.

¹³⁹ CHALOUPECKÝ VÁCLAV, Jan IV. z Dražic. Poslední biskup pražský, s. 54.

práv. Jeho jednání tedy bylo v souladu se zájmy krále Jana Lucemburského, který jistě nelibě nesl, že má na Litoměřicku mocenského konkurenta. Biskupův zásah proti Jindřichovi i dosazení prolucembursky orientovaných pánů z Dubé mu tudíž přišel vhod. Biskupovo jednání bylo zajisté podníceno i koncilem ve Vienne, který nekompromisně odmítl útlak ze strany světských pánů a jejich vměšování se do církevních záležitostí.

Zajímavé je sledovat postoj města Litoměřice. Toto město před zvolení Jana Lucemburského českým králem stálo na straně Jindřicha Korutanského, od kterého získalo některá privilegia, která však Jan zrušil. Po obsazení litoměřického probošství Jindřichem se město přidalo k decentralizačním snahám pánů ze Šumburka, kteří využívali neklidné a nejasné situace, která zavládla po vymření Přemyslovského rodu a přetrvala i do prvních let panování Jana Lucemburského, k upevňování a zvětšování svého vlivu a své moci, odmítalo platit dávky a začalo pustošit okolí. To je pak patrné i z nutnosti vojenské družiny Albrechta z Dubé, která měla prosadit změnu v probošství, jenž zprvu nebyla akceptována.

Vzájemné antipatie a nevraživost biskupa Jana IV. z Dražic a Jindřicha ze Šumburka se projevovaly i v následujících letech. Na konci roku 1316 se Jindřich osobně dostavil do Avignonu k papeži Janovi XXII. s žalobou na pražského biskupa Jana. V žalobě Jindřich nařkl Jana z kacířství. K tomu mu skvěle posloužila aféra se spisem M. Richardina z Pávie *Declaratio salutarium mandatorum*, na který Jana IV. z Dražic upozornili dominikáni a augustiniáni. Dílo prý obsahuje řadu bludných článků. Sám biskup spis prozkoumal a došel k závěru, že *Declaratio* bylo sepsáno v dobrém úmyslu. Poté se ještě obrátil na právníky mistra Oldřicha z Paběnic a kouřimského arcijáhna mistra Rapotu. Oba potvrdili biskupův závěr a zakázali šíření myšlenek obsažených v díle. Celá aféra by snad vyšuměla, kdyby z řad Richardinových nepřátel nedošlo k další výzvě k posouzení spisu. Problém však nastal, kdo má znovu knihu posoudit. Nebylo totiž nikoho, kdo by toto mohl nestranně provést. Avšak v září roku 1315 přišel do Prahy minorita Walter, titulární biskup ze Sury a světicí biskup řezenský, jehož přítomností bylo využito k posouzení Richardinova spisu. A právě z Walterova pera pochází odsouzení celého díla.

Vraťme se ale k Jindřichovi, který podal na biskupa Jana IV. z Dražic žalobu, ve které vyličil celou aféru zcela jinak, než jak se skutečně odehrála. Bohužel se nám však nedochovaly prameny k tomuto sporu, proto se musejí i ostatní části Jindřichovy žaloby považovat za značně tendenční, zkreslené a málo pravděpodobné. Lze se jen domnívat, co vedlo biskupa Jana, že jednal tak, jak jednal. Žaloba povolávala biskupa před papežský soud, kam se měl dostavit 1. dubna 1318. Předvolání mohl tehdy odvrátit pouze král Jan Lucemburský, kdyby se postavil za biskupa. To byla však již doba příměří před Domažlicemi. Jan se v této aféře

nechtěl nijak zvlášť angažovat, a proto se omezil pouze na jakousi prosbu, která samozřejmě vyzněla naprázdno. Tento postup nebyl příliš prozíravý. Vždyť biskup stál na straně panovníka v jeho sporu s českou šlechtou a žaloba podaná na jeho osobu podrývala postavení panovníka v zemi. Ačkoliv tedy mohl mít Jan v biskupovi věrného spojence, obrátil se k němu zády. Roku 1323 Jan Lucemburský zaslal papeži Janu XXII. žádost, ve které navrhoval a žádal, aby se Jindřich stal pražským biskupem. Mohlo by se to zdát jako přímý útok proti Janovi IV. z Dražic. Nicméně tomu tak nebylo. Jan Lucemburský věděl, že papež žádost odmítne vzhledem k tomu, že proces s biskupem nebyl ještě u konce. To se také stalo. Celá záležitost a královo jednání tak ukazuje, že Jan Lucemburský byl v této době pod vlivem české šlechty, avšak ustupoval jí zatím jen tam, kde ho to nic nestálo. Přesto však již nebyl v té pozici, kdy by se mohl otevřeně postavit za Jana IV. z Dražic. Je očividné, že král Jan v tomto případě neodhadl situaci. Ztratil významného stoupence, bez kterého musel čelit vzrůstajícím ambicím nejen pánů ze Šumburka. Biskupův odchod z Čech byl úspěchem nejen pro Jindřicha, ale i pro celou českou šlechtu, protože biskup je svou loajalitou ke králi mocensky ohrožoval.

V zásadě není důležité, jestli Jindřich byl či nebyl synem Fridricha ze Šumburka – Glauchau či některého jiného člena tohoto rodu. Mnohem významnějším faktem je, že s pomocí tohoto muže došlo k odstranění nebezpečného konkurenta. Jak však zdůrazňuje Zdenka Hledíková, nelze však jednoznačně rozhodnout, jestli žaloba proti biskupovi Janu IV. z Dražic byla jen soukromou záležitostí Šumburků, nebo zda souvisela se snahami celého panstva. Odchod biskupa však přišel vhod všem.

Nutno pro úplnost poznamenat, že se Jindřich nakonec dočkal navrácení litoměřického probošství. Nekonal se však ani sesazení Albrechta z Dubé, který v té době byl již mrtvý, z litoměřického probošství, ani již Jindřich neměl za sebou oporu panstva. Byl to jen již výsledek jeho nevyčerpatelné vytrvalosti a biskupovy velkodušnosti. Není přesně známo, kdy se Jindřich stal opět litoměřickým proboštem. Je zřejmé, že Albrecht z Dubé zastával tento post minimálně do roku 1319. V žádosti, aby se Jindřich stal pražským biskupem, z roku 1323 je Jindřich mylně označen jako *praepositus Pragensis*.¹⁴⁰ Snad již tedy mohl být litoměřickým proboštem a v listině došlo jen ke špatnému označení. Avšak teprve z 5. listopadu 1326 máme dochovanou listinu, kde je nazván papežem Janem XXII. jako *praepositus ecclesiae Luthmaricensis Pragensis diocesis*. Samotná listina se pak týká jakési fámy, která se tehdy o něm rozšířila. Papež tímto listem adresovaným králi Janovi Lucemburskému vyvracel nařčení, že Jindřich údajně obvinil krále Jana z ochrany heretiků.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ RBM III., s. 366, č. 945.

¹⁴¹ RBM III., s. 479, č. 1235.

Po svém návratu do Čech, roku 1329, jenž se odehrál, jak praví František Pražský ve své kronice, „*cum maximo honore itavit cum ingenti quoque exultacione occurrentibus prelatiis universis, exemptis et non exemptis, baronibus, nobilibus, civibus et alia cleri et populi multitudine copiosa*“¹⁴² se Jan IV. z Dražic ihned chopil všech svých pravomocí a zahájil obnovu diecézní správy. Protože Jindřich působil tehdy jako litoměřický probošt, nemohlo se nestát, aby se tito dva muži opět nesetkali. Taková situace nastala ve třicátých letech, kdy došlo k roztržce mezi světským a řeholním klérem, především mendikanty. Spory mezi oběma stranami kléru nebyly omezeny pouze na České království, ale zasáhly i jiné evropské státy. Rostoucí napětí mezi světským a řeholním klérem bylo projednáváno i na viennském koncilu, kde byla obnovena bula *Super cathedram* papeže Bonifáce VIII. z roku 1300, která stanovila, že kázání členů žebravých řádů mohou probíhat pouze v jejich kostelech, ve farních kostelech jen se souhlasem faráře, ke zpovědi mohlo dojít výhradně se souhlasem jejich diecézního biskupa a pohřbívat směli pouze u svých kostelů, ale čtvrtinu získaných prostředků musejí odvádět farnosti, ke které zemřelý náležel. Konflikt se vyhrotil v červenci 1334 v Praze. Tehdy vešla v platnost papežská listina, která požadovala dodržování ustanovení zmíněné buly. Mendikanti se ihned proti tomu odvolali ke kurii. Avšak dříve než došlo k papežskému rozhodnutí, se obě znesvářené strany prostřednictvím pražského biskupa Jana IV. z Dražic, který zastupoval stranu farářů, a litoměřického probošta Jindřicha ze Šumburka, který hájil zájmy mendikantů, v listopadu téhož roku dohodly. Bylo ustoupeno od všech žalob. Rozhodnutí o pohřební čtvrtině bylo vyneseno až papežskou bulou, která rozhodla ve smyslu buly *Super cathedram*.¹⁴³ Jindřichovu obranu zájmů mendikantů nelze pokládat za výraz odporu a přetrvávajícího nepřátelství vůči biskupovi. Naopak jejich vzájemné vystupování a dohoda svědčí o jejich klidných a stabilizovaných vztazích.

---

¹⁴² FRB IV. s. 384.

¹⁴³ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 71.

5. DRŽAVY PÁNŮ ZE ŠUMBURKA V ČECHÁCH

O druhé generaci pánů ze Šumburka prameny prozrazují, že své panství drželi především kolem hradů Hasištejn a Perštejn. Tato panství však neměla dlouhého trvání. Byla postupně rozdávana, konfiskována a rozprodávána.

5.1 Páni ze Šumburka na hradě Hasištejn

5.1.1 Založení hradu Hasištejn

Kdy a kým byl Hasištejn založen, není s jistotou známo. Jak tvrdí Tomáš Durdík, k výstavbě hradu došlo pravděpodobně na sklonku vlády českého krále Václava II. někdy na počátku 14. století.¹⁴⁴ Podle Tomáše Velímského mohl hrad nechat zbudovat Boreš (II.) z Rýzmburka, jemuž mohl být v rámci konfiskací jeho majetku zabaven králem Přemyslem Otakarem II. Hrad pak od roku 1306 mohl užívat Fridrich ze Šumburka, který v Kadani zastával královský úřad župana, a posléze (od roku 1310) i jeho bratři Heřman a Fridrich.¹⁴⁵ Podle toho, co již bylo uvedeno, by ale hrad roku 1312 museli pravděpodobně ztratit a následně se tam opět navrátit.¹⁴⁶ Není však vyloučeno, že i samotní páni ze Šumburka mohli založit tento hrad, a to pro krále k ochraně významné dálkové tzv. kralupské cesty vedoucí z Halle, přes Lipsko a Krušné hory do Čech. Podobným způsobem vznikly v téměř stejné době hrady Střekov¹⁴⁷ v Ústí nad Labem, hrad Kyšperk¹⁴⁸ a zřejmě i Krupka.¹⁴⁹ Nové pevnosti měly plnit ochranou funkci a měly nahradit dosavadní obrannou linii skládající se z hradů v Lokti, Žatci, Mostě a Bílině, které král Jan svěřil příslušníkům dvorské šlechty. Staré opevnění Čech vzhledem k tomu, že se poměry změnily, již nestačilo plnit svou funkci. Po svém nástupu na český trůn se král Jan Lucemburský pustil do zesilování sítě ochranných hradů. Neměl však dostatek potřebných financí, a proto svěřoval výstavbu pevností šlechtě, zpravidla šlechtě

---

¹⁴⁴ DURDÍK TOMÁŠ, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 150.

¹⁴⁵ VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 106.

¹⁴⁶ Pokud nebereme v úvahu, že podle Friedricha Bernaua páni ze Šumburka drželi tento úřad i nadále.

¹⁴⁷ Hrad, který měl mimo jiné dohlížet nad vybíráním cla a střežit bezpečnost plavby na Labi, vystavěl z pověření krále Jana Lucemburského Pěšík z Veitmile, kterému ho panovník roku 1319 udělil jako léno. Záhy však přešel hrad do držení pánů z Vartemberka. DURDÍK TOMÁŠ, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 524-525.

¹⁴⁸ Hrad byl založen z iniciativy Jana Lucemburského. Ota z Bergova se roku 1319 stal lenním držitelem hradu. DURDÍK TOMÁŠ, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 316.

¹⁴⁹ Hrad byl nejspíše založen na konci vlády Václava II. v souvislosti s objevením bohatých nalezišť cínových rud. Roku 1330 byl Janem Lucemburským udělen jako léno Těmovi z Koldic. Koldicové hrad drželi až do konce 15. století. DURDÍK TOMÁŠ, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 296.

cizího původu. Tu si pak Jan zavázal lenním svazkem.¹⁵⁰ I páni ze Šumberka dostali hrad jako léno. Protože však jejich vztah s králem Janem nebyl ideální, jak ukazuje dění na Litoměřicku, museli si počkat až do doby vlády jeho syna Karla IV. do roku 1351.

5.1.2 Působení pánů ze Šumberka na Hasištejně

5.1.2.1 Maiestas Carolina

Jméno hradu Hasištejn se v pramenech objevilo poprvé v návrhu zemského zákoníku Maiestas Carolina sestaveného českým králem Karlem IV. Ustanovení v něm obsažená směřovala ve velké míře k posílení královské moci, a proto byla logicky velká pozornost věnována ochraně královských statků na území Čech, ale i v těch vedlejších zemích, které patřily pod přímou vládu českého krále. Karlovo úsilí o kodifikaci královské domény pramenilo z vědomí jejího významu. Karel IV. nechtěl, aby se opakovaly osudy královského majetku po roce 1306 a za vlády jeho otce Jana Lucemburského, kdy většina statků byla zastavena. Proto vykoupil zpět řadu těchto hradů a území. Do královské domény však nevčlenil všechnen korunní majetek, ale jen některé statky prohlásil za nezczizitelné či zastavitelné pouze na určitou dobu. Budoucí čeští králové tak nesměli zczizit, pronajímat, vyměňovat ani dělit Prahu spolu s většinou českých královských měst (Hradec Králové, Kutná Hora, Plzeň, Kadaň, Litoměřice, Tachov, Domažlice, Písek, Most¹⁵¹ a další) a hradů (Bezděz, Loket, Přimda, Karlštejn a další). Zákaz se týkal i několika měst v Polsku a v Horní Lužici. I když hrad Hasištejn nebyl zařazen mezi nezastavitelné hrady, ale až mezi hrady druhé kategorie, tj. zastavitelné na dobu deseti let, přesto ho lze z pohledu krále považovat za významný, neboť mohl být zastaven jen v nejkrajnější nouzi. Ačkoliv Maiestas Carolina nikdy nevyšla v platnost, zrcadlí v sobě Karlovu snahu o posílení a upevnění královské moci v zemi. Zůstalo však jen u jakéhosi programu, či spíše ideálu. I Karel se záhy dostal do finanční tísně a byl nucen zastavit některé hrady a města. Nutno však podotknout, že zástava představovala ve středověku zcela legitimní formu finanční transakce, hojně využívanou právě panovníky,

---

¹⁵⁰ MENCLOVÁ DOBROSLAVA, Hasištejn. Přehled dějin hradu, s. 6-7; KAVKA FRANTIŠEK, Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského, in: ČČH, ročník 88, číslo 3, Praha 1990, s. 249.

¹⁵¹ I na hradě v tomto královském městě se setkáváme s pány ze Šumberka, lépe řečeno s nějakým pánem ze Šumberka, protože nevíme se kterým. To však muselo být ještě předtím, než hrad získal statut nezávislosti, protože v tomto případě ani Karel IV. ani Václav IV. nikdy hrad z rukou nepustili. SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 157.

jejichž pokladna trpěla permanentním nedostatkem hotovosti. Karel IV. například zastavil hrad a město Domažlice již roku 1349 za čtyři tisíce kop pražských grošů Jindřichovi z Hradce. Zástava trvala až do roku 1356, kdy byl Jindřich vypovězen ze země. Na příkladu hradu Hasištejn však můžeme vidět, že nezůstalo pouze u zástavy, tj. dočasné držby limitované předem stanovenými podmínkami možnosti zpětného výkupu. Dalším krokem, právně závažnějším, bylo udělení zboží v léno. I když i v tomto případě užitků z hradu požívali jeho noví lenní držitelé s podmínkou, že budou zachovávat králi věrnost a oddanost a budou mu vojensky k dispozici, a hrad i nadále zůstával královským majetkem, byl navázán těsnější vztah ke králi, než jaký byl u zástav či alodiálních statků. Držení lenního panství nebylo časově omezeno, takže ho páni spravovali mnohem svědomitěji a zodpovědněji.¹⁵²

5.1.3 Fridrich ze Šumburka, pán na Hasištejně

Karel IV. udělil jako léno hrad Hasištejn s vesnicemi Slatinou¹⁵³ a Přísečnicí a se vším, co k nim náleželo, 24. května 1351 Fridrichovi a Bernardovi ze Šumburka.¹⁵⁴ Následujícího dne pak Fridrich a Bernard k tomuto zboží složili českému králi lenní přísahu.¹⁵⁵

Působení Šumburků na hradě Hasištejn patrně nejprve jako zástavních držitelů lze datovat do doby o něco starší, jak to dokazuje listina z roku 1350. Fridrich ze Šumburka, pán na Crimmitschau, tehdy doprovázel spolu s olomouckým biskupem Janem Volkem, vévodou Mikulášem Opavským, knížetem Václavem Lehnickým a Vladislavem Těšínským a s pány Vilémem z Landštejna, Vaňkem z Vartemberka, Botou z Turgova a Těmou z Koldic krále Karla IV. do Budyšína, který se zde setkal se syny někdejšího císaře Ludvíka. Na půdě tohoto města mělo dojít k jednání o lucembursko-wittelsbašském vyrovnání a uznání Karlovy vlády v Říši. Karel IV. tehdy ukázal, že je schopen značné politické pružnosti a uznal nároky Wittelsbachů na Braniborsko a na Dolní Lužici. Wittelsbachové se poté vzdali Horní Lužice a zboží, které připadlo Koruně české po smrti Jindřicha Javorského. Zároveň složili Karlovi hold a slíbili odevzdat říšské korunovační klenoty. Tím byla Karlova vláda v Říši uznána. Karel však v Budyšíně neřešil jen vztahy s Wittelsbachi, ale jak se dovídáme z řady listin, v ohnisku jeho zájmu byli i Wettini, kterým potvrdil knížecí práva a držbu všech statků v Míšeňsku a

¹⁵² KAVKA FRANTIŠEK, Královská doména Karla IV. v Čechách a její osudy, in: NL 33, Praha 1978, s. 129-150; Maiestas Carolina a hrad Hasištejn viz. AČ III., s. 81-88.

¹⁵³ Schlettau. Nacházela na saské straně Krušných hor.

¹⁵⁴ AČK III/1, sign. 360.

¹⁵⁵ AČK III/1, sign. 363.

Durynsku.¹⁵⁶ V první „wettinské“ listině vydané 6. února 1350 čteme o sjednaném svazku mezi durynskými lantkrabími a míšeňskými markrabími bratry Fridrichem, Baltazarem, Ludvíkem a Vilémem na jedné straně a římským a českým králem Karlem, markrabětem moravským Janem Jindřichem a lucemburským hrabětem Václavem na straně druhé. Vzhledem k tomu, že k listině byly připojeny pouze dvě pečeti, a to Fridrichova a Baltazarova, lze předpokládat, že v Budyšíně byli přítomni jen tito dva bratři. Vzájemné spojenectví s Lucemburky bylo navázáno již před dvěma roky, 21. prosince 1348, v Drážďanech. Synové durynského lantkraběte a míšeňského markraběte Fridricha slíbili římskému králi Karlovi IV., že budou stát při něm proti každému vyjma vévodům z Baiern.¹⁵⁷ Jejich otec pak uzavřel svazek nejen s Karlem IV., ale také s Janem Jindřichem a Václavem a všemi dědici Českého království, Koruny české, markrabství moravského a vévodství lucemburského.¹⁵⁸ Pro Karla IV. bylo uzavření spojenectví s Wettiny velmi důležité. Odstranil tak možnost, že se přidají na stranu Wittelsbachů, a mohl tak s klidnou hlavou podniknout tažení do Braniborska.

Jak v některých drážďanských, tak budyšínských smlouvách se mezi svědky objevilo jméno Fridricha ze Šumburka, pána na Crimmitschau spolu s dalšími pány, mezi nimiž byli vždy jmenováni Bota z Turgova a Těma z Koldic, rádci Karla IV.¹⁵⁹ V jedné listině z Budyšína, pak byl Fridrich označen jako pán na Hasištejně.¹⁶⁰ Fridrich tudíž musel být držitelem tohoto hradu, i když v tuto dobu pravděpodobně jen zástavním.

I následně se Fridrich vyskytuje s označením pán na Hasištejně. Tak například o Velikonocích roku 1350 pobýval na statcích durynského lantkraběho a míšeňského markraběho Fridricha. V červnu se vyskytl jako svědek v jedné darovací listině pro klášter Sornziger. V srpnu vystavil úpis týkající se hradu a městečka Kohren, které koupili jeho příbuzní Albrecht a Fridrich ze Šumburka a na Perštejně a jemu je dali do zástavy. V září je jmenován v jedné listině, která potvrzovala majetky kláštera Zelle. I v následujících letech se objevoval nadále v blízkosti míšeňských markrabat.¹⁶¹ Dne 20. května 1360 uzavřel s Janem z Waldenburgu a jeho synem Janem dohodu, v níž se vzájemně zavázali poskytovat pomoc durynským lantkrabím a míšeňským markrabím Fridrichovi, Baltazarovi a Vilémovi všemi svými hrady a

---

¹⁵⁶ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), p. 250-254; BOBKOVÁ LENKA, Budyšín, místo diplomatických schůzek Karla IV., in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanorum Imperium*, Sborník k počtě Jiřího Kuthana, ed. Viktor Kubík, Praha 2005, s. 103-106.

¹⁵⁷ CDM VII., s. 628-629, č. 882.

¹⁵⁸ ACRB II., s. 101-104, č. 91.

¹⁵⁹ MGH 10, s. 9-10, č. 16; s. 13-14, č. 21; s. 29-31, č. 40; CDM VII., s. 628-629, č. 882; ACRB II., s. 101-104, č. 91.

¹⁶⁰ MGH 10, s. 13-14, č. 21.

¹⁶¹ BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 51-54.

lidmi, vyjma těch hradů, které drží jako léno od Svaté říše římské a Koruny české.¹⁶² V tento den údajně markrabí dali zmíněným pánům državy v Sasku jako léno. Fridrich ze Šumburka se tak stal leníkem míšeňských markrabat.

Fridrich se účastnil také Karlova tažení do Švábska proti hrabatům z Württemberska. Jeho přítomnost na výpravě je doložena listinou z 28. srpna 1360 vydanou u Schorndorfu, kterou císař Karel potvrdil uzavřený spolek mezi Fridrichem ze Šumburka a Hanušem z Waldenbergu a oběma propůjčil všechna jejich panství, která byla lény České koruny nebo říše.¹⁶³ Následně se pak Fridrich objevil v únoru 1361, kdy svědčil v jedné darovací listině od lantkrabího Fridricha klášteru Großenhain, v červenci téhož roku pak, když markrabí Fridrich a Baltazar propůjčili městu Drážďany právo nákupu soli,¹⁶⁴ v srpnu, když míšeňský markrabí Fridrich svěřil do lenní držby Mikulášovi Episkopovi, podkomořímu Českého království, a Meinherovi z Cydelwerde důl blízko Grünheimu v Sasku.¹⁶⁵ Dá se tudíž předpokládat, že v dubnu 1361 se Fridrich nacházel v Norimberku, kde Karel IV. slavil narození svého syna. Nebyla to však jen jeho účast na Karlově tažení ani jeho přítomnost v Norimberku, co zajistilo vytesání erbu pánů ze Šumburka na hradě Laufu, o kterém bude řeč záhy.

Fridricha ze Šumburka, pána na Hasištejně pak zastihujeme ještě 10. listopadu 1361 přímo na hradě Hasištejně. Tehdy Fridrich oddělil od kostela v Kralupech kostel v Krbicích.¹⁶⁶ Nebezpečné cesty a vzdálenost obou míst znemožňovaly především v zimě vykonávat lidem své povinnosti, a proto se Fridrich rozhodl pozvednout tento kostel na farní. Ke kostelu v Krbicích pak přidělil vesnici Malkov a polovinu vesnice Zazov a Naší (Nimschuch).¹⁶⁷ Jako odškodnění věnoval kostelu v Kralupech jeden lán pole. Avšak kostelu v Krbicích dal lány dva.¹⁶⁸ Friedrich Bernau uvádí, že naposledy se Fridrich objevil v jedné darovací listině lantkrabího Fridricha klášteru u Mühlbergu nad Labem. Záhy na to, údajně 1364, zemřel a zanechal po sobě nezletilé děti.¹⁶⁹ Hrad Hasištejn se ocitl v rukách jeho příbuzných Bernarda a Heřmana ze Šumburka. Ostatně s Bernardem, jak již bylo uvedeno výše, byl spoludržitelem hradu od roku 1351. Je možné, že Fridrich ze Šumburka – Hasištejna byl synem Fridricha ml.

---

¹⁶² RBM VII., s. 324, č. 507.

¹⁶³ RBM VII., s. 376-377, č. 612.

¹⁶⁴ BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 54-55.

¹⁶⁵ RBM VII., s. 584-585, č. 978.

¹⁶⁶ Kralupy i Krbice se nacházely jihozápadně od Chomutova. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl II., s. 363, 375.

¹⁶⁷ Vsi Malkov, Zazov a Naší (Nimschuch) se nacházely jihozápadně od Chomutova. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl III., s. 14, s. 179.

¹⁶⁸ RBM VII., s. 623-624, č. 1042.

¹⁶⁹ BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 55.

z Šumburka. Zda však Bernard a Heřman byli jeho bratři není jisté. V žádné dochované listině není totiž uveden jejich příbuzenský vztah.

5.1.3.1 Erbovní sál na hradě Laufu

Neocenitelným pramenem pro poznání postavení rodu pánů ze Šumburka v době vlády Karla IV. je hrad Lauf, resp. jeho gotický audienční sál vyzdobený 114 vytesanými erby. Výzdoba sálu na tomto hradě ležícím severovýchodně od Norimberku nám umožňuje nahlédnout do skladby dvora českého panovníka a do postavení a společenské váhy jednotlivých šlechtických rodů. Hrad, respektive tehdy již trosky po kdysi štaufském ministeriálském hradu, získal na podzim roku 1353 římský a český král Karel IV. koupí od falcké větve Wittelsbachů. Získání tohoto objektu a výstavba nového hradu, který se stal nejzápadnější výspou českých držav a který měl být jakýmsi viditelným symbolem vlády českého krále, pak zapadá do Karlova konceptu začleňování hornofalckých držav, které vyvrcholilo roku 1355 připojením české Horní Falce k České koruně. Někdy na přelomu let 1360 a 1361 Karel IV. rozhodl o výdobě audienčního sálu. Podnětem k tomuto počínu mu mohla být úspěšná vojenská výprava do Württemberska a následný říšský sněm v Norimberku nacházejícím se nedaleko Laufu, kam se sjelo velké množství říšské i české šlechty. Bezprostředním impulsem však mohlo být narození dlouho očekávaného syna, dědice. Na hradě tak vznikl erbovní sál, který podle Vladimíra Růžka prezentuje dvůr českého krále Karla IV., jehož členové se nacházeli s Karlem IV. v Norimberku v době křtin jeho prvorozeného syna Václava. Tuto hypotézu nelze však přijmout zcela bez výhrad. Zajisté se jedná o dvůr Karla IV. jakožto českého krále. Erby příslušníků říšské šlechty v sále totiž nenajdeme. Avšak koncept erbů jistě nevychází pouze z přítomnosti členů dvora na určitém místě v určitou dobu, ačkoliv u tak významné události se dá předpokládat, že se do Norimberku sjela většina příslušníků dvora českého krále. Výzdoba tohoto erbovního sálu by měla být nahlížena z poněkud širšího hlediska. Nelze totiž přehlédnout jisté nesrovnalosti v hypotéze Vladimíra Růžka. Na některých místech, konkrétně v levé části jižní stěny, můžeme spatřit nesouměrné uspořádání znaků. Ačkoli v pravé části jižní stěny je vytesáno v horní řadě pět znaku, v levé části se nacházejí pouze znaky čtyři. Jedná se o v pořadí třetí znak pánů z Bergova, jehož štít je značně asymetricky zúžen. Na jedné straně těsně přiléhá k předcházejícímu znaku, na druhé straně je naopak mezi tímto erbem a následujícím erbem pánů ze Šumburka velká mezera. Vladimír Růžek vysvětluje toto nesouměrné rozložení štítů špatně rozvrženou prací ze strany

kameníka a posléze upuštěním od zobrazení pátého erbu. Jiné asymetrické uspořádání lze najít na západní stěně severně od bočního vchodu v případě erbu markrabství budyšínského. V tomto případě však Vladimír Růžek nenašel dostatečné vysvětlení. I pracovní technika je v případě tří znaků odlišná. Koncept erbů se prokazatelně měnil, tudíž nelze vztahovat erby pouze na Karlův dvůr přítomný v Norimberku. Ostatně právě nad zmíněnými pány z Bergova visí otazník, zda byli vůbec v době vlády Karla IV. součástí jeho dvora. S ohledem na tyto skutečnosti, se snad dá hovořit o tom, že se nejedná o konkrétní dvůr českého krále, ale o jakýsi vzorový obraz české zemské reprezentace.

Na hradě Laufu byly vytesány erby nejvyšších světských a duchovních činitelů Koruny české, dále znaky tří měst: Prahy, Vratislavi a Kutné Hory. Za městskými znaky v horním znakovém pásu se nacházejí erby nejvýznamnějších šlechtických rodů. Spodní znaková řada je pak vyplněna znaky nižší vladycké šlechty. V umístění erbů se promítá tendence po hierarchizaci, po vyjádření společenského postavení. Tato tendence však ne vždy vystihuje skutečný stav věcí. Erby rodů zařazených do horního znakového pásu posloužily spíše k demonstraci lesku královského majestátu, nepředstavovaly však oporu panovnické moci, kterou byla nižší šlechta, jenž leckdy měla větší politický vliv než členové vyšší šlechty. Zařazení rodového znaku bylo pro šlechtice významné, neboť ustanovovalo jejich postavení ve společnosti, ale také jej do budoucna potvrzovalo.¹⁷⁰

5.1.3.1.1 Páni ze Šumburka

Mezi erby se nachází i rodový znak pánů ze Šumburka. Je umístěn v horním pásu. Šumburkové však nepatřili mezi nejmnocnější české rody, ale náleželi do jakési druhé kategorie. Jaké tedy bylo jejich postavení mezi českou šlechtou a jaký vliv měli na dvoře českého krále? Už samotné vytesání jejich erbu na hradě je dokladem toho, že páni ze Šumburka se etablovali do české společnosti. Od svého příchodu na území Českého království se pohybovali v blízkosti českých panovníků a zařadili se mezi dvorskou šlechtu. Nacházíme je proto v některých panovnických listinách. Avšak jejich jméno se neobjevovalo mezi svědky

---

¹⁷⁰ RŮŽEK VLADIMÍR, Česká znaková galérie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361, Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV., SAP 38, 1988, s. 37 – 311; BOBKOVÁ LENKA, Hradý Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnická reprezentace vepsaná do kamene, in: Verba in imaginibus. Františkovi Šmahelovi k 70. narozeninám, edd. Sommer Petr, Nodl, Martin, Praha 2004, s. 141-157; BOBKOVÁ LENKA, Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století, in: Život na šlechtickém sídle v XVI. . XVIII. století, AUP, Philosophica et historica I., Opera historica 1, Ústí nad Labem 1992, s. 100-101; NOVOTNÝ ROBERT, Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách, in: Dvory a rezidence ve středověku, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18. března 2005 v Historické ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK, edd. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 149-151.

pravidelně, jak doložil Zdeněk Žalud ve své disertační práci.¹⁷¹ Vycházejí ze svědečných řad královských listin publikovaných v II., III. a IV. dílu RBM sestavil žebříček nečastěji se vyskytujících českých šlechticů. U Fridricha ze Šumburka uvádí, že v letech 1319-1327 se objevil v jedné panovnickově listině. Zde se jedná o listinu vydanou v Horní Lužici, kdy se Fridrich spolu se svými bratry Heřmanem a Fridrichem ml. osobně účastnil vojenského tažení do Lužice. V letech 1328 – 1336 mělo být Fridrichovo jméno zapsáno v dalších dvou panovnických listinách.¹⁷² Páni ze Šumburka tak na rozdíl od jiných šlechtických rodů se na Janových listinách vyskytovali spíše výjimečně ve srovnání například s pány Těmou z Koldic či pány z Bergova, u kterých bychom mohli předpokládat podobné šance k prosazení se u dvora.¹⁷³ Ani za vlády Karla IV. se frekvence výskytu pánů z Šumburka v panovnických písemnostech ztlačila. Doprovázeli Karla do Budyšína, účastnili se jeho tažení do Braniborska a spolu s dalšími patnácti českými šlechtici vyjádřili svůj souhlas s dědickými dohodami uzavřenými mezi Lucemburky, Anjouovci a rakouskými vévody.

Vedle erbu pánů ze Šumburka byly vytesány i znaky pánů z Bergova a z Koldic, rodů pocházející z Říše, které se stejně jako páni ze Šumburka trvale usídlily v Čechách. U těchto tří rodů bychom tedy předpokládali podobné postavení v rámci českého prostředí. Nicméně tomu tak ve skutečnosti nebylo a v tomto případě bylo v umístění znaků zohledněno spíše geografické hledisko než hledisko společenského postavení.

5.1.3.1.2 Páni z Bergova

Páni z Bergova, odvozující svůj původ od durynského rodu z Lobdeburgu, přišli do styku s Čechami na počátku 14. století za vlády Jindřicha Korutanského. Tehdy se měl Ota z Bergova údajně stát manželem Elišky Přemyslovny a zabránit tak jejímu sňatku s Lucemburky. Sledování osudů jednotlivých pánů z Bergova ztěžuje skutečnost, že se na scéně dějin objevili dva stejnojmenní bratři - Ota z Bergova starší a Ota z Bergova mladší. Ota mladší se oženil s dcerou Albrechta ze Žeberka. Tento sňatek pak snad nepřímě ovlivnil to, že se Ota ve spletité politické situaci kolem roku 1310 přidal na lucemburskou stranu. I on se však kolem roku 1317 nechal strhnout k odboji proti králi Janovi. O dva roky později ho však nacházíme spolu s Těmou z Koldic a pány ze Šumburka v doprovodu českého krále při tažení

---

¹⁷¹ ŽALUD ZDENĚK, Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského, Disertační práce FF UK, s. 214-215.

¹⁷² Zde však pravděpodobně došlo k záměně jmen, neboť jsem proto toto časové rozmezí našla jen dvě listiny se jménem Bernard ze Šumburka, a to z 12. března 1329 (RBM III, s. 600, č. 1532) a 16.3.1330 (RBM III. s. 633, č. 1619).

¹⁷³ ŽALUD ZDENĚK, Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského, Disertační práce FF UK, s. 214-215.

do Horní Lužice. Vzhledem k tomu, že tam páni z Bergova měli své statky a vytvořili si tam řadu kontaktů, mohl zde Ota zasáhnout ve prospěch krále Jana, který se mu za jeho diplomatické služby odměnil. Kromě statků Bíliny a Žeberku zděděných po smrti svého tchána, mu bylo před rokem 1319 povoleno vybudovat hrad Kyšperk, který přijal od krále jako léno. Kyšperk pak prodal roku 1335 pražskému biskupovi Janu IV. z Dražic. Pravděpodobně Ota starší z Bergova se oženil s Anežkou, dcerou Jana z Vartemberka. Roku 1327 se účastnil královny výpravy do Vratislavi a téhož roku také páni z Bergova spolu s jejich příbuznými pány Lobdeburgu přijali od krále Jana jako léno Starý a Nový Žeberk a hrad a město Bílinu. Jan jim pak přidal ještě ves Bečov a slíbil respektovat ženskou dědickou posloupnost v jejich rodu. Ota se také účastnil křížové výpravy na Litvu a o několik let později i druhé křížové výpravy. I nadále se pak objevoval v blízkosti českého krále. Roku 1344 ho navštívil v Lucembursku, kde od něho dosáhl osvobození svých statků z moci všech soudů a úřadů v Čechách. Roku 1335 následoval Jana i do Paříže. Před rokem 1339 byl pak Janem Lucemburským jmenován zemským fojtem v Horní Lužici. Výkon této funkce odvedl Otu z blízkosti krále Jana. S českým králem pak podle dochovaných pramenů přišel do kontaktu snad až v roce 1346. Páni z Bergova sice získali vliv u českého krále Jana Lucemburského, objevovali se často v jeho přítomnosti a začlenili se mezi dvorskou šlechtu, avšak toto postavení se jim nepodařilo za vlády jeho nástupce Karla IV. udržet. Až v době vlády jeho syna Václava IV. se opět objevili na politické scéně. Vnuk Oty z Bergova staršího, taktéž Ota, prodal roku 1383 panství Žeberk a někdy na konci 14. století Bílinu. V letech 1388 až 1393 působil jako purkrabí pražského hradu. Poté se usadil ve východních Čechách, kde zakoupil Chlumec nad Cidlinou. Jeho syn Ota jménem svého otce spravoval Trosky a zastupoval svého otce v panské jednotě. Poté, co se veřejně postavil proti kališníkům, bylo mu odebráno chlumecké panství. Nakonec se však s nimi smířil a až do své smrti hospodařil na statcích v Chlumci. Měl několik dcer a syna Jana. Avšak ten zemřel kolem roku 1458, aniž by po sobě zanechal potomky.¹⁷⁴

5.1.3.1.3 Páni z Koldic

Páni z Koldic, mocný ministeriálský rod z Míšeňska, se dostali do prvních kontaktů s Českým královstvem podobně jako páni ze Šumburka v době vlády Václava I. Poté se s nimi setkáváme až ve 14. století za vlády Lucemburků. Těma i jeho stejnojmenný syn (Těma VIII.) zaujali na dvoře Jana Lucemburského i Karla IV. zcela výjimečné postavení. V navázání

---

¹⁷⁴ ŽALUD ZDENĚK, Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského, Disertační práce FF UK, s. 284-286; OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ, díl 3, s. 806-807.

vztahu k českému králi Janovi sehrálo důležitou roli královo střetnutí s Jindřichem Javorským o Budyšínsko a Zhořelecko. Těma se tehdy, stejně jako Ota z Bergova, přidal na stranu Janovu a oba mu poskytli část svých hradů a své služby. V Čechách pak Těma přijal od krále jako léno hrad Krupku. Stal se Janovým důvěrníkem a radou, tudíž se účastnil mnoha událostí. Např. roku 1319 doprovázel Jana do Lužice, roku 1326 se stal hejtmanem v Pirně, roku 1327 pobýval v Meránu, roku 1329 se účastnil tažení na Litvu, kde byl nepřímo označen za člena královské rady, a mohli bychom jmenovat ještě další příklady. Ani po příchodu mladého králevice Karla do Čech neztratil Těma vliv. V následující době se účastnil roku 1336 tažení do Bavorska a o rok později křížové výpravy. Spolu s Otou z Bergova spravoval královské příjmy. Zemřel někdy kolem října 1340. Otcovy šlépěje pak následoval jeho stejnojmenný syn, který se také stal královým radou. Spolu se svým starším bratrem Janem měli každý svůj díl na hradě Colditz v Míšeňsku. Jan však svou část prodal svému strýci taktéž Těmovi. Od něho pak Janův díl koupil Těma (VIII.), který se tak stal jediným držitelem hradu a panství Colditz, které roku 1367 podřídil jako léno mladičkému českému králi Václavovi. Těma působil jako zemský fojt v Budyšínsku a Zhořelecku, jako hejtman vratislavský, jako mistr komory i mistr komory královny. Vyskytoval se na dvoře Karla IV. i jeho syna Václava IV. Koldicové se tak trvale usídlili v korunních zemích a zařadili se stejně jako páni z Bergova a páni ze Šumburka, se kterými byli příbuzní, mezi dvorskou šlechtu. Zda byli i páni z Bergova příbuzní se Šumburky, není známo. Těma měl čtyři syny – Zikmunda, Václava, Těmu a Jiřího. Nejstarší se ujal správy rodových statků, Václav Krupky, Těma Pirny a Králova kamene, které získal jeho otec od krále Václava IV. do zástavy. Zástavu však Václav IV. vyplatil a Těmovi ponechal platy v Budyšíně a Lubém. Všichni čtyři bratři prodali roku 1365 hrad Žeberk. Koldicové se tehdy dostali do finančních problémů. Mnohé statky v Míšeňsku rozprodali a zastavili. I v Čechách museli řešit tíživou situaci. Na konci 15. století nejprve zastavili a posléze prodali Krupku a Bílinu. Naposledy jsou na českém území dosvědčeni listinou z roku 1503. V této době rod v Čechách vymřel.¹⁷⁵

Ačkoliv páni ze Šumburka nedosáhli nikdy takového postavení jako Koldicové, jejichž kariéra předčila i kariéry mnohých českých šlechticů, a ani se vlastně nevyrovnali postavení pánů z Bergova, i když ti se za vlády Karla IV. vytratili z veřejného dění, mají v některých ohledech tyto tři rody stejné osudy. Do Čech, kde se trvale usídlili, přišli z Říše. Nejprve páni

---

¹⁷⁵ TRUÖL KURT, Die Herren von Colditz und ihre Herrschaft, in: MittGAVLeisnig, svazek 15, Leisnig 1927, s. 1, 22-74; ŽALUD ZDENĚK, Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského, Disertační práce FF UK, s. 291-293; OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ, díl 14, s. 541-542.

ze Šumberka a z Koldic, ale ani ne padesát let na to byli následováni pány z Bergova. Vstoupili do služeb českých panovníků, začlenili se mezi dvorskou šlechtu a stali se královými leníky. Všechny tři rody pak v Čechách vymřeli mezi koncem 15. století a první polovinou 16. století.

5.1.4 Bernard ze Šumberka, pán na Hasištejně, a Heřman ze Šumberka, pán na Crimmitschau

Vraťme se nyní zpět k bratrům Bernardovi a Heřmanovi ze Šumberka, pánům na Crimmitschau, kteří po smrti Fridricha získali hrad Hasištejn do svých rukou. Zprávy o nich se však dochovaly i z dřívější doby. Roku 1329 a 1330 najdeme Bernarda jako svědka ve dvou listinách krále Jana Lucemburského. Heřman se pak účastnil v listopadu 1344 slavnostních aktů, kdy arcibiskup Arnošt z Pardubic přijal od vratislavského biskupa Přelava pallium a poté položil základní kámen nové katedrály. Tehdy došlo také ke složení lenního slibu Jindřicha Zaháňského českému králi.¹⁷⁶ V srpnu 1361 pak oba bratři složili císaři a českému králi Karlovi IV. lenní přísahu na zboží Meerane¹⁷⁷ a také prohlásili, že Ervěnice a sousední vsi jsou lény České koruny.¹⁷⁸ S Karlem IV. se tito bratři opět setkali v květnu roku 1367 v Kadani. Tehdy obě strany jednaly o prodeji hradu a města Stollberg,¹⁷⁹ které Šumberkové drželi jako říšské léno. Vzájemná jednání vyústila v prodej tohoto zboží, které Karel IV. jménem Václavovým odkoupil za šest tisíc kop grošů a následně ho udělil svému synovi jako léno.¹⁸⁰ Při této příležitosti Karel IV. nezapomněl opět potvrdit oběma bratrům lenní držbu hradu Hasištejn a vyjmul je a jejich poddané na hasištejnském zboží z pravomoci krajských úředníků.¹⁸¹ Oba bratry si tak těsněji přimknul ke své osobě. Slíbil také, že je bude ochraňovat v jejich právech na Hasištejn proti všem nárokům dětí Fridricha ze Šumberka.¹⁸² Nápadné je, že v této listině je Bernard označen jako pán na Hasištejně a Heřman jako pán na Crimmitschau. Snad již tehdy došlo mezi bratry k dohodě o vzájemném rozdělení majetků. Vlastní důvod majetkového vyrovnání není znám. Snad ostatní členové rodu nelibě nesli, jak vzrůstá moc této rodové větve, a donutili bratry rozdělit si majetek, jak uvádí Conrad

¹⁷⁶ RBM IV., s. 596, č. 1472; ŽALUD ZDENĚK, Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského, Disertační práce FF UK, s. 190.

¹⁷⁷ RBM VII., s. 583, č. 976, s. 584, č. 977. Meerane se nacházelo severně od Zwickau.

¹⁷⁸ AČK IV/3, sign. 803. Ervěnice se nacházely severně od Jirkova, PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl I., s. 471.

¹⁷⁹ Východně od Zwickau.

¹⁸⁰ AČK IV/4, sign. 988, 989.

¹⁸¹ AČK IV/4, sign. 987.

¹⁸² BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 209-210.

Müller.¹⁸³ Bernard¹⁸⁴ si ponechal hasištejnské panství a Heřman panství Crimmitschau. V prosinci roku 1367 totiž Václav IV. sice konfirmoval Karlovu listinu o ochraně práv bratrů Bernarda a Heřmana na Hasištejn,¹⁸⁵ ale hrad s polovinou městečka Přísečnice¹⁸⁶ a k tomu příslušející vesnice udělil do dědičného lenního držení pouze Bernardovi.¹⁸⁷ Z této lenní listiny lze také poprvé poznat rozsah hasištejnského panství, k němuž náležel: hrad Hasištejn, polovina městečka Přísečnice, polovina Spinnebuch¹⁸⁸ a Renzendorf, vesnice Sobětice (Zobenticz)¹⁸⁹, Geiswiz, Vysoká Jedle (Hohentann)¹⁹⁰, Planstorff, Ahníkov (Hainstorff)¹⁹¹, Krbice (Kurbicz)¹⁹², Kralupy (Kralob)¹⁹³ s lény Henkistorff s lesy, dřevem, a dalšími náležitostmi a s vesnicemi Wienar, Lobe a Mericz i se vším, co k nim náleží, jen vyjma majetků Waldsasského kláštera u Miřetic (Mereticz).¹⁹⁴

Držitelem hradu Hasištejn byl nadále již jen Bernard. Oba bratry však i poté zastihujeme pohromadě. V roce 1369 darovali platy na sloužení mše o dni Všech svatých, 1. listopadu, za svou zesnulou příbuznou Sofii z Ebenleбену klášteru ve Frankenhauseu.¹⁹⁵ Brzy nato se dostali do sporu se svým příbuzným Fridrichem ze Šumburka.¹⁹⁶ Prostřednictvím hraběte Fridricha z Orlamünde a chomutovského komtura řádu německých rytířů Dětricha ze Šumburka, byli usmířeni a byl mezi nimi uzavřen svazek týkající se jejich majetků, které měli být chráněny před cizími nároky. V případě vymření jedné z rodových větví, glauchauské, crimmitschauské či hasištejnské, měl majetek přejít na členy zbývajících větví. Aby vzájemná svornost byla zaručena a plnění této dohody bylo v budoucnu zajištěno, bylo sjednáno uzavření sňatků. Fridrichův syn Vít se měl oženit s Heřmanovou dcerou Anežkou a jeho druhá dcera

¹⁸³ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 200-201.

¹⁸⁴ Někdy se o něm a jeho potomcích mluví jako o hasištejnské rodové větvi.

¹⁸⁵ AČK IV/4, sign. 1000.

¹⁸⁶ Na sever od Klášterce nad Ohří v Krušných Horách. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl III., s. 482.

¹⁸⁷ AČK IV/4, sign. 999.

¹⁸⁸ Zanikl. VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 106.

¹⁸⁹ Na východ od Přísečnice. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl IV., s. 128.

¹⁹⁰ Vysoká Jedle. VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 106; na západ od Chomutova, PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl I., s. 583.

¹⁹¹ Ahníkov. VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 106; nacházející se jihozápadně od Chomutova, PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl I., s. 5.

¹⁹² Krbice. VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 106.

¹⁹³ Kralupy. VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 106.

¹⁹⁴ Miřetice u Klášterce nad Ohří. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl II., s. 90.

¹⁹⁵ BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 58; MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 201.

¹⁹⁶ Conrad Müller označuje tohoto Fridricha ze Šumburka pořadovým číslem XI. a ztotožňuje ho s Dětrichovým bratrem. Osobně se však domnívám vzhledem k tomu, že synem tohoto Fridricha byl Vít ze Šumburka, že se jednalo o jiného Fridricha pocházející z jiné rodové větve Šumburků. MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 156.

Sofie měla být provdána za Bernardova syna Václava.¹⁹⁷ V dubnu 1371 jim pak císař Karel a jeho syn Václav potvrdili tuto dohodu o rodinném smíru a dědění rodových statků, které byly lény České koruny.¹⁹⁸ Dohoda sloužila jako hráz vymezující zájmovou sféru mezi Lucemburky a Wettiny.

Tento krok rozhodně nezlepšil vztahy mezi císařem Karlem a Wettiny, kteří se v tuto dobu přiklonili na stranu Wittelsbachů. Do jejich tábora je vehnala nejen nespokojenost s rozšiřováním českých držav v jejich zájmových oblastech, ale také neúspěch při prosazování Ludvíka Míšeňského na některý z arcibiskupských stolců a ustanovení durynského landfrýdu v únoru 1371. Již na konci roku 1372 však Karel IV. s míšeňskými markrabaty navázal spojení v Pirně, které bylo zpečetěno sepsáním vzájemných přátelských dohod, které vymezily územní práva obou stran. V listinách vydaných 25. listopadu byl potvrzen majetkoprávní stav ve Vogtlandu a Plíseňsku, který tam tehdy panoval. Karlovi byla potvrzena držba Mylau, Stollbergu, Schönecku, Gattendorfu, Sparenbergu, Reitzensteinu, Blankenbergu a Karlswaldu, dále lenní právo na plavenská panství, lenní právo na Glauchau pánů ze Šumburka, na pevnost a město Waldenburg pánů z Waldenburgu, na hrad Saalfeld, Rudolstadt a Könitz hrabat ze Schwarzburgu a Arnstadtu, na Leutenberg a Remdu jiných hrabat ze Schwarzburgu a byla mu přiznána i říšská zástava Hirschberg. Lenní svrchovanost nad Gerou ale získali lantkrabí. Karel IV. se Wettinům odměnil udělením zemského fojtství ve Wetterau a angažoval se také ve prospěch Ludvíka, který chtěl získat mohučský arcibiskupský stolec uvolněný roku 1373.¹⁹⁹

V prosinci 1375 svědčil Bernard ze Šumburka, pán na Hasištejně, v kupní listině opata kláštera v Chemnitz, který od Jana z Waldenburgu a jeho synů koupil panství Rabenstein.²⁰⁰ V roce 1386 pak jako patronátní pán kostela v Krbicích ustanovil nového duchovního.²⁰¹ Poté již o Bernardových životních osudech nic nevíme. Někdy během let 1386 a 1394 zemřel. Zanechal po sobě pět synů. Již jsem jmenovali syna Václava, který se oženil se Sofií ze Šumburka. Albrecht či Albert se oddal duchovnímu životu. Působil v benediktinském

---

¹⁹⁷ Jména Vít a Václav svědčí o vlivu, které mělo české prostředí na pány ze Šumburka.

¹⁹⁸ BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 58-59; MÜLLER CONRAD, Schönbürg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s.156, 201.

¹⁹⁹ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny země Koruny české IV.a (1310-1402) s. 416-419; BOBKOVÁ LENKA, České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků, in: Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická, Praha 1985, s. 20-21; BOBKOVÁ LENKA, Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně, AUP, Philosophica et historica I., Ústí nad Labem 1993, s. 99-100.

²⁰⁰ MÜLLER CONRAD, Schönbürg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s.201.

²⁰¹ LC III. a IV., s. 182.

klášteře v Chemnitz, později se stal proboštem v Penig.²⁰² Fridrich pak spolu se svými dvěma bratry Bernardem (II.) a Heřmanem spravoval hrad Hasištejn.²⁰³

5.1.5 Hrad Hasištejn v moci pánů z Plavna

21. prosince 1394 přijal Fridrich ze Šumburka spolu se svými bratry²⁰⁴ hrad Hasištejn jako léno od krále Václava IV. Slíbil, že hrad bude králi stále otevřen a k dispozici a v případě potřeby bude českému králi sloužit deseti kopími, tj. s deseti ozbrojenci.²⁰⁵ V neklidných dobách, kdy král Václav IV. musel čelit panské jednotě, která usilovala o omezení jeho moci, ba dokonce o získání vlády v zemi, však přestal plnit své lenní povinnosti, které se vztahovaly k hradu Hasištejn. 4. března 1396 se Fridrich zavázal míšeňskému markrabímu Vilémovi, že mu bude hrad otevřen a že v případě potřeby mu poskytne pomoc proti komukoli vyjma českého krále.²⁰⁶

Neklidné poměry nutily pány ze Šumburka, a nejen je, hledat spojence, kde se dalo, bez ohledu na své lenní závazky. I Vilém Míšeňský se snažil získat oporu v severozápadních Čechách a pomoc nechtěl zadarmo. Přímého porušení lenních závazků se dopustil Fridrich roku 1417. Tehdy se České království již nacházelo na prahu vnitřní revoluce, jenž naplno propukla o dva roky později. Západní Čechy se staly místem silného odporu proti královské moci. Král Václav IV. se zde sice snažil postupovat proti odbojných šlechticům, ale bez valných úspěchů. Na pomoc povolal svého podkomořího Jana z Lestkova s vojskem, aby zasáhl proti vzpurným pánům z Rýzmburka a jejich služebníkov, purkrabímu na Přimdě Bohušovi ze Štědré. Vzbouřenci byli poraženi, ale záhy opět našli spojence v Jindřichovi mladšímu Reussovi z Plavna a neváhali nadále vystupovat proti králi Václavovi. Jindřich z Plavna tehdy držel hrad Hasištejn, který mu – jako svému švagrovi - postoupil Fridrich bez vědomí a souhlasu krále. Král na to nejprve reagoval zasláním výstražného listu, když to ale nepomohlo, vypravil v únoru 1418 k hradu opět pod velením královského podkomořího vojsko, které bylo složeno především z pražských oddílů v čele s kapitánem Jarošem. Na pomoc přišli také obyvatelé Chebu, které král vyzval zvláštním listem. Obléhání hradu trvalo dva měsíce, během nichž se Plavenští zdatně bránili. Vzdali se až po příchodu početného vojska pod vedením Mikuláše Chudého z Lobkovic. Jindřich z Plavna prchnul do Prahy, kde se

²⁰² Severovýchodně od Glauchau.

²⁰³ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s.201-202.

²⁰⁴ O Fridrichových bratrech Bernardovi II. a Heřmanovi prameny v souvislosti v Čechami následně mlčí.

²⁰⁵ AČK V/1, sign. 1305.

²⁰⁶ BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 214-215.

vydal na milost a nemilost krále. Václava IV. tímto dobrovolným krokem však nezískal. Byl uvězněn ve Staroměstské radnici, kde byl držen až do královny smrti. Dobytý hrad Václav IV. zastavil Mikuláši z Lobkovic, který mu měl zaplatit čtyři tisíce kop pražských grošů, jež vynaložil na dobývání hradu. Král si dále vymínil, že po splacení tohoto finančního obnosu mu má být hrad zase navrácen. Jenže tohoto se již nedožil. Hrad Hasištejn zůstal Lobkovicům a stal se sídlem tohoto pozvolna mocensky sílícího rodu.²⁰⁷

Fridrich ze Šumburka zmenšil panství rodu nejen o hrad Hasištejn, ale nepodařilo se mu udržet ani Slatinu. Roku 1405 uzavřel se svou manželkou Eliškou (Else), dcerou Jindřicha VII. z Plavna, smlouvu týkající se Slatiny, kdy se za roční plat 50 kop pražských grošů zřekli všech dávek a platů, které měli na město a vše, co k němu patřilo. Zboží nakonec Fridrich postoupil klášteru Grünhain²⁰⁸ výměnou za několik českých držav v žateckém kraji.²⁰⁹ V roce 1407 a 1417 vystupuje Fridrich jako patron kostela v Krbicích, roku 1410 jako patron kostela v Kralupech.²¹⁰

5.2 Hrady Perštejn a Egerberk

Téměř rok a půl od doby, kdy hrad Hasištejn byl králem Karlem IV. udělen Fridrichovi a Bernardovi ze Šumburka jako léno, došlo ke vzdání hradů Perštejn a Egerberk nacházejících se na západ od Kadaně. 5. října 1352 složili bratři Albert, Fridrich a Dětrich českému králi lenní slib. Nejednalo se však pouze o tyto dva hrady, ale patřila k nim i polovina městečka Přísečnice²¹¹ i s polovinou cla k němu náležející, ves Stráž nad Ohří, příjmy z města Kadaně a vsi Pruněřov a Mikulovice.²¹²

Založení hradu Perštejn se někdy připisuje právě pánům ze Šumburka. Nejsou však jediní, o kterých se uvažuje, že by mohli tento hrad vybudovat. S ohledem na původní jméno hradu, tj. Birssenstein (Borssenstein) jsou mnozí historici jako např. Tomáš Velímský toho názoru, že za zakladatele hradu lze považovat Boreše (II.) z Oseka. Obě hypotézy jsou teoreticky možné. Hrad vznikl někdy v druhé polovině 13. století, v době, kdy do Čech

---

²⁰⁷ MENCLOVÁ DOBROSLAVA, Hasištejn. Přehled dějin hradu, s. 7; ČORNEJ PETR, Velké dějiny zemí Koruny české V. (1420-1437), s. 185-186.

²⁰⁸ Jižně od Stollbergu.

²⁰⁹ BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, s. 61; MÜLLER CONRAD, Schönbürg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s.202-203.

²¹⁰ LC VI., s. 205, LC VII., s. 243, s. 8.

²¹¹ Přísečnice byla rozdělena na dvě části. Jedna část patřila k Perštejnu a druhá část k Hasištejnu. Tento stav trval do roku 1445, kdy Vilém ze Šumburka prodal svou polovinu městečka Přísečnice Mikuláši z Lobkovic a o rok později Aleš ze Šumburka. SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XIV., s. 51.

²¹² AČK III/2, sign. 386.

přicházejí páni ze Šumberka a zároveň v době, kdy Boreš (II.) z Rýzmburka patřil mezi nejvýznamnější a nejmocnější české šlechtice. Právě oblast severozápadních Čech patřila do zájmové sféry obou rodů, které byly, jak již bylo výše uvedeno, příbuzensky spřízněni.²¹³ Prvním doloženým pánem na Perštejně je roku 1344 Fridrich ze Šumberka.²¹⁴ Zda se jedná o jednoho ze synů Fridricha z Šumberka – Glauchau či jeho vnuka, se nepodařilo určit.

Co se týká hradu Egerberk, ten byl založen patrně v druhé polovině 13. století Odolenem z Chýše. První spolehlivá zpráva pochází ale až z roku 1317, kdy se Odolenův syn Vilém psal i na Egerberku.²¹⁵ O pět let později se po Egerberku píše i jeho bratr Fricek. Jejich potomci pak pravděpodobně hrad prodali pánům ze Šumberka. Ti ho dále kolem roku 1383 prodali nejvyššímu komorníkovi a královi hofmistrovi Jindřichovi Škopkovi z Dubé, který nechal hrad téměř kompletně přestavět. Jeho stejnojmenný syn pak hrad opět prodal roku 1410 Mikulášovi zvanému Bohatý či také Augustinův. Avšak již roku 1413 se stal novým majitelem Wend z Ilburka, který spolu s Otou a Pūtou z Ilburka dostal hrad roku 1430 v léno. Wend byl však hradu násilně zbaven zásluhou Viléma ze Šumberka.²¹⁶ Opusťme však nyní historii hradu Egerberku a zaměřme se na osudy pánů ze Šumberka, držitelů hradu Perštejna a Egerberku.

5.2.1 Dělení perštejnsko - egerberského panství

Poté, co se Šumberkové kolem poloviny 14. století stali lenními držiteli hradů Perštejna a Egerberku, spravovali zprvu všechny statky všichni tři bratři, ale kolem roku 1360 došlo k dělení. Fridrich se stal pánem na Perštejně a Dětrich nadále působil jako pán na Egerberce. Rozdělení panství, jak by se mohlo zdát, nebylo vyvoláno rozepřemi mezi bratry. I nadále mezi sebou udržovali vzájemný přátelský kontakt. Například Dětrichova listina z 3. dubna 1363 vydaná na Perštejně, svědčí nejen o prodeji Dětrichova dědictví v Přílepech oseckému klášteru v Oseku za sedm kop pražských grošů, ale také o tom, že i po rozdělení panství se Dětrich vyskytoval na Perštejně.²¹⁷

Nabízí se tu otázka, co dostal jejich třetí bratr a jaké byly jeho životní osudy. O Albertovi se nám však mnoho zpráv nedochovalo. V lednu 1352 byl jmenován jako svědek v listině,

---

²¹³ TOMÁŠ VELÍMSKÝ, Hrabšici, páni z Rýzmburka, s. 112; MENCLOVÁ DOBROSLAVA, České hrady I., s. 197.

²¹⁴ RBM IV., s. 596, č. 1472 ve zkomolené formě jako „Fridrich von Piberstain“.

²¹⁵ Jak již bylo uvedeno, Šumberkové byli příbuzensky spřízněni s pány z Egerberku.

²¹⁶ SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 72-73; MENCLOVÁ DOBROSLAVA, České hrady II., s. 146-147.

²¹⁷ SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 50; listina z 3.4.1363 viz. RBM VII., s. 836, č. 1375.

kterou Karel IV. svěřil do lenní držby Bočkovi z Kunštátu hrad Poděbrady s celým rozsáhlým panstvím.²¹⁸ Nejednalo se však o nově vytvořené lenní pouto, pouze o jeho opětné potvrzení. Již roku 1345 totiž Hynek z Lichtenburka vzdal králi Janu Lucemburskému tento hrad jako léno. Následně se postaral o to, aby hrad přešel na jeho zetě Bočka z Kunštátu.²¹⁹ Jako svědek se poté Albert objevil v srpnu 1353, kdy Hynek Berka z Dubé přijal jako léno od krále Karla IV. svůj hrad Hohenštejn, který se nacházel v Sasku.²²⁰ Se jménem Albert se setkáváme ještě jednou, a to roku 1392, kdy měly po smrti Jindřicha zvaného Kozi jeho statky v Bielenczich a Skitalech připadnout králi. Avšak proti tomu vznesli námitku bratři z Mierunicz alias z Nového Sedla a dovolávali se svého práva na dědictví. Albert ze Šumberka pak jménem Fridricha ze Zee alias z Ervěnic bránil polovinu vsi Skitaly. Prý na zboží mají větší právo než král, kterému měly statky připadnout jako odúmrt'.²²¹ V naznačené při však pravděpodobně již pod jménem Albert figuroval syn Fridricha či Dětricha ze Šumberka, jejichž bratr Albert st. patrně nebyl na živu již v době dělení Perštejna a Egerberka. Jeho smrt bychom mohli datovat před rok 1356, kdy se jeho bratři Fridrich a Dětrich objevili spolu se svou matkou Jitkou jako patroni kostela v Klášterci, aniž by Albert byl uveden spolu s nimi.²²² Stejného roku pak byli oba bratři ještě jednou uvedeni jako patroni v tomtéž kostele.²²³

5.2.2 Dětrich ze Šumberka, pán na Egerberku

Dětrich byl držitelem hradu Egerberk, účastnil se spolu se svým bratrem Fridrichem výpravy do Braniborska a působil jako komtur řádu německých rytířů, jak je zřejmé ze sporu bratrů Bernarda a Heřmana ze Šumberka s jejich příbuzným Fridrichem. Zemřel někdy kolem roku 1379 a zanechal po sobě dva syny, Albrechta a Dětricha. August Sedláček ve svém díle uvádí, že mladší Dětrich před rokem 1376 vstoupil do řádu německých rytířů a v roce 1383 byl komturem v Chomutově. Zda se zpráva z 2. května 1371 týká Dětricha staršího nebo Dětricha mladšího, který by tak působil jako komtur již mnohem dříve než jak uvádí August Sedláček, není jasné. Tehdy Petzold Schrenzel a jeho manželka Kateřina koupili od zemského komtura řádu německých rytířů Lutdeggera z Essenu, komtura Dětricha ze Šumberka a celého konventu v Chomutově za 135 kop pražských grošů ves Pesvice se všemi peněžními i naturálními platy

---

²¹⁸ RBM V. fasciculus 3, s. 587, č. 1219.

²¹⁹ URBAN JAN, Lichtenburkové, Vzestupy a pády jednoho panského rodu, Praha 2003, s. 200.

²²⁰ RBM V., fasciculus 4, s. 728, č. 1616.

²²¹ AČ XXXI. s. 293-294, č. 98.

²²² LC I/1, s. 43.

²²³ LC I/1, s. 44.

v úhrnné hodnotě 18 kop, s právy, se soudnictvím a se vším příslušenstvím, s výjimkou jednoho svobodného lánu, který měl zůstat komendě. Byli také osvobozeni od všech platů ve vsi kromě berně. Ves však nesměli prodat ani zastavit. Po smrti obou manželů měla opět připadnout komendě.²²⁴

Albrecht ze Šumberka pak po otci zdědil hrad Egerberk, jak dosvědčuje listina z 26. srpna 1383. Albrecht byl tehdy jmenován mezi ručiteli Dětricha z Torgau a jeho manželky Markéty, kteří slíbili, že do určité lhůty odevzdají královskému komorníkovi a hejtmanu ve Vratislavi Těmovi z Koldic nebo jeho zástupcům hrad Püchau (Bychin) se vším, co k němu patří i s lény míšeňského markrabství a biskupství, které od něho Těma z Koldic koupil.²²⁵ Záhy na to však, jak již bylo uvedeno, prodal Albrecht Egerberk Jindřichovi Škopkovi z Dubé.

5.2.3 Fridrich ze Šumberka, pán na Perštejně

Fridrich ze Šumberka, pán na Perštejně, se účastnil výpravy do Braniborska spolu se svým bratrem Dětřichem a s řadou významných osobností a císaři a českému králi Karlovi blízkých osob, mezi nimiž byl saský vévoda Rudolf II., magdeburský arcibiskup Dětřich z Portic, kancléř Jan ze Středy, Bolek II. Svídnickým, Přemkem Těšínským, pomořanský vévoda, z českých pánů pak například spolu s Jindřichem z Plavna. Výpravu, jejímž cílem bylo získání holdu od braniborských pánů a měst pro budoucího českého krále Václava, jenž byl tehdy čerstvě korunován, podnikl Karel IV. v červenci 1363. Šlo o reakci na smlouvy uzavřené tohoto roku v Norimberku o braniborském markrabství, které mělo v případě bezdětné smrti braniborských markrabat, Ludvíka Římana a Oty, přejít na Václava IV., případně na Jana Jindřicha, popřípadě mohlo být uděleno jako léno Bolkovi Svídnickému. Karlovy plány ohledně Braniborska však ohrožovaly teritoriální zájmy řady rodů. Z pochopitelných důvodů se tažení proto neúčastnili míšeňští Wettini.²²⁶

I následujícího roku se vyskytuje Fridrich²²⁷ mezi významnými českými šlechtici. V lednu se konala jednání v Bratislavě a posléze v Brně mezi Lucemburky, Habsburky a Anjouovci. Výsledkem bylo uzavření mírové smlouvy mezi Lucemburky, Ludvíkem Uherských a rakouskými vévody, Rudolfem, Albrechtem a Leopoldem, na které měla lví podíl Rudolfova

---

²²⁴ GL i.č. 104, sign. L II 65b.

²²⁵ Archiv České koruny, ed. Antonín Haas, díl V., s. 27-28, č. 38.

²²⁶ BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 371-372; KAVKA FRANTIŠEK, Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378), díl I. (1355-1364), s. 201-202.

²²⁷ V listině z 10. února 1364 (viz. CDM IV., p. 260, č. 341) není Fridrich ze Šumberka označen jako pán na Perštejně, ale vzhledem k tomu, že předpokládáme smrt jeho stejnojmenného příbuzného Fridricha ze Šumberka – Hasištejna k roku 1364, zdá se, že se v tomto případě jednalo o pána na Perštejně.

manželka a dcera Karla IV. Kateřina. Rudolf Habsburský obdržel Tyroly jako léno a byly uzavřeny dědické dohody, které ustanovovaly, že pokud by Lucemburkové vymřeli po meči i po přeslici, získali by jejich země rakouští vévodové či jejich sestra Markéta a jejich potomci, kdyby však zůstali bez potomků rakouští bratři a současně i Ludvík Uherský, jeho matka Alžběta a jeho neteř Alžběta, pak měly země Habsburků připadnout Lucemburkům. Dědické smlouvy očividně zasahovaly do práv české šlechty, která podle Zlaté buly sicilské měla právo volit si panovníka v případě vymření vládnoucí dynastie. Z tohoto důvodu zde byl nutný souhlas české šlechty. Souhlas s těmito dědickými dohodami vydalo 10. února šestnáct šlechticů, mezi nimiž se nacházeli držitelé vysokých úřadů: Jan, purkrabí magdeburský a hrabě z Hardeggu jako hofmistr císařského dvora, maršálek Českého království Hynek z Lipé a purkrabí pražský Beneš z Vartemberka. Dále pak následovali Půta z Častalovic, Jaroslav ze Šternberka, Těma z Koldic, Hašek ze Zvířetic, Petr z Vartemberka na Kosti, Fridrich ze Šumberka, Hynek Hlaváč z Dubé, Ješek z Velhartic, Ješek z Kosové Hory, Ješek zvaný Ptáček z Pirkštejna, Břeněk ze Švihova, Jaroslav z Březnice a Boček z Poděbrad. Nevyřešenou otázkou zůstává, proč někteří významní čeští šlechtici chybí. Byla to pouze náhoda nebo nesouhlasili s dědickými dohodami? Nebyli jen přítomni v Brně nebo se nechtěli vzdát svého práva?²²⁸ Z uvedeného je zřejmé, že Fridrich se pohyboval v blízkosti krále Karla stejně jako jeho stejnojmenný příbuzný hasičejnské rodové větve.

V květnu 1373 se Fridrich objevil jako relátor v Karlově listině vydané v Mühlbergu pro ženský klášter sv. Kláry v Chebu, ve které Karel potvrdil klášteru všechna privilegia. Je to jediný dochovaný důkaz o relátorské činnosti pánů z Šumberka.²²⁹ Poslední dochovaná zpráva o Fridrichovi pak pochází z roku 1375, kdy byl patronem kostela ve Volyni nacházející se severně od Kadaně.²³⁰ Následující dva roky je již jmenován patronem stejného kostela jeho syn Arnošt, který se nazývá pán na Perštejně.²³¹ Kromě Arnošta měl Fridrich ještě jednoho syna jménem Aleš (Albrecht).

5.2.4 Arnošt ze Šumberka

---

²²⁸ CDM IX., s. 257-259, č. 340; s. 260, č. 341; BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), s. 380-381; KAVKA FRANTIŠEK, Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378), díl I. (1355-1364), s. 206-207; Jiří Spěváček ve svém díle Karel IV. Život a dílo dědické smlouvy nereflktuje, až v knize Václav IV. je letmo zmiňuje na s. 49.

²²⁹ Růžek Vladimír, Česká znaková galérie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361, Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV., SAP 38, 1988, s. 195.

²³⁰ LC III. a IV., s. 30.

²³¹ LC III. a IV., s. 53, 67.

Arnošt zdědil po otci perštejnské panství, ke kterému patřily kromě již zmíněných lokalit i další oblasti, jejichž správa je doložena až během Arnoštova života. Arnošt neměl pouze patronátní právo ke kostelu ve Volyni. Roku 1379 vystupuje také jako patron kostela v Račicích²³² a také kostela v Březnici,²³³ roku 1380 v Louchově,²³⁴ roku 1389 a 1401 v Klášterci nad Ohří, roku 1395 v Nové Vsi²³⁵ a roku 1404 v Žalmanově.²³⁶ V případě farního kostela ve Vintířově²³⁷ došlo roku 1403 ke sporu o jeho obsazení, kde se proti sobě postavili jakýsi Vlček a jeho matka Eliška na jedné straně a Arnošt na straně druhé.²³⁸ Ves byla tehdy již rozdělena na dvě části a na každé z nich stála tvrz. Jednu část držel právě Arnošt, po jehož smrti se majetek dostal do rukou jeho syna Viléma, který roku 1417 daroval úrok na ní klášteru v Geringswalde. Vintířov podržel i po dělení majetku, ale později se přece jen dostala do rukou jeho bratrance Aleše a jeho syna Fridricha, který se roku 1483 nazýval pánem na Vintýřově, a jeho vnuka Jana, který statek spravoval po otcově smrti. Na počátku 16. století pak Jan prodal ves Albrechtovi z Kolovrat, který ji zanedlouho roku 1508 postoupil Oplovi z Fictum na Novém Šumburce.²³⁹

Arnošt působil jako přisedící zemského soudu, jak o tom svědčí záznamy z let 1391, 1392, 1413 a také z roku 1398, kdy se mezi přisedícími nacházel i jeho bratr Aleš, resp. Albrecht.²⁴⁰ V letech 1391, 1392 a 1394 působil také na dvorském soudě.²⁴¹

Kromě těchto záznamů se nám o Arnoštovi dochovaly ještě tři zprávy. Svou pečeť přivěsil k listině z 5. ledna 1382, jíž Ota z Bergova prodal Těmovi z Koldic, hejtmanovi ve Vratislavi, hrady Nový a Starý Žeberk.²⁴² Pečeť se však nedochovala. Stejněho roku pak prodal společně se svým bratrem Alešem a bratracem Albrechtem říšská panství Lichtenstein a Thurn svým příbuzným Fridrichovi a jeho synovi Vítovi ze Šumburka – Glauchau.

²³² Ves nacházející se jihozápadně od Chomutova. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl III., s. 509.

²³³ Ves snad ležela na jihovýchod od Kadaně.

²³⁴ Ves nacházející se severozápadně od Kadaně. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl II., s. 671.

²³⁵ Ves ležící severozápadně od Chomutova. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl IV., s. 510.

²³⁶ Žalmanov ležel jihozápadně od Klášterce nad Ohří. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl IV., s. 802; patronátní práva viz. LC III. a IV., s. 107; s. 108; s. 138; s. 209; LC V., s. 216; LC VI., s. 49; s. 119.

²³⁷ Ves nacházející se na jih od Kadaně. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl IV., s. 551.

²³⁸ LC VI., s. 104.

²³⁹ SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 445.

²⁴⁰ AČ II., s. 352-353, č. 77; AČ II., s. 354, č. 81; s. 358, č. 97; Pozůstatky desk zemských království Českého roku 1541 pohřelých, díl I., s. 96-98, č. 4; s. 102, č. 4; s. 103-104, č. 5.

²⁴¹ AČ XXXI., s. 11-12, č. 39; s. 25, č. 73; s. 32-33, č. 92; s. 65-66, č. 88; s. 71, č. 98; s. 73-74, č. 105; s. 215-216, č. 86.

²⁴² Archiv České koruny, ed. Antonín Haas, díl V., s. 15, č. 20.

5.2.4.1 Majetek v Praze

Páni ze Šumburka, ačkoliv nebyli v době vlády Karla IV. a Václava IV. držiteli žádného vysokého úřadu, tu a tam se vyskytli v blízkosti panovníka, jak to dokládá několik svědečných řad v panovnických listinách, ale také výzdoba audienčního sálu na hradě Laufu. I v případě Arnošta můžeme předpokládat, že se objevoval na českém panovnickém dvoře. Byl totiž majitelem jednoho domu v Praze. Vlastnictví domu v hlavní rezidenci Českého království patřilo k prestižním záležitostem své doby. Nenahrazovalo trvalé sídlo, jímž zůstávaly i nadále hrady. Na majitele to sice kladlo jisté finanční nároky. Ty však byly vynahrazovány bezproblémovým ubytováním v době potřeby. Arnošt se tak mohl bez ubytovacích problémů účastnit důležitých shromáždění konaných panovníkem u příležitosti různých významných událostí, které zaplnily Prahu množstvím vyslanců, dvořanů i davy zvědavců. Možnost neomezeného pobytu v blízkosti dvora a panovníka usnadňovalo také vykonávání úřednické a politické činnosti. Majiteli domů se tudíž stávali především šlechtici vykonávající vysoký zemský úřad jako například páni z Vartemberka. Úřad však nemusel být podmínkou. Mezi největší vlastníky pražských nemovitostí patřili bezesporu páni z Rožmberka, kteří od roku 1352 nezastávali žádný vysoký zemský úřad, ale požívali velké autority v Českém království. Páni ze Šumburka také nenáleželi mezi úředníky králova dvora, přesto vlastnili nemovitost na Hradčanech nedaleko Pražského hradu. Tato městská čtvrť ve srovnání s Novým Městem pražským, které šlechtu pro svoji vzdálenost mnoho nelákalo, byla velmi oblíbená. I Arnošt je zde k roku 1379 doložen jako majitel nemovitosti, a to domu v Loretánské ulici čp. 176^b v blízkosti dnešního Hrzánského paláce, který ale roku 1393 vyměnil s oltářníkem od sv. Anežky a Alexe Janem za dům čp. 70 na Hradčanském náměstí, jenž kdysi vlastnil Jan ze Žlunic. Proč a za jakých okolností se tato výměna uskutečnila není blíže známo. Majetek v podobě nemovitosti v Praze však nasvědčuje tomu, že Šumburkové patřili mezi šlechtice, kteří nechyběli na královském dvoře nejen při významných událostech. Pražská rezidence jim umožňovala neomezený pobyt v hlavním městě království. Mohli tak neomezeně využívat možností, které jim Praha nabízela. Ačkoliv se nám nedochovaly bližší zprávy, dá se předpokládat, že navazovali kontakty s ostatními šlechtici a mohli tak politicky a společensky působit na své okolí.²⁴³

---

²⁴³ KAVKA FRANTIŠEK, Česká šlechta doby Karla IV. a Praha ve světle domovního majetku, in: In memoriam Josefa Macka, s. 65-75; TOMEK VÁCLAV VLADIVOJ, Základy starého místopisu Pražského, díl IV. Hrad Pražský a Hradčany, s. 141, 150

I následující generace Šumberků vlastnila nemovitost v Praze. Konkrétně Vilém ze Šumberka byl majitelem domu čp. 185c na Hradčanském náměstí. Tuto nemovitost patrně získal za zděděný dům čp. 70 na téže náměstí. Ovšem roku 1420 proběhla další výměna. Vilém tehdy tento dům směnil za dům od kameníka Janka Byely čp. 176 v Loretánské ulici.²⁴⁴ Zůstává však nezodpovězeno, zda i tato nemovitost v Praze náhodou nepatřila do společného majetku obou bratranců a Vilém s ní nakládal bez vědomí Aleše, nebo zda dům byl výhradním vlastnictvím Viléma.

5.2.4.2 V nemilosti krále

Arnoštův vztah k českému králi nebyl však vždy ideální. V roce 1413 seděl ve vězení. Jak dlouho trvalo uvěznění a co přesně bylo jeho příčinou, není známo. Snad se Arnošt nechal strhnout atmosférou doby, kdy se na počátku 15. století opět rozmohlo lapkovství a kořistnictví. V zemi nevládl pevný právní řád, který nemohl být obnoven a upevněn pouze občasnými zásahy panovníka. Šlechtici začali přepadat obchodní cesty, města, ale i královsky statky. Své případné spory řešili nikoli cestou práva na zemském soudu, ale násilím. Zdá se, že Arnošt podobně jako na Hasištejně jeho příbuzný Fridrich přestal plnit své lenní povinnosti vyplývající z držení hradu Perštejn. Byl zajat a uvězněn. Až poté, co v březnu 1413 slíbil, že se nebude soudit s králem Václavem IV. ohledně hradu Perštejn a dědictví, které se k němu vztahovalo, a že se podrobí tomu, co král stanoví, byl z vězení propuštěn.²⁴⁵ V této době byl již Arnoštův bratr Aleš mrtev. Správu hradu Perštejn totiž držel ve svých rukou poručník jeho dětí Zachař z Vlčí Hory. Teprve po smrti krále Václava IV. se mohli Šumberkové opět vrátit na tento hrad.

Po svém propuštění se Arnošt nikterak nestáhl do ústraní. Je možné, že po ztrátě svého sídla na Perštejně užíval svého pražského domu, a proto ho také na konci roku 1413 nacházíme v Praze v blízkosti panovníka. 21. října 1413 vydal král Václav IV. listinu, již potvrdil obyvatelům Starého Města pražského všechna privilegia, která jim udělili předešní čeští králové a vévodové. Aby jim pomohl vymanit se z dluhů, osvobodil je na deset let od placení berní a i jiných dávek. To byla odměna za to, že v předešlých letech poskytli králi Václavovi velké částky peněz. Měšťanům byla také udělena výsada, že smějí být poháněni pouze k městskému soudu, a to i kdyby na ně podal žalobu sám král. Rovněž ustanovil, že konšelé mají zastávat

---

²⁴⁴ TOMEK VÁCLAV VLADIVOJ, Základy starého místopisu Pražského, díl IV. Hrad Pražský a Hradčany, p. 133, 149.

²⁴⁵ AČ II., s. 378, č. 147.

svůj úřad pouze po dobu jednoho roku a že nové konšele má nadále vybírat král z padesáti navržených, a sice devět Čechů a stejný počet Němců. Václav si však již záhy nechal privilegium vrátit snad kvůli ustanovení, kterým konšelé získávali právo rozhodovat o životě a majetcích měšťanů. Zakrátko po vydání privilegia totiž došlo k popravě dvou nových konšelů. Není známo, zda byli tito dva čeští konšelé popraveni právem či neprávem. Listina pak byla za přítomnosti antiochejského patriarchy, pražského arcibiskupa, Erharda z Kunštátu, Arnošta ze Šumburku, Mikuláše z Okoře, Petra ze Svojšína, Janka z Chotěmic, vyšehradského děkana Jakuba a Jindřicha z Lažan uložena v domě královského podkomořího Hájka z Hodětína.²⁴⁶

Arnošt musel zemřít někdy kolem roku 1417, neboť 12. června 1417 jeho syn Vilém ze Šumburka, seděním na Řepíně²⁴⁷ zřídil v klášteře Geringswalde sloužení mše za spásu duše pro sebe a své předky, zvláště pro svého zemřelého otce Arnošta.²⁴⁸

5.2.5 Aleš ze Šumburka

Arnoštův bratr působil také, jak již bylo výše uvedeno, na zemském soudu. Kromě roku 1398 je na soudě doložen ještě roku 1402.²⁴⁹ Nevyhnul se však ani tomu, aby sám byl žalován. 4. října 1406 na něj podala žalobu jeho sestra Jitka z Šumburka, vdova po Hynkovi z Dubé a z Adršpachu. Přesný důvod žaloby není znám, ale Jitka na Alešovi žádala osm set hřiven za škody, které jí způsobil. Jak spor skončil, nevíme.²⁵⁰ Kromě Jitky měl Aleš ještě další tři sestry, z nichž dvě, Dorota a Kateřina, se rovněž provdaly do vlivných českých rodů pánů z Kunštátu a z Poděbrad a pánů z Kolovrat. Eliška pak byla jeptiškou v klášteře Geringswalde.²⁵¹

Co se týká patronátního práva byl Aleš v roce 1379 patronem kostela v Klášterci nad Ohří, mezi léty 1402 a 1408 v Louchově a v letech 1405 až 1409 v Přísečnici.²⁵² Roku 1411 je však již v souvislosti s udělením cridy²⁵³ knězi naumburské diecéze Jakubovi z Elsterberku ke kostelu v Přísečnici, který byl uvolněn rezignací kněze Martina, uveden Zachař z Vlčí Hory,

²⁴⁶ CIM I., s. 208-212, č. 131; TOMEK VÁCLAV VLADIVOJ, Dějepis města Prahy, díl III., s. 546-548.

²⁴⁷ Ves východně od Mělníka. PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl III., s. 558; Je možné, že Řepín vykázal král Václav IV. Vilémovi ze Šumburka za Perštejn. SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XV., Mělnicko, Praha 1998, s. 74.

²⁴⁸ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 209-210.

²⁴⁹ AČ II., s. 359, č. 101; s. 359-360, č. 102.

²⁵⁰ DD, díl VII., První kniha půhonná z let 1383-1407, s. 51-52, č. 138.

²⁵¹ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, s. 210.

²⁵² LC III. a IV., s. 118; LC VI., s. 69; s. 243; s. 163; s. 269.

²⁵³ Listina na obsazení fary. Udělení církevního obročí.

purkrabí na Perštejně, poručník dědiců a statků pana Aleše ze Šumburka.²⁵⁴ Aleš musel být v té době již mrtev, což dosvědčuje i dědičný plat ve městě Kadani ve výši 40 kop zapsaný manželce, paní Alšově z Perštejna.²⁵⁵

---

²⁵⁴ LC VII., s. 25. Předpokládáme více potomků. Jménem známe jen syna Aleše.

²⁵⁵ Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480, s. 105-107, č. 739

6. ROZSAH PERŠTEJNSKÉHO A HASIŠTEJNSKÉHO PANSTVÍ

Zrekapitulujme si nyní územní rozsah perštejnského a hasištejnského paství,²⁵⁶ který lze alespoň orientačně vymezit pomocí dochovaných zpráv. V druhé polovině 14. století, kdy se hrad Perštejn dostal do rukou pánů ze Šumburka, čítalo perštejnské panství městečko Přísečnice, které však z poloviny patřilo hasištejnské rodové větvi, ves Stráž na Ohří neboli Wartu, Pruněrov a Mikulovice. Nesmíme však také zapomenout na přechodné vlastnictví hradu Egerberk, dále na Přílepy, které v dubnu 1363 prodal Dětrich ze Šumburka oseckému klášteru, a na Volyni, kde měli Šumburkové patronátní právo. Za života Arnošta pak perštejnské panství zahrnovalo lokality Račice, Březnici, Louchov, Klášterec nad Ohří, Novou Ves, Žalmanov a Vintířov.

Do hasištejnského panství patřil samozřejmě hrad Hasištejn, dále ves Slatina a polovina zmíněné Přísečnice, Kralupy, Krbice, Malkov a polovinu vesnice Zazov a Naší (Nimschuch), Ervěnice, polovina Spinnebuch a Renzendorf, vesnice Sobětice, Geiswiz, Vysoká Jedle, Planstorff, Ahníkov, Wienar, Lobe a Mericz.

Toto je jen rámcový nárys skutečných panství obou rodových větví, která jistě čítala ještě další vsi, jež v pramenech nejsou zaznamenány. Obě panství se vzájemně prostupovala a propojovala. Šumburkové tedy, i když se rozdělili v Čechách na perštejnskou a hasištejnskou rodovou větev, byli i nadále v úzkých kontaktech, což jistě způsobila i vzájemná blízkost jejich statků. Vzhledem k tomu, že se nedochovaly žádné záznamy o vážných vzájemných sporech, dá se předpokládat jejich přátelské soužití. To však netrvalo věčně, jak dosvědčuje rok 1431 a rozdělení perštejnského majetku.

---

²⁵⁶ Neberu na zřetel Plíseňské državy.

7. STAVEBNÍ AKTIVITA

Stavební aktivity pánů ze Šumburka nebyly nikterak rozsáhlé, přesto můžeme jejich stopy nalézt u několika objektů. Někdy kolem roku 1247 či 1249 se pustili do výstavby kamenného hradu Děčín.²⁵⁷ V souvislosti se založením kláštera dominikánek ve Žluticích někdy kolem roku 1300, je třeba jmenovat jeho zakladatele Boreše (III.) z Rýzmburka a jeho matku Agátu ze Šumburka. Protože však klášter zanedlouho zanikl, lze předpokládat, že zde nedošlo k rozsáhlejší výstavbě.²⁵⁸ Boreš ani Agáta se nedali neúspěchem odradit a spolu s Agátinou dcerou Žofií založili ve dvacátých letech 14. století dominikánský klášter tentokrát blíže svému rodovému centru, v Duchcově.

Páni ze Šumburka měli též podíl na výstavbě hradů Hasištejn, Perštejn a Egerberk. V případě prvních dvou hradů však nelze s jistotou říci, zda je přímo založili či ne. Největším jejich stavebním počinem na území Českého království však byla stavba hradu Nový Šumburk nedaleko hradu Perštejn. Rozdělení zděděného panství mezi bratrance Aleše a Viléma přinutilo Viléma zbudovat si nové sídlo. Hrad byl vystavěn velmi rychle. Již čtyři roky po zahájení stavby se Vilém psal jako pán na Novém Šumburku. Dá se tedy předpokládat, že i poté, co se zde Vilém trvale usídlil, probíhaly ještě nějaké stavební práce. Byly tu zbudovány tři brány a padací most, který překlenoval příkop oddělující dolní hradby od hradu, dále obranná věž, strážní dům, hospodářská budova. Horní hrad čítal tři budovy, ze kterých se nejvíce dochoval tzv. starý palác. Příhradek, který zužoval přístupovou cestu, pak pochází z doby pozdější, stejně tak tzv. nový dům, který byl přistavěn v druhé polovině 15. století, kdy již hrad vlastnili páni z Fictum, a kaple, která vznikla v 16. století.²⁵⁹ Nový Šumburk se však nestal rodovým sídlem. Ještě za svého života ho Vilém prodal. Možná právě tímto aktem se páni ze Šumburka zbavili šance vybudovat si v Českém království své vlastní panství.

---

²⁵⁷ SEDLÁČEK AUGUST, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 80-81.

²⁵⁸ VLČEK PAVEL, SOMMER PETR, FOLTÝN DUŠAN, Encyklopedie českých klášterů, s. 709.

²⁵⁹ MENCLOVÁ DOBROSLAVA, České hrady II., s. 296-298; SEDLÁČEK AUGUST, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 55-56.

EPILOG

Další osudy pánů ze Šumburka a jejich panství

Ačkoliv do životních osudů další generace pánů ze Šumburka, bratranců Viléma a Aleše, kteří byli katolíky, zasáhla husitská revoluce, nelze všechny jejich činy vysvětlovat pouze pohnutou a nejistou dobou. Více byli zaměstnání spory mezi sebou a o jejich přímých zásazích do konfesních bojů nemáme fakticky žádné zprávy. O Vilémovi víme jen to, že když se v roce 1422 snažil Zikmund Korybutovič dobýt významný a důležitý hrad Karlštejn, stál na straně braniborského markraběte Fridricha Hohenzollernského.²⁶⁰ Na záchranu hradu tehdy katolická strana vypravila dokonce křižáckou výpravu. Ačkoliv však křižáci hradu vůbec nedosáhli, nemohl Zikmund Korybutovič přemoci tamní posádku čítající 400 mužů. Po neúspěšném obléhání bylo nakonec uzavřeno 8. listopadu roční příměří.²⁶¹

Další zpráva o Vilémovi pochází až z 30. let 15. století, kdy po fiasku páté kruciáty vznesl Vilém stížnost na Cheb. Žádal, aby mu byla vyplacena náhrada za škody, které napáchali na jeho panství žoldnéři. Podobně jednal i vůdce plzeňského landfrýdu Hynek Krušina ze Švamberka. Hlubšího významu však tyto akce neměly. Byly pouze jakousi předehranou obdobných záští v době porevolučních.²⁶²

O Alešovi se nám pak nezanechali vůbec žádné podobné zprávy. Až v roce 1444 se zapletl do sporu o Loketsko, který se rozhořel mezi Vilémem z Ilburka a Kašparem Šlikem, kteří již dříve mezi sebou měli neshody. Vilém prý dokonce usiloval o život Kašpara Šlika. Příčina sporu o Loketsko pramenila z nesplacení dlužních úpisů, které kdysi vydal císař Zikmund Vilémovu otci Půtovi z Ilburka a které nyní Kašpar Šlik, jemuž byl hrad Loket králem Zikmundem zastaven, nechtěl splatit. Vilémovi došla trpělivost a pustil se do pustošení Loketska. Obě znesvářené strany našli své zastánce. Kašpar Šlik byl podporován římským králem Fridrichem III., který zaslal českým stavům list, v němž jim nařizoval, aby tuto věc vyřídili. Jelikož sám Šlik jako kancléř tehdy pobýval u dvora Fridricha III., nemohl osobně řešit nastalé potíže v Čechách, a proto požádal o pomoc Oldřicha z Rožmberka. Ten se spolu s Jindřichem z Plavna snažil dojednat Šlikovi jednání s Vilémem, který se mezitím stal členem

---

²⁶⁰ AČ VI., s. 403-405, č. 8.

²⁶¹ ČORNEJ PETR, Velké dějiny zemí Koruny české V. (1420-1437), s. 316-318.

²⁶² ČORNEJ PETR, Velké dějiny zemí Koruny české V. (1420-1437), s. 557.

jednoty poděbradské a získal si podporu u Aleše Holického ze Šternberka, jenž sám měl se Šlikem neshody. Dosud soukromý spor tak nabyl politického rozměru. Na straně Viléma z Ilburka stál od roku 1445 Aleš ze Šumburka, který mu dokonce poskytl svůj hrad Perštejn, odkud Vilém podnikal nájezdy a pustošil Loketsko. Vilém byl ochoten vzdát se svých nároků na Loketsko, žádal však odškodné, na což Kašpar Šlik rezolutně odmítl přistoupit. Spor se vlekl několik let. Roku 1448 došlo k dalšímu projednání záležitosti. Jak však pře skončila, nevíme, neboť záhy Kašpar Šlik zemřel a jeho bratr Mates již v konfliktu nepokračoval.²⁶³

Ani v následujících letech Aleš ze Šumburka nepřispěl ke klidu v okolí svého panství. Na podzim 1448 si na jeho počínání stěžoval Jakoubek z Vřesovic. Tehdy Oldřich z Rožmberka Jakoubka listem z 25. října 1448 žádal, aby se dostavil na sjezd, který se bude konat v Českých Budějovicích. Jakoubek, který se tehdy nacházel ve Žluticích, se ale omluvil. Na sjezd prý přijet nemůže, protože cesta by byla pro něho příliš nebezpečná. Okolí je totiž sužováno nepřátelstvím jednak mezi Alešem ze Šumburka a Plichtou ze Žirotína na jedné straně a Žateckými na druhé straně, jednak mezi Hynkem Krušinou ze Švamberka a Jindřichem starším z Plavna. Slíbil však, že pokud se bude konat nějaký sjezd blíže, že se jistě dostaví.²⁶⁴

Ani Aleš, ani Vilém se nestal spořádaným správcem svého hradu a panství. Ostatně k tomu měli Šumburkové vždycky daleko. Již společné vlastnictví zděděného panství Perštejn, které po smrti krále Václava IV. bratranci získali zpět pod svou správu, vytvářelo třecí plochy, které se objevily už za života jejich otců. Vzájemné neshody přerostly roku 1431 únosnou mez a vyústily v rozdělení majetku.²⁶⁵ Alešovi tehdy zůstal hrad Perštejn a Vilém si zbudoval svůj vlastní hrad, který pojmenoval Nový Šumburk. Než však byl hrad dostavěn, pobýval nadále na hradě Perštejn. O čemž nás zpravuje jeho stížnost chebské radě na Štěpána Harnušmistra, že proti králi tajně podporuje Jakoubka z Vřesovic a také že nepřátelsky jedná vůči Perštejnu. Nové sídlo si Vilém zbudoval velmi rychle. Již roku 1435 se psal z Nového Šumburka.²⁶⁶ Ani po přesídlení na nový hrad se však Vilém, jenž byl jistě prchlivé povahy, nepřestal pouštět do sporů a soudních pří. Nebál se sáhnout na majetky druhých a jednat na úkor jejich práv. Častokrát kvůli jeho jednání vznikaly spory a hádky. Nesnesl se nejen se svým bratrancem, ale nevycházel ani s cizími lidmi. Roku 1424 se dostal do konfliktu se Zbramírem z Bukova.

---

²⁶³ TERŠLOVÁ HELENA, Páni z Ilburka. Česká středověká šlechta 15.-16. st. diplomová práce FF UK, s. 47-52, URBÁNEK RUDOLF, České dějiny, díl. III., část 2, Věk poděbradský II., s. 157-158.

²⁶⁴ AČ III., s. 49-50, č. 74; URBÁNEK RUDOLF, České dějiny, díl. III., část 2, Věk poděbradský II., s. 344-345.

²⁶⁵ GL i.č. 211, sign. L II 142; GL i.č. 212, sign. L II 145.

²⁶⁶ MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, p. 385; SEDLÁČEK AUGUST, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 51.

Tehdy však stálo právo patrně na jeho straně.²⁶⁷ Roku 1437 podal žalobu na markrabí míšeňské, bratry Fridricha, Zikmunda a Viléma kvůli tomu, že mu způsobili škody ve výši 12 tisíc kop grošů. Pře byla rozhodnuta ve prospěch Viléma, kterému měly připadnout manské majetky míšeňských markrabat v Českém království, tj. hrad Rýzmburk, město Duchcov a všechno, co k nim patřilo.²⁶⁸ Mohli bychom jmenovat ještě další žaloby, avšak není to našim cílem. Připomeňme však ještě jeden známý spor, kterým se Vilém obohatil o hrad Egerberk. Již za dva roky po zbudování hradu Šumburka si Vilém stěžoval také na Wenda z Ilburku a z Egerberku. Ten mu údajně učinil škodu na jeho manských statcích patřících k Šumburku. Pobral mu koně, dobytek, nábytek a peníze v celkové hodnotě dva tisíce hřiven stříbra. Wend z Ilburka se však k soudu nedostavil, a proto byl v nepřítomnosti odsouzen. Rozsudek byl ale císařem, uherským a českým králem Zikmundem Lucemburským 11. srpna 1437 zrušen. Císař totiž Wendovi potvrdil, že byl zaneprázdněn službou v Žatci. Wend však nakonec při prohrál a Vilémovi měly připadnout některé jeho majetky, a to hrad Egerberk a k němu patřící vesnice.²⁶⁹ Ve skutečnosti se však Vilém žádného majetku nechopil. Nepřátelství s Wendem pokračovalo i nadále, až se do věci museli vložit Kadaňští, kteří dojednali mezi oběma muži čtrnáctidenní příměří ke vzájemnému jednání. Vilém však využil tohoto příměří ke lstivé léčce. Pomocí zrádců obsadil hrad Egerberk, zajal a uvěznil zraněného Wenda, který ve vězení brzy na to zemřel. Z nově nabytého zboží se ale neradoval dlouho. Snad kvůli finančním potížím záhy, roku 1443, prodal hrad s panstvím Jakoubkovi z Vřesovic a z Kostomlat za dva tisíce kop grošů.²⁷⁰ O dva roky později pak byla Wendova manželka Irmigarda z Kirchenberka přinucena k prodeji svých statků a dědictví, které jí byly zapsány na Egerberku jako věno, ve prospěch taktéž Jakoubka z Vřesovic. Proti těmto transakcím se však ohradil jako právoplatný dědic Wendův bratr Půta z Ilburka. Argumentoval tím, že Irmigarda nemá právo prodeje bez jeho svolení. Hrad Egerberk byl jemu a jeho bratrovi udělen v minulosti v léno. Přes jeho oprávněné protesty, které se vztahovaly i na uvedení Viléma ze Šumburka na Egerberk, zůstával hrad majetkem Jakoubka. Až v roce 1457 byl Půta uznán za právoplatného držitele Egerberku.²⁷¹

Nepokojný a neklidný život přivedl Viléma k finančním potížím. Časté spory byly příliš nákladné. Aby se zachránil před úplným krachem, rozprodával postupně svoje panství, až ke

---

²⁶⁷ GL i.č. 192, sign. L II 129.

²⁶⁸ DD, díl VIII., Druhá kniha půhonná z let 1407-1530, s. 504-505, č. 760.

²⁶⁹ DD, díl VIII., Druhá kniha půhonná z let 1407-1530, s. 500-503, č. 756; TERŠLOVÁ HELENA, Páni z Ilburka. Česká středověká šlechta 15.-16. st. diplomová práce FF UK, s. 27.

²⁷⁰ DD, díl VIII., Druhá kniha půhonná z let 1407-1530, s. 502; TERŠLOVÁ HELENA, Páni z Ilburka. Česká středověká šlechta 15.-16. st. diplomová práce FF UK, s. 27-28.

²⁷¹ AČ III., s. 553, č. 613; TERŠLOVÁ HELENA, Páni z Ilburka. Česká středověká šlechta 15.-16. st. diplomová práce FF UK, s. 28-29.

ztrátě celého majetku. K jeho oslabení došlo již při rozdělení zděděného perštejnského panství, jež však bylo v danou chvíli pravděpodobně nejlepším možným řešením. Roku 1441 pak prodal Vilém plat v Prunéřově a Ciboušově na Kadaňsku Borešovi (XV.) z Oseka, později od Viléma koupili jeho polovinu Prunéřova a Přísečnici páni z Lobkovic.²⁷² Roku 1445 došlo k prodeji dědictví v Nezabylicích.²⁷³ Vintířov, který Vilém zdědil po svém otci Arnoštovi a z něhož roku 1417 věnoval klášteru Geringswalde úrok, zůstal v jeho držení i po rozdělení perštejnského panství. Nakonec však i ten roku 1448 zřejmě prodal Alešovi ze Šumburka, neboť Alešův syn Fridrich se roku 1483 nazýval pánem na Vintířově. Po jeho smrti spravoval zboží jeho syn Jan, který Vintířov nakonec odprodal Albrechtovi z Kolovrat, jenž ho zanedlouho, roku 1508, podstoupil Oplovi z Fictum na Novém Šumburce.²⁷⁴ Vilém si nepodržel ani svůj hrad Nový Šumburk. Počátkem června 1449 ho za 1850 kop grošů i s městečkem Kláštercem nad Ohří, třemi rybáři a dvěma manstvími, mlýnem, pilou, s dalšími vesnicemi a rybníkem Wolawer koupil Vilém z Ilburka. Ten se však z panství netěšil dlouho, neboť jednu polovinu zboží kvůli dluhům již roku 1453 postoupil Ondřejovi Kafunkovi a druhou polovinu bratrům z Fictumu a Mikulášovi zvanému Pflug. Ještě téhož roku pak páni z Fictum se ziskem Ondřejovy poloviny stali jedinými držiteli hradu a panství.²⁷⁵ A ani koupí získaná Hoyerswerda v Horní Lužici Vilémovi ze Šumburka nepřinesla trvalý úspěch, protože ji krátce poté, roku 1448, dobyl saský kurfiřt Fridrich II. Mírný.

I u Aleše ze Šumburka lze pozorovat majetkové ztráty, i když „kvalit“ svého bratrance v tomto směru zdaleka nedosáhl. Jeho perštejnské panství bylo citelně ohroženo až po jeho smrti. Aleš se naposledy objevil v listině z roku 1450. Tehdy byla 11. června na hradě Vildštejně uzavřena dohoda mezi Poděbradskou a Strakonickou jednotou. Poděbradskou jednotu, která vznikla již roku 1448, podporovali například Zdeněk ze Šternberka, Burian z Gutštejna, Vilém z Ilburka, ale i Jan z Pernštejna a také Vilém ze Šumburka a města Hradec Králové, Polička, Vysoké Mýto, Český Brod, Čáslav a další. Strakonická jednota pak byla ustanovena o rok později protivníky Jiřího z Poděbrad, mezi něž patřili Václav z Michalovic, Jan ze Švamberka, Hynek Krušina ze Švamberka, ale i Fridrich ze Šumburka - Glauchau a Aleš ze Šumburka.²⁷⁶ Do čela jednoty usilující o navrácení poměrů před 3. září 1448, tj. před dobytím Prahy poděbradskou stranou, se postavil Oldřich z Rožmberka spolu se svým

²⁷² SEDLÁČEK AUGUST, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 57; VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabšiči, páni z Rýzmburka, s. 227.

²⁷³ Pozůstatky desk zemských království Českého roku 1541 pohořelých, díl II., s. 202.

²⁷⁴ SEDLÁČEK AUGUST, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 445.

²⁷⁵ SEDLÁČEK AUGUST, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 58; TERŠLOVÁ HELENA, Páni z Ilburka. Česká středověká šlechta 15.-16. st. diplomová práce FF UK, s. 38-39.

²⁷⁶ Aleš ze Šumburka spolu s Fridrichem ze Šumburka - Glauchau přistoupil k jednotě Strakonické roku 1449. AČ III., s. 541, č. 533.

nejstarším synem Jindřichem. Vzájemné vztahy obou táborů byly napjaté. 10. dubna 1449 bylo sice uzavřeno roční příměří, ale ani jedna strana nepřestávala zbrojit a hledat spojení. V květnu 1450 padl do zajetí posel Oldřicha z Rožmberka. Tím se do rukou Jiřího z Poděbrad dostal list adresovaný saskému kurfiřtovi Fridrichovi II. Mírnému, kterým ho Rožmberk vyzýval ke spojení se Strakonickou jednotou a k vpádu do Čech.²⁷⁷ Jiří, ačkoliv sám jednal o spojení s Fridrichovým bratrem Vilémem,²⁷⁸ využil příležitosti a zaútočil proti Rožmberkovi, že se spolčuje s Němci. Konflikt byl na světě. Avšak ani jednota Poděbradská, ani jednota Strakonická se neodvažovala pustit do vážnější akce. Nakonec oba tábory uzavřely mír.²⁷⁹ Než však došlo k podepsání mírových dohod na hradě Vildštejně, které přistoupily na dodržování kompaktát, a než Strakonická jednota slíbila odstoupit od spojení se saským kurfiřtem, manifestoval Jiří svou vojenskou moc tažením do Míšeňska, kde dobytím Gery pomohl svému spojenci Vilémovi Saskému²⁸⁰ v jeho válce proti bratrovi Fridrichovi II. Mírnému.²⁸¹

V dohodách z hradu Vildštejn byl konkrétně jmenován i hrad Perštejn ve spojení se jménem Glauchovský (Glauchau). Perštejn se totiž stal ve 40. letech 15. století jedním z hlavních středisek odporu proti jednotě Poděbradské. Aleš ze Šumburka spolu s Mikulášem z Lobkovic a Fridrichem ze Šumburka – Glauchau působili svými loupeživými výpravami velké škody na statcích Jiříkových straníků.²⁸² Tomu měl být nyní učiněn konec. Aleš však v době podepsání dohod na hradě Vildštejně byl již mrtev, a proto se ujednání týkala jen Fridricha a Mikuláše. Pan Glauchovský, jak byl Fridrich nazýván, měl jako poručník Alešových dětí zachovávat mír. V případě, že by mír nedodržel, nesměl mu Mikuláš

²⁷⁷ Se saským kurfiřtem neměl Jiří dobré zkušenosti. Již v létě roku 1448 totiž Fridrich dobyl Hoyerswerdu. Tento čin vyvolal mezi stoupenci Jiřího z Poděbrad vlnu nevole, neboť byl oprávněně chápán jako útok proti České koruně.

²⁷⁸ Bratři Fridrich II. Mírný a Vilém Saský vedli mezi sebou od 20. června 1446 do 27. ledna 1451 válku o rozdělení rodového majetku. GROß REINER, *Geschichte Sachsens*, Dresden, s. 27.

²⁷⁹ ČORNEJ PETR, BARTLOVÁ MILENA, *Velké dějiny zemí Koruny české VI. (1437-1526)*, s. 96-107, 146; listina z roku 1450 o příslušnících jak Poděbradské, tak Strakonické jednoty viz. AČ II., s. 282-284, č. 45, listina o vypovězení války saskému knížeti viz. AČ V., s. 273, č. 8.

²⁸⁰ Vzájemné spojení bylo ale narušeno. Vilém se po smrti Ladislava Pohrobka jako manžel jeho sestry Anny přihlásil o český trůn. Českým králem se ale stal Jiří z Poděbrad. O rok později, 25. dubna 1459, došlo v Chebu k uzavření dohod s Wettiny. Vilém Saský se tehdy jménem svým, své manželky a svých potomků vzdal nároků na České království a k němu náležející země včetně Slezska. Spolu se svým bratrem Fridrichem se zřekl saských držav v severozápadních Čechách (Mostu s hradem Landskrone, Duchcova a hradu Oseka). Uznali také českou lenní svrchovanost nad 60 panstvími v jejich zemích. Jiří souhlasil s ponecháním tzv. menších českých lén v Durynsku, Míšeňsku a Vogtlandu stávajícím držitelům s podmínkou dodržování přímé lenní svrchovanosti České koruny. Tím byla znovu získána většina územních držav Koruny české v Sasku. Přátelství mezi Wettiny a Jiřím bylo stvrzeno sňatkem. ČORNEJ PETR, BARTLOVÁ MILENA, *Velké dějiny zemí Koruny české VI. (1437-1526)*, s. 167-171; VESELÝ JIŘÍ, *Obnova zahraničních lén české koruny za Jiříka z Poděbrad*, in: *Právněhistorické studie* 8, Praha 1962, p. 262-265.

²⁸¹ AČ II., s. 274-279, č. 41; s. 279-280, č. 42; s. 280-281, č. 43; s. 282, č. 44.

²⁸² BINTEROVÁ ZDENA, *Perštejn a okolí*, s. 6.

z Lobkovic žádným způsobem pomáhat, ani ho nijak podporovat, poskytnout mu žádné zboží z okolních městeček, ani mu umožnit toto zboží nakupovat a ani dopustit, aby snad Glauchovský s nějakou osobou spiklenecky jednal.²⁸³ Fridrich však své svěřence málem připravil o celé jejich zděděné jmění. 31. března 1451 bylo podepsáno v Chebu příměří mezi saským knížetem Fridrichem a Poděbradskou jednotou, které mělo být zachovááno do 29. června téhož roku. Než však vypršela doba smíru, pustil se Fridrich ze Šumburka - Glauchau do opětného loupení v kraji. To však nemohlo zůstat nepotrestáno. Na konci jara vytáhli Jakoubek z Vřesovic, Jan Calta z Kamenné Hory, Aleš ze Šternberka, Lounští a Žatečtí s celou hotovostí k hradu Perštejn. Fridrich se statečně bránil, když však nepřátelé hrad dobyli, ocitl se v zajetí. Aby se Fridrich vyhnul vězení, musel se podrobil tvrdým podmínkám. Z hradu si směl odvézt jen to, co bylo jeho – kromě proviantu. Jeho stoupenci, kteří bojovali na jeho straně pak mohli bez trestu odejít a zajatci měli být propuštěni. Fridrich slíbil, že bude nadále žít v míru se všemi, kdo se účastnili obléhání a dobytí hradu. Páni žateckého kraje však nechtěli Alešovi potomky připravit o jejich dědictví. Spokojili se s pokořením nepřítele. Panství bylo Alešovým potomkům ponecháno s výjimkou hradu, který jakožto místo, odkud vzešly četné nepokoje, měl být srovnán se zemí. K úplnému zboření hradu však nedošlo. Byl jen částečně pobořen, neboť o několik let později již byl pravděpodobně opět obýván. Konec Perštejna nastal až roku 1508, kdy ho koupil Albrecht z Kolovrat a následně se dostal do rukou Opla z Fictumu na Novém Šumburku. Hrad ale nový majitel neobýval, a proto začal chátrat.

Alešův syn Fridrich se chopil správy zděděného panství. Mimo jiné měl v zástavě i kadaňský hrad a dále přikoupil ke svému majetku pustý hrad Funkštejn, k němuž náleželo několik vesnic. Roku 1470 pak Hanuš z Varnsdorfu odkázal svému zeti, tj. Fridrichovi, hrad a panství Trutnov, které držel jako zástavu od manželky císaře Zikmunda, královny Barbory.²⁸⁴ Ziskem Trutnova začala pro Šumburky další etapa jejich působení ve službách českého krále. Opustili severozápadní Čechy a přesídlili do trutnovského kraje, kde zastávali úřad hejtmána. Jejich působení i zde vyvolávalo nepokoje. I zde loupežili, i zde se pouštěli do četných sporů a i zde mezi bratry vzešla nenávist, která došla až tak daleko, že si usilovali o život. Fridrichovými syny však tato větev vymřela a páni ze Šumburka téměř na tři století zmizeli z Českého království. Glauchovská rodová větev existovala i nadále. Již dříve několikrát přišla do kontaktu s českým územím a v 16. a 17. století držela v Čechách Navarov, Kralice, Ostrov a Krupku. Později se rozdělila na dvě větve – waldenburskou a hartensteinskou. Waldenburská

---

²⁸³ AČ II., s. 274-279, č. 41.

²⁸⁴ BINTEROVÁ ZDENA, Perštejn a okolí, s. 6-7; SEDLÁČEK AUGUST, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, s. 51-52; SEDLÁČEK AUGUST, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl V. Podkrkonoší, s. 153.

větev získala v Čechách inkolát v roce 1818 a vlastnila tu nejprve v letech 1826 až 1835 panství Hluboš u Příbrami, od roku 1873 lovecký zámek Kladská u Lázní Kynžvart. Kladská jim byla roku 1945 na základě Benešových dekretů zabavena. Příslušníky hartensteinské větve, která se dále rozdělila na další dvě rodové linie a která nabyla inkolátu v roce 1845, najdeme jako držitele zámku Červená Lhotka. I jim byl zámek roku 1945 zabaven. V dnešní době žijí příslušníci tohoto rodu především v Rakousku.²⁸⁵

---

²⁸⁵ MYSLIVEČEK MILAN, Velký erbovník: encyklopedie rodů a erbů v zemi Koruny české, sv. 2, s. 260-261; ŽUPANIČ JAN, FIALA MILAN, STELLNER FRANTIŠEK, Encyklopedie knížecích rodů zemi Koruny české, s. 237-238.

ZÁVĚR

Vláda českého krále Václava I. je dobou prvních prokazatelných přímých kontaktů pánů ze Šumburka s českým prostředím. Silná ekonomická základna v Plíseňsku, kde si vybudovali jako říšští ministeriálové panství, jim umožnila proniknout nejprve do Horní Lužice a později i na území Českého království. Do Čech přišli ve službách krále a také se zde usídlili, což ovšem nebylo ve své době ničím neobvyklým, neboť podobně jednali i jiní páni např. Bibrštejní, páni ze Žeberka, z Koldic, z Bergova a další.

I v následující době se Šumburkové pohybovali v králově blízkosti jako jeho dvořané a leníci. V dobách nejistých a neklidných však neváhali využít situace ve svůj prospěch a nebáli se vystupovat proti českému králi, jeho zájmům i proti jeho vůli a rozhodnutí, jak jsme se o tom přesvědčili u Fridricha ze Šumburka, který se v 80. letech 13. století pustil do pustošení statků olomouckého biskupa na Moravě a nehodlal se podrobit královskému rozsudku. Na počátku vlády Jana Lucemburského se pak páni ze Šumburka snažili mocensky prosadit na Litoměřicku, později Fridrich, pán na Hasištejně, přestal plnit své lenní povinnosti vůči králi Václavovi IV. a Arnošt ze Šumburka se dostal do vězení zřejmě za lapkovskou činnost. Přes to si vždy našli cestu zpátky k českému králi a jeho dvoru, kolem něhož se vytvořila tzv. dvorská šlechta. Jejich jména se tak objevují v panovníckých listinách a jejich erb byl vytesán i na hradě Laufu v audienčním sále, který nám poskytuje pohled na jakýsi vzorový obraz české zemské reprezentace. Je tudíž svědectví, že se Šumburkové v české společnosti již etablovali. To, že jim dvorské prostředí nebylo cizí, je patrné i z vlastnictví domu v Praze, minimálně od roku 1379. Díky tomuto pražskému zázemí se mohli účastnit řady významných událostí a ovlivňovat své okolí politicky i společensky. Jejich působení na panovníkově dvoře však nebylo svázáno s dlouhodobým zastáváním nějakého úřadu. Lze se s nimi proto setkat jen na několika postech. V letech 1306 až 1312 drželi úřad kadaňské župy a roku 1317 krátce působil Fridrich ze Šumburka jako královský podkomoří. Arnošt a Albrecht pak působili na soudu zemském a Arnošt i na dvorském.

Jedním z prostředků formování dvorské šlechty byl lenní institut. Cizí šlechta, na rozdíl od české, byla přístupná vytváření lenních vazeb. Nejprve došlo k uzavření lenního pouta mezi českým králem a Šumburky u zboží v Říši. Statky v Českém království patrně zpočátku drželi jako zástavu. Až v době vlády Karla IV. složili lenní sliby k hradům Hasištejn, Perštejn, Egerberk a k Ervěnicím.

Právě u těchto objektů můžeme pak předpokládat stavební aktivitu v jejich rukou. U hradu Hasištejn a Perštejn se dokonce uvažuje o jejich založení právě pány ze Šumburka. Avšak nejsou pro to průkazné doklady. Lze však předpokládat, že poté, co na tyto hrady složili lenní sliby, je pouze pasivně nevyužívali, ale starali se o ně také po stránce stavebního rozvoje. To samozřejmě platí i o hradu Egerberk, který byl založen Odolenem z Chýše. V této souvislosti se nesmí zapomenout ani na výstavbu hradu Nového Šumburka, jehož vznik však již spadá mimo rámec této práce. Další jejich stavební činnost lze dále vysledovat i na hradu Děčín, který zbudovali z pověření krále, a snad i v Kadani, kde vykonávali úřad župana.

Pánům ze Šumburka se podařilo etablovat mezi českou šlechtou. Bohužel nám však pro sledované období prameny nezanechaly téměř žádné zprávy o jejich vztazích k jiným šlechtickým rodům. Až na výjimky jsme pouze nepřímo informováni o určitých skutečnostech. Tak například již zmíněný Fridrich ze Šumburka, pustošitel statků olomouckého biskupa, unikl popravě jen díky přímluvě u krále, na které měl velký podíl jeho otec, ale nejen on. Lepší pramenná základna se nám dochovala až z pozdější doby, na kterou se však tato práce nezaměřuje. U Viléma a Aleše ze Šumburka a jeho potomků jsme zpraveni o jejich četných sporech s mnohými pány, ať již se jednalo o Wenda z Ilburka či někoho jiného.

Jednou z dochovaných výjimek dokládajících naprosto zřejmý kontakt s českou šlechtou je příbuzenský svazek s pány z Rýzmburka, který byl uzavřen svatbou Bohuslava z Rýzmburka a Agáty ze Šumburka, která se zapsala do historie svým podílem na založení klášterů dominikánek ve Žluticích a později v Duchcově. Sňatky mezi starobylými českými rody z oblasti Podkrušnohoří a cizí šlechtou přicházející z Říše byly ve 13. století celkem obvyklé. Prostřednictvím nich si obě strany zvyšovaly prestiž svého rodu. I tento sňatek se zdál být pro obě strany výhodný. Záhy se však ukázalo, že pánům z Rýzmburka toto příbuzenské spříznění štěstí nepřinese. Naopak pánům ze Šumburka sňatek jistě usnadnil počáteční existenci v Čechách, vždyť Fridrich se stal poručíkem Agátiných a Bohuslavových dětí a disponoval tak s jejich dědictvím, které značně zredukoval.

Později byly uzavřeny sňatky i s dalšími významnými rody: s pány z Plavna, kterým postoupil Fridrich ze Šumburka bez vědomí krále hrad Hasištejn, s pány z Dubé, s pány z Kunštátu a z Poděbrad a s pány z Kolovrat, ale i s pány z Egerberku. Říšská rodová větev pánů ze Šumburka byla též příbuzensky spjata s pány z Koldic a s pány z Kamence. Jak se však blížeji vyvíjely vzájemné vztahy s těmito i jinými rody není blíže známo.

Na zpracování také čeká srovnání a zhodnocení úlohy „cizí“ šlechty na přemyslovském a lucemburském dvoře, v daném případě především osudů svým původem se Šumburky spřízněných rodů z Koldic a z Bergova. Nelze tedy zatím provést komparaci osudů těchto tří

rodů, jež by přinesla jistě mnoho zajímavých poznatků. Svůj význam by zajisté měly i studie o dalších šlechtických rodech, jejichž příslušníci se vyskytovali na listinách spolu s pány ze Šumburka. Takové práce by totiž napomohly prohloubit poznatky o dvorské šlechtě. Přispěly by nejen k poznání postavení šlechticů ve vztahu k panovnického rodu, ale také by ozřejmily vzájemné vazby mezi příslušníky šlechtické obce navzájem a další, dosud utajené souvislosti.

PRAMENY, EDICE PRAMENŮ A LITERATURA

Prameny:

fond Guberniální listiny, Národní archiv, 1.oddělení, i.č. 22, sign. L II 14

fond Guberniální listiny, Národní archiv, 1.oddělení, i.č. 23, sign. L II 15

fond Guberniální listiny, Národní archiv, 1.oddělení, i.č. 104, sign. L II 65b

fond Guberniální listiny, Národní archiv, 1.oddělení, i.č. 192, sign. L II 129

fond Guberniální listiny, Národní archiv, 1.oddělení, i.č. 211, sign. L II 142

fond Guberniální listiny, Národní archiv, 1.oddělení, i.č. 212, sign. L II 145

Edice pramenů:

Archiv České koruny, edice faksimilií, díl II/1 (1311-1335), Praha 1978, sign. 72

Archiv České koruny, edice faksimilií, díl III/1 (1347-1351), Praha 1981, sign. 360, 363

Archiv České koruny, edice faksimilií, díl III/2 (1352-1355), Praha 1982, sign. 386

Archiv České koruny, edice faksimilií, díl IV/3 (1361-1363), Praha 1984, sign. 803

Archiv České koruny, edice faksimilií, díl IV/4 (1364-1368), Praha 1986, sign. 987, 988, 989, 999, 1000

Archiv České koruny, edice faksimilií, díl V/1 (1378-1404), Praha 1990, sign. 1305

Archiv České koruny, ed. Antonín Haas, díl V., Praha 1947

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, ed. Palacký František, díl II., Praha 1842; díl III., Praha 1844; díl V., Praha 1862; díl VI., Praha 1872

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, ed. Friedrich Gustav, díl XXXI., Praha 1921

Archivum Coronae regni Bohemiae, ed. Hrubý Václav, tomus II., Praha 1928

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, ed. Boček Antonín, tomus IV. (1208-1293), Olomouc 1845

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, ed. Ritter v. Chlumecky P., tomus VII. (1334-1349), Brno 1858

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, ed. Vincenz Brandl, tomus IX. (1356-1366), Brno 1875

- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, ed. Friedrich Gustav, tomus IV., fasciculus I., Praha 1962
- Codex iuris municipalis regni Bohemiae, ed. Čelakovský Jaromír, tomus I., Praha 1886
- Desky dvorské království Českého, díl VII., První kniha půhonná z let 1383-1407, ed. Friedrich Gustav, Praha 1929
- Desky dvorské království Českého, díl VIII., Druhá kniha půhonná z let 1407-1530, ed. Friedrich Gustav, Praha 1944
- Fontes rerum Bohemicarum, ed. Spolek historický v Praze, tomus III., Praha 1882; tomus IV., Praha 1884
- Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim, ed. Tingl František Antonín, liber I. pars 1, Praha 1867; liber V., Praha 1865
- Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim, ed. Emler Josef, liber III. a IV., Praha 1879; liber VI., Praha 1883; liber VII., Praha 1886
- Monumenta Germaniae Historica, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, tomus 10, ed. Kühn Margarete, Weimar 1979-1991
- Pozůstatky desk zemských království Českého roku 1541 pohořelých, ed. Emler Josef, díl I., Praha 1870; díl II., Praha 1872
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, ed. Erben Karel Jaromír, díl I. (600-1253), Praha 1855
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, ed. Emler Josef, díl II. (1253-1310), Praha 1882; díl III. (1311-1333), Praha 1890; díl IV. (1333-1346), Praha 1892
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, ed. Zachová Jana, díl V. (1346-1355), fasciculus 3 (1350-1352), Dolní Břežany 2000; fasciculus 4 (1352-1355), Dolní Břežany 2004
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, edd. Mendl B., Linhartová M., díl VII. (1358-1363), Praha 1954
- Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480, Sedláček August, Praha 1914

Literatura:

BERNAU FRIEDRICH, Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, Česká Lípa 1893

BITNEROVÁ ZDENA, Perštejn a okolí, Chomutov 1999

BOBKOVÁ LENKA, Budyšín, místo diplomatických schůzek Karla IV., in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanorum Imperium*, Sborník k počtě Jiřího Kuthana, ed. Viktor Kubík, Praha 2005, s. 103-113

BOBKOVÁ LENKA, České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků, in: *Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická*, Praha 1985, p. 5-36

BOBKOVÁ LENKA, Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století aneb Donínská válka, in: *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardovi Maurovi*, Praha 2003, p. 258- 270

BOBKOVÁ LENKA, Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století, in: *Život na šlechtickém sídle v XVI. - XVIII. století*, *Acta Universitatis Purkynianae, Philosophica et historica I., Opera historica 1*, Ústí nad Labem 1992, s. 99-113

BOBKOVÁ LENKA, Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnická reprezentace vepsaná do kamene, in: *Verba in imaginibus. Františkovi Šmahelovi k 70. narozeninám*, edd. Sommer Petr, Nodl Martin, Praha 2004, p. 141-157

BOBKOVÁ LENKA, Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně, *Acta Universitatis Purkynianae, Philosophica et historica I., Studia historica – Monographiae 1*, Ústí nad Labem 1993

BOBKOVÁ LENKA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310-1402), Praha, Litomyšl 2003

BOBKOVÁ LENKA, BARTLOVÁ MILENA, Velké dějiny zemí Koruny české IV.b (1310-1402), Praha, Litomyšl 2003

ČORNEJ PETR, Velké dějiny zemí Koruny české V. (1420-1437), Praha, Litomyšl 2000

ČORNEJ PETR, BARTLOVÁ MILENA, Velké dějiny zemí Koruny české VI. (1437-1526), Praha, Litomyšl 2007

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ DANA, Biskup Bernard z Kamence, zakladatel, kancléř, rádce a diplomat, in: *Dvory a rezidence ve středověku. Sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18. března 2005 v Historické ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK*, edd. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 107-121

- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ DANA, Panovnický dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace, in: Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti. Sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18.-19.10. 2007 Historickým ústavem AV ČR ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy a Ústavem českých dějin FF UK, edd. Dana Dvořáková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 11-37.
- DURDÍK TOMÁŠ, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 2000
- GROß REINER, Die Wettiner, Stuttgart 2007
- GROß REINER, Geschichte Sachsens, Dresden, Leipzig 2007
- HALADA JAN, Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti a zajímavosti. díl 3, Praha 1994
- HLAVÁČEK IVAN, Neznámý český klášter doby lucemburské (Duchcovské dominikánky ve světle klášterního nekrologia) in: Sborník archivních prací XXII, Praha 1972, p. 163-185
- HLEDÍKOVÁ ZDEŇKA, Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343), Praha 1991
- CHALOUPECKÝ VÁCLAV, Jan IV. z Dražic. Poslední biskup pražský, Praha 1908
- CHARVÁTOVÁ KATEŘINA, Václav II. Král český a polský, Praha 2007
- KAVKA FRANTIŠEK, Česká šlechta doby Karla IV. a Praha ve světle domovního majetku, in: In memoriam Josefa Macka, edd. Polívka Miloslav, Šmahel František, Praha 1996, p. 65-75
- KAVKA FRANTIŠEK, Královská doména Karla IV. v Čechách a její osudy, in: Numismatické listy 33, Praha 1978, p. 129-150
- KAVKA FRANTIŠEK, Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378), díl I. (1355-1364), Praha 1993
- KAVKA FRANTIŠEK, Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského, in: Český časopis historický, ročník 88, číslo 3, Praha 1990, p. 225-249
- KNOTHE HERMANN, Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter vom XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts, Leipzig 1879
- KOSTLÁN ANTONÍN, MORAVCOVÁ DAGMAR, VANÍČEK VRATISLAV, Encyklopedie dějin Německa, Praha 2001
- KROLL FRANK-LOTHAR, Die Herrscher Sachsens. Markgrafen, Kurfürsten, Könige 1089-1918, München 2004
- KUBŮ FRANTIŠEK, Štaufská ministerialita na Chebsku, Cheb 1997
- MENCLOVÁ DOBROSLAVA, České hrady I. a II., Praha 1972
- MENCLOVÁ DOBROSLAVA, Hasištejn. Přehled dějin hradu, Chomutov 1969
- MÜLLER CONRAD, Schönburg, Geschichte des Hauses bis zur Reformation, Leipzig 1931

- MYSLIVEČEK MILAN, Velký erbovník: encyklopedie rodů a erbů v zemi Koruny české, sv. 2, Plzeň 2006
- NOVOTNÝ ROBERT, Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách, in: Dvory a rezidence ve středověku, sborník příspěvků z kolokvia pořádaného 18. března 2005 v Historické ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK, edd. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 144-161
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ, Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 3, Praha 1890
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ, Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 14, Praha 1899
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ, Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 24, Praha 1906
- PLAČEK MIROSLAV, Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí, Praha 2001
- PLAČEK MIROSLAV, FUTÁK PETER, Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu, Praha 2006
- PROFOUS ANTONÍN, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl I., Praha 1947; díl II., Praha 1949; díl III., Praha 1951; díl IV., Praha 1957
- RÜBSAMEN DIETER, Kleine Herrschaftsträger im Pleissenland. Studien zur Geschichte des mitteldeutschen Adels im 13. Jahrhundert, Köln, Wien 1987
- RŮŽEK VLADIMÍR, Česká znaková galérie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361, Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV., Sborník archivních prací 38, 1988, s. 37 – 311
- ŘEZNÍK MILOŠ, Sasko, Praha 2005
- SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl V. Podkrkonoší, Praha 1995
- SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, Praha 1998
- SEDLÁČEK AUGUST, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XV., Mělnicko, Praha 1998
- SCHLESINGER WALTER, Die Landesherrschaft der Herren von Schönburg. Eine Studie zur Geschichte des Staates in Deutschland. Münster/Köln 1954
- SOVADINA MILOSLAV, Lenní listiny biskupa Bruna, in: Sborník archivních prací 24, Praha 1974, s. 426-460

- SPĚVÁČEK JIŘÍ, Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378), Praha 1980
- SPĚVÁČEK JIŘÍ, Král diplomat, Praha 1982
- ŠIMÁK J.V., České dějiny. Středověká kolonisace v zemích českých, díl 1, část 5, Praha 1938
- ŠEBÁNEK JINDŘICH, DUŠKOVÁ SÁŠA, Česká listina doby přemyslovské, in: Sborník archivních prací VI/1, 1956, p. 99-158
- ŠUSTA JOSEF, České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví, Praha 1935
- ŠUSTA JOSEF, Dvě knihy českých dějin. Počátky lucemburské (1308-1320), Praha 1935
- TERŠLOVÁ HELENA, Páni z Ilburka. Česká středověká šlechta 15.-16. st. diplomová práce FF UK, Praha 2002
- TOMEK VÁCLAV VLADIVOJ, Dějepis města Prahy, díl III. Praha 1875
- TOMEK VÁCLAV VLADIVOJ, Příběhy města a panství Děčinského, in: Časopis českého Museum, roč.15, sv.1, Praha 1841, p. 142-183
- TOMEK VÁCLAV VLADIVOJ, Základy starého místopisu Pražského, díl IV. Hrad Pražský a Hradčany, Praha 1872, p. 133, 149
- TRUÖL KURT, Die Herren von Colditz und ihre Herrschaft, in: Mitteilungen des Geschichts- und Altertumsvereins zu Leisnig, svazek 15, Leisnig 1927, s. 1-136
- URBAN JAN, Lichtenburkové, Vzestupy a pády jednoho panského rodu, Praha 2003
- URBÁNEK RUDOLF, České dějiny, díl. III., část 2, Věk poděbradský II., Praha 1918
- VANÍČEK VRATISLAV, Velké dějiny zemí Koruny české II. (1197-1250), Praha, Litomyšl 2000
- VANÍČEK VRATISLAV, Velké dějiny zemí Koruny české III. (1250-1310), Praha, Litomyšl 2002
- VELÍMSKÝ TOMÁŠ, Hrabišici páni z Rýzmburka, Praha 2002
- VESELÝ JIŘÍ, Obnova zahraničních lén české koruny za Jiříka z Poděbrad, in: Právněhistorické studie 8, Praha 1962, p. 261-279
- VLČEK PAVEL, SOMMER PETR, FOLTÝN DUŠAN, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1997
- ŽALUD ZDENĚK, Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského, Disertační práce FF UK, Praha 2006
- ŽEMLIČKA JOSEF, Čechy v době knížectví (1034-1198), Praha 1997
- ŽEMLIČKA JOSEF, České 13. století: „privatizace státu“ in: Český časopis historický 3, Praha 2003, s. 509- 541
- ŽEMLIČKA JOSEF, Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti. Praha 2002

ŽEMLIČKA JOSEF, Přemysl Otakar I. Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu, Praha 1990

ŽEMLIČKA JOSEF, Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století. Praha 1986

ŽUPANIČ JAN, FIALA MILAN, STELLNER FRANTIŠEK, Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, Praha 2001

PŘÍLOHY

1. Erb pánů ze Šumburka
2. Pečetě pánů ze Šumburka.²⁸⁶

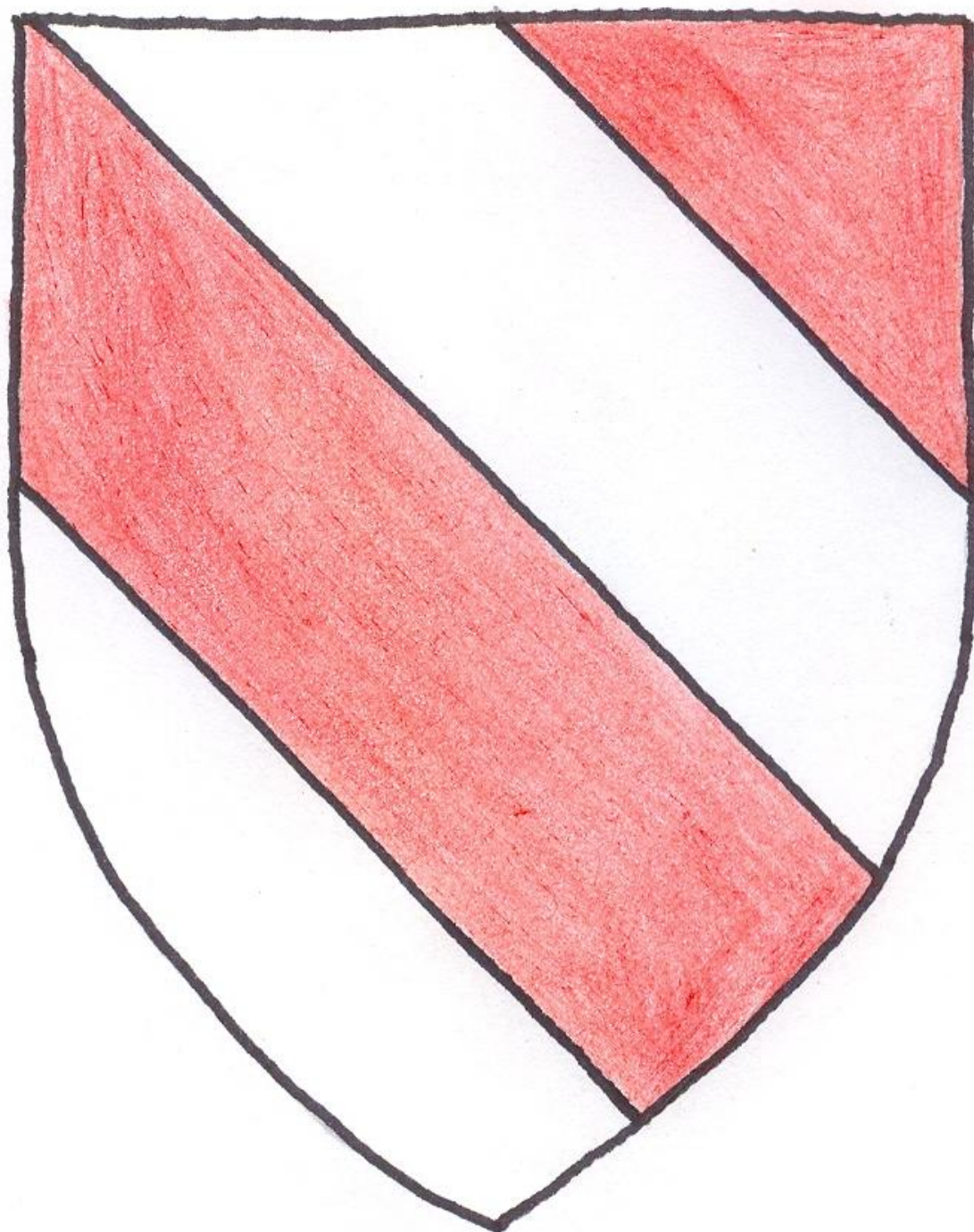
Listina z 5. října 1352 vydaná v Praze. Páni ze Šumburka přijali od českého krále jako léno hrady Perštejn, Egerberk s polovinou městečka Přísečnice a s polovinou cla k němu náležejícímu, ves Stráž nad Ohří, příjmy v městě Kadani a vsi Prunéřov a Mikulovice. K listině přivěšeny tři pečetě. Nalevo pečeť Alberta ze Šumburka, uprostřed Fridrich ze Šumburka, vpravo Děťřicha ze Šumburka.

3. Rodokmeny pánů ze Šumburka
  - 3.1 Durynská rodová větev
  - 3.2 Míšeňská rodová větev
  - 3.3 První páni ze Šumburka v Čechách

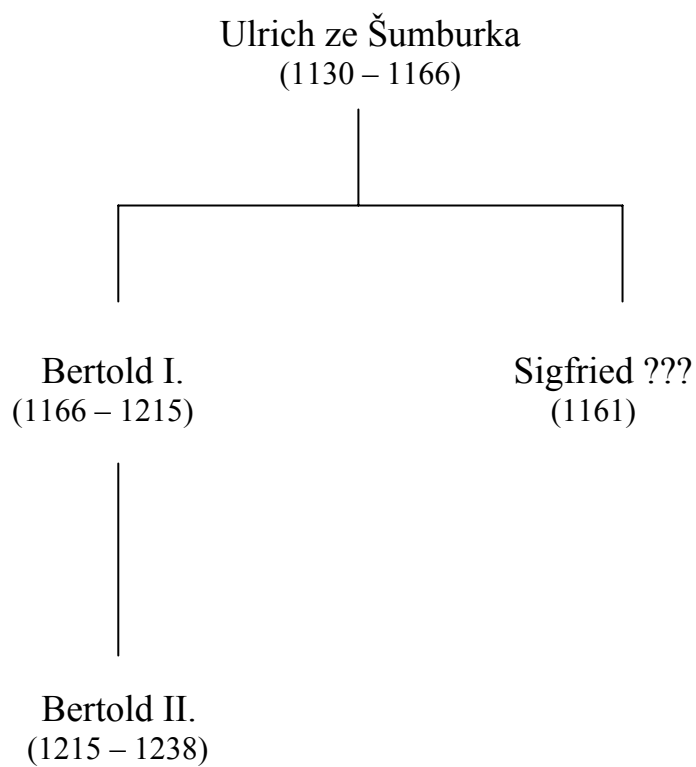
²⁸⁶ AČK III/2, sig. 386

1)

2)

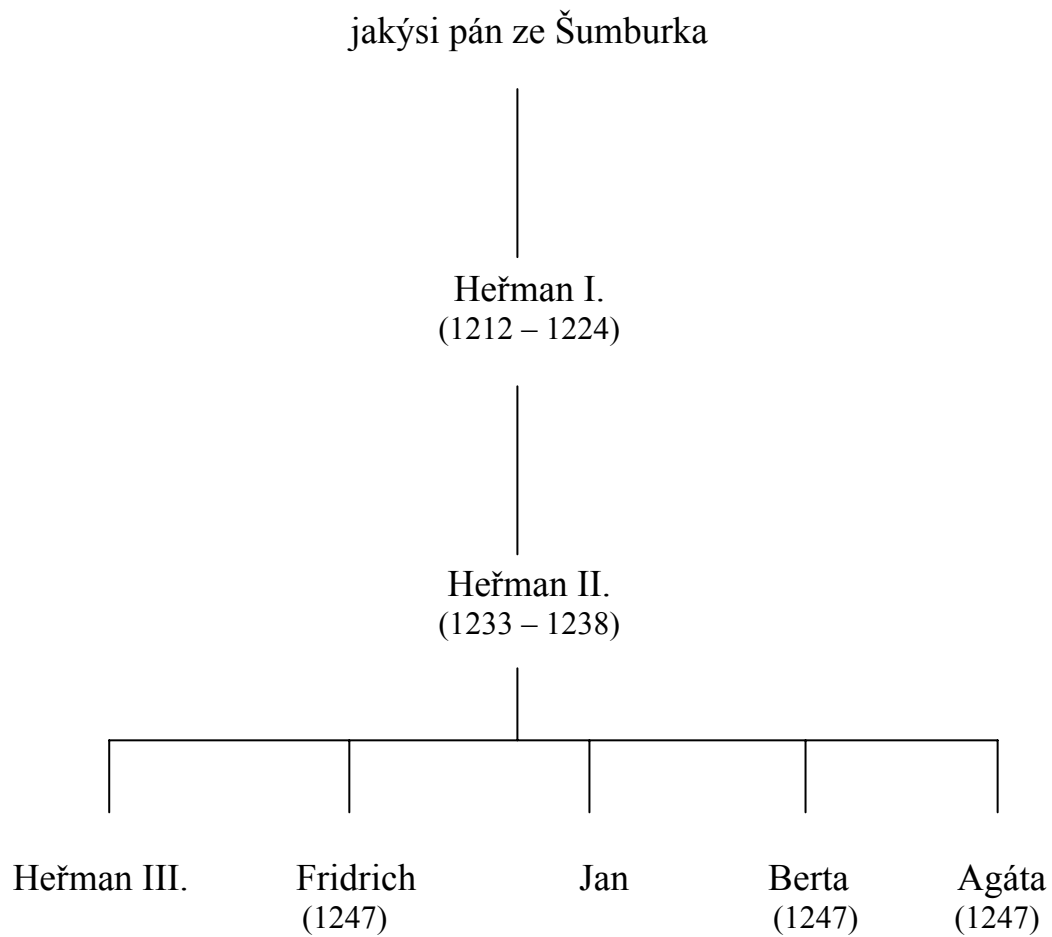

DURYNSKÁ VĚTEV²⁸⁷

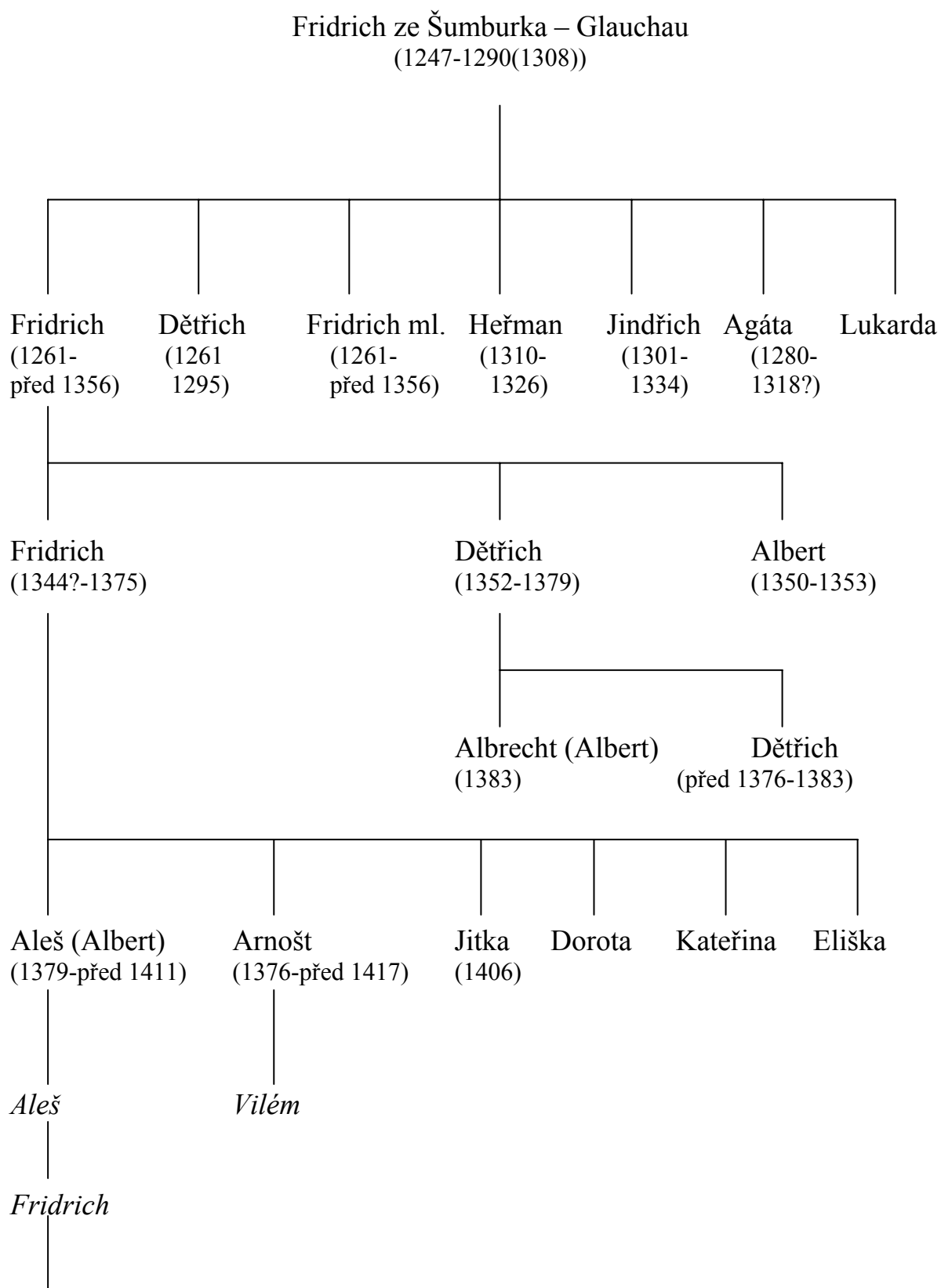
²⁸⁷ Uvedené letopočty u jednotlivých osob neoznačují rok narození a úmrtí, ale první a poslední doložený výskyt dané osoby. U kurzívou napsaných jmen Šumburků neuvádím letopočty záměrně, neboť tato práce nepostihuje jejich celé životy, a proto by mohlo dojít ke zkreslení.

MÍŠEŇSKÁ VĚTEV

PRVNÍ PÁNI ZE ŠUMBURKA V ČECHÁCH

Jan

